

کنز العرفان

مع حاشیہ: افہام القرآن

(سرائیکی ترجمہ)

از شیخ الحدیث والتفسیر مفتی محمد قاسم عطاری داعیہ بزرگوار عالمیہ

پیش کردہ: دعوتِ اسلامی داشعبہ ٹرانسلیشن

سُورَةُ الْفَاتِحَةِ مَكِّيَّةٌ ۵
آياتها ۷ رکوعها ۱

سورة الفاتحة مكية
آيات: 7 رکوع: 01

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
اللہ دے ناں کیوں شروع جیہڑا بھوں مہربان، رحمت آلا ہے۔

اَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۱ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۲

ساریاں تعریفاں اللہ کیتے ہن جیہڑا سارے جہاں آلیاں کون پالن آلا ہے (1) بھوں مہربان رحمت آلا (2)

مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ ۳ اِيَّاكَ تَعْبُدُ وَاِيَّاكَ

جزا دے ڈینہ دا مالک (3) اساں تیبھی ای عبادت کریندے ہیں تے تیبھے کیوں ای مدد

نَسْتَعِينُ ۴ اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ۵ صِرَاطَ

منگدے ہیں (4) ① اساکوں سیدھے رستے آتے تُوں (5) ② انہاں لوکان

الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ۶ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ

دا رستہ جنہاں آتے تیں احسان کیتا (6) نہ جو انہاں دا رستہ جنہاں آتے غضب تھیا

وَالضَّالِّينَ ۷

تے نہ بھٹکن آلیاں دا (7) ③

حاشیہ ①... حقیقت عجب مدت کرن آلا اللہ پاک ای ہے۔ کیوں جو اوہ ذاتی طور تے قدرت رکھن آلا، مستقل مالک تے بے پرواہ ہے پر اللہ پاک دے نیک بندے اوندی عطا نال مدت کریندے ہن۔ ہئی تفصیل تفسیر صراط الجنان (اردو)، جلد اول، صفحہ ۳۹ تے ڈیکھو۔

②... سیدھے رستے توں مراد "عقیدیاں دا سدھا رستہ" ہے، جیندے آتے سارے نبی عَلَیْهِمُ السَّلَام تھئے یا لیں توں مراد "اسلام دا سدھا رستہ" ہے جیندے آتے صحابہ کرام رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ، بزرگان دین تے اولیاء رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ تھئے۔ ③... جنہاں آتے اللہ پاک دا غضب تھیا انہاں توں مراد یہودی یا بد عملے تے گمراہ بھٹکیے ہوئیں توں مراد عیسائی یا غلط عقیدہ رکھن آلے لوک ہن۔

۲ سُورَةُ الْبَقَرَةِ مَدَنِيَّةٌ ۸۷ آياتها ۲۸۲ رکوعاتها ۲۰
 بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 سورة البقرة مدنیہ
 آيات: 286 رکوع: 40
 اللہ دے نار کون شروع جیہڑا ہوں مہربان، رحمت آلا ہے۔

آلۃ ۱ ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَا رَيْبَ ۙ فِيْهِ ۙ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ ۙ ۱۲۱

آلۃ ۱ (1) اُوہ وڈے درجے آلی کتاب جیندے وچ گہیں شک دی جاء کائنی لیندے وچ ڈرڑن آلیاں کیتے ہدایت ہے (2) اُوہ لوک جیہڑے اُن

یَوْمَئِذٍ بِاٰمَانٍ ۙ وَالَّذِيْنَ لَا يُؤْتِيْهِمُ اِمٰنًا حَتّٰى يَخْرُجُوْا مِنْهُنَّ مُبْتَلٰىنَ ۙ وَهُنَّ فِيْ سَبِيْلٍ ۙ وَالَّذِيْنَ لَا يَخْرُجُوْنَ مِنْهُنَّ سِوَى الْمَرْءِ الْمُبْتَلٰى ۙ وَالَّذِيْنَ يَخْرُجُوْنَ مِنْهُنَّ مُبْتَلٰىنَ ۙ وَالَّذِيْنَ يَخْرُجُوْنَ مِنْهُنَّ مُبْتَلٰىنَ ۙ وَالَّذِيْنَ يَخْرُجُوْنَ مِنْهُنَّ مُبْتَلٰىنَ ۙ

ڈیٹھے ایمان گہن آندے ہن تے نماز قائم کریندے ہن تے اساڈے ڈتے بھے رزق وچوں کجھ (اساڈی راہ وچ) خرچ کریندے ہن (3) تے اُوہ

یَوْمَئِذٍ بِاٰمَانٍ ۙ وَالَّذِيْنَ لَا يُؤْتِيْهِمُ اِمٰنًا حَتّٰى يَخْرُجُوْا مِنْهُنَّ مُبْتَلٰىنَ ۙ وَهُنَّ فِيْ سَبِيْلٍ ۙ وَالَّذِيْنَ لَا يَخْرُجُوْنَ مِنْهُنَّ سِوَى الْمَرْءِ الْمُبْتَلٰى ۙ وَالَّذِيْنَ يَخْرُجُوْنَ مِنْهُنَّ مُبْتَلٰىنَ ۙ وَالَّذِيْنَ يَخْرُجُوْنَ مِنْهُنَّ مُبْتَلٰىنَ ۙ

ایمان گہن آندے ہن آوندے اُتے جیہڑا ٹھاڈے تے نازل کیتا کیتا تے جیہڑا ٹھاڈے ٹوں پہلے نازل کیتا کیتا (3) تے اُوہ آخرت

یَوْمَئِذٍ بِاٰمَانٍ ۙ وَالَّذِيْنَ لَا يُؤْتِيْهِمُ اِمٰنًا حَتّٰى يَخْرُجُوْا مِنْهُنَّ مُبْتَلٰىنَ ۙ وَهُنَّ فِيْ سَبِيْلٍ ۙ وَالَّذِيْنَ لَا يَخْرُجُوْنَ مِنْهُنَّ سِوَى الْمَرْءِ الْمُبْتَلٰى ۙ وَالَّذِيْنَ يَخْرُجُوْنَ مِنْهُنَّ مُبْتَلٰىنَ ۙ وَالَّذِيْنَ يَخْرُجُوْنَ مِنْهُنَّ مُبْتَلٰىنَ ۙ

اُتے یقین رکھیندے ہن (4) ایہے لوک ایڑے رب دی طرفوں ہدایت اُتے ہن تے ایہے لوک کامیابی حاصل کرڑن آلی ہن (5) بے شک

الَّذِيْنَ كَفَرُوْا سَوَءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ۙ

اُوہ لوک جنہاں دی قسمت ءج کفر ہے انہاں کیتے ہکو سنواں (جیہاں) ہے جو تسلا انہاں کون ڈراؤ یا نہ ڈراؤ اُوہ ایمان کلنا گہن آسین (6)

حَتّٰى يَخْرُجُوْنَ مِنْهُنَّ مُبْتَلٰىنَ ۙ وَالَّذِيْنَ يَخْرُجُوْنَ مِنْهُنَّ مُبْتَلٰىنَ ۙ وَالَّذِيْنَ يَخْرُجُوْنَ مِنْهُنَّ مُبْتَلٰىنَ ۙ وَالَّذِيْنَ يَخْرُجُوْنَ مِنْهُنَّ مُبْتَلٰىنَ ۙ

اللہ انہاں دے دلان اُتے تے انہاں دے کٹان اُتے مہر لا ڈتی ہے تے انہاں دیاں آکھیں اُتے پردا پیا ہویا ہے (4) تے انہاں کیتے ہوں وڈا

حاشیہ ①... ء حرف اللہ پاک دے راز ہن تے متشابہات وچوں ہن ، انہاں دی مراد اللہ پاک تے اُوندا رسول صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ

جائے ہن تے اسان انہاں دے حق ہووڑن تے ایمان رکھیندے ہن۔ ②... لیندے ٹوں پتا لگدے جو اللہ دی راہ ءج مال خرچ کرڑن ءج لیں

نی ہووڑا چاہیدا جو اتنی زیادہ مال خرچ کر ڈتا ونجے جو خرچ کرڑن توں بعد بندہ پُشتاویے تے نہ ہی خرچ کرڑن ءج کججوسی کنوں کم گھدا

ونجے بھلک لیندے وچ میانہ روی ہووڑی چاہیدی ہے۔ ③... اللہ پاک دی طرفوں نازل کیتیاں ہوئیاں کتاباں اُتے ایمان گہن اوڑن تے قرآن پاک

توں پہلے موجود کتاباں دے حکماں اُتے عمل کرڑن دی تفصیل تفسیر صراط الجنان (اردو) ، جلد اول ، ص ۶۸ تے ڈیکھو۔ ④... کافراں دے

دلان تے کٹان اُتے مہر لگن تے آکھیں اُتے پردہ ہووڑن انہاں دے کفر تے چلن ، بغض رکھن ، حد توں ودھن تے نبیاں عَلَیْهِمُ السَّلَامُ دی

دشمنی دے انجام دے طور تے ہا۔ نہ تاں انہاں اُتے ہدایت دے رستے شروع ٹوں بند نہ ہن۔

عَظِيمٌ ۷ وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ

عذاب ہے (7) نے کُجھ لوک آہدے ہن جو آسان اللہ اُتے اُتے آخرت دے ڈہندے اُتے ایمان گھن اُتے ہن حالانکہ

بِسُوْمِنِينَ ۸ يُخَدَعُونَ اللَّهُ وَالزَّيِّنُ امْنُوجٌ وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ وَمَا

اُوہ ایمان آلے کائنی (8) ء لوک اللہ کون نے ایمان آلیاں کون دوکھا ڈہوٹا چاہندے ہن ۱ حالانکہ ء صرف ایتھے آپ کون دوکھا ڈہندے ہن نے

يَشْعُرُونَ ۹ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۱۰

انہاں کون شعور کائنی (9) انہاں دے دلآں وچ مرض ہے ۲ تاں اللہ انہاں دے مرض کون پیا ودھا ڈتے نے انہاں کیتے انہاں دے کوڑ مارن دی وجہ

بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ۱۰ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا

توں درد ڈہوٹا آلا عذاب ہے (10) نے جہاں انہاں کو آکھیا ونجے جو زمین ءچ فساد نہ کرو تاں آہدے ہن آسان تاں

نَحْنُ مُصْلِحُونَ ۱۱ إِلَّا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِن لَّا يَشْعُرُونَ ۱۲

صرف سدھارن آلے ہن (11) سٹ گھنو ے شک ایجے لوک فساد کھنڈاؤن آلے ہن ۳ پر انہاں کون (ابندا) شعور کائنی (12)

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ امْنُوجًا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا اتُّمُنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ ۱۳

تے جڈاں انہاں کون آکھیا ونجے جو تساں ایویں ایمان گھن او جیویں ے لوک ایمان گھن اُتے ۴ تاں آہدے ہن : کیا اسان ے وقوفان وانگن ایمان گھن اوں؟

حاشیہ ①... اللہ لیں توں پاک ہے جو کئی اوکوں دوکھا ڈے سکے، انہاں اللہ پاک کون دوکھا ڈہوٹا توں مراد اوندے حبیب صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

کون دوکھا ڈہوٹا دی کوشش کرے ہے۔ ②... انہاں دل دے مرض توں مراد منافقان دی منافقت تے حضور پُر نور صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نال

بغض دا مرض ہے۔ انہوں پتہ لگیا جو غلط عقیدہ رکھن روحانی زندگی کون تباہ کرن آلا ہے۔ پیا ء جو حضور اقدس صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ دی

عظمت تے شان کینوں سڑن آلا دل دا مریض ہے۔ ③... منافقان دے طور طریقے توں صاف پتہ لگدے جو عام فسادیوں توں وڈے فسادی

اُوہ ہن جیہڑے فساد کھنڈاؤن تے لیکوں سدھار دا ناں ڈہیوں۔ اساڈے وسیب وچ ایجھے لوکاں دی کمی کائنی جیہڑے سدھار دے ناں اُتے

فساد کھنڈیدین تے بہوں بُرے کہاں دے چنگے ناں رکھ تے کریندے ہن۔ ④... لیس آیت ءچ بزرگان دین وانگن ایمان گھن اوں دے حکم توں

پتہ لگیا جو انہاں دی اتباع کرن آلا نجات آلا ہن تے انہاں دے رستے توں ہٹن آلا منافقان دے رستے اُتے ہن تے ء وی پتہ لگیا جو انہاں

بزرگان کون طعنے مہے ڈہوٹا آلے بہوں پہلے توں چلدے آئدین۔

إِلَّا أَنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِنْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ وَإِذْ الْقَوَالِيزِ الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا

سُنُّ گھنو: بے شک ایسے لوگ ای سے وقوف ہیں ^① پر ء فی جائدے (13) تے جڈاں ء ایمان آلیاں نال ملیدے ہن تاں آھیدے ہن :

أَمَّا ۖ وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شِيطَانِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِءُونَ ﴿١٤﴾

اسان ایمان گھن آئے ہین تے جڈاں ایٹے شیطاناں کول کلھے تھیندے ہن تاں آھیدے ہن اسان ٹھاڑے نال ہین، اسان تاں صرف کھل مذاق کونیدے ہین (14)

اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا

اللہ انہاں دی کھل مذاق دا انہاں کول بدلہ ڈیسی ^② تے (بٹن) اُوہ انہاں کول مہلت ڈیندا پیا ہے جو ء ایٹی بغاوت ءچ بھنکدے رھون (15) ایسے اُوہ لوگ ہن جنہاں

الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ ۖ فَمَا رَبَحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٦﴾ مَثَلَهُمْ

بدایت دے بدلے کمرابی گھن گھدی تاں انہاں دی تجارت انہاں کول کجھ فائدہ فی ڈٹا تے ء لوگ راہ جائدے ای نہ ہن (16) انہاں دی مثال

كشَلِ الَّذِينَ اسْتَوْقَدُوا نَارًا ۖ فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ

اُوں آدمی وانگن ہے جین بھاہ ہالی ول جیہڑے ویلھے اُوں بھاہ ایندے آسے کول روشن کر ڈٹا تاں اللہ انہاں دا نور گھن گیا تے

وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمٍ لَا يَبْصُرُونَ ﴿١٧﴾ صُمُّ بَكْمٌ عُمَىٰ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾ أَوْ

انہاں کول اندھاریاں وچ چھوڑ ڈٹا انہاں کول کجھ وی فی نظر دا پیا (17) بوڑے، گونکے، اندھے ہن ^③ ہس ء پچھاں آوٹن آلے کائنی (18) یا (انہاں

كصَيِّبٍ مِّنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمٌ وَّرَعْدٌ وَبَرْقٌ ۚ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ

دی مثال) آسان توں وسٹن آلے مینہ وانگن ہے جیندے وچ اندھارے تے کجکار تے چکار ہے، ء زور آلی کجکار دی وجہ توں موت دے ڈر کینوں ایٹے

حاشیہ ①... پتہ لگیا جو تاجدار رسالت صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ دے صحابہ کرام رَحِمَ اللَّهُ عَنْهُمْ اللّٰهُ پآک دی بارگاہ دے ایچھے پسندیدہ بندے

ہن جو انہاں دی بے ادبی کرٹن آلیاں کول اللہ پآک خود جواب ڈٹا ہے۔ ②... اللہ پآک "استہزاء" مطلب کھل مذاق توں پآک ہے، عربی

زبان ءچ کہیں ویلے کہیں عمل دا بدلہ ڈیوٹن کول ایہو ناں (استہزاء) ڈٹا ویندا ہے تے اتھاں ایہو مراد ہے جو اللہ پآک منافقاں کول انہاں دے

استہزاء دا بدلہ ڈیسی۔ ③... منافقاں کول اللہ پآک بدایت اُتے قدرت ڈٹی ہٹی پر انہاں این توں فائدہ نہ چاتا تے جڈاں اُوہ حق کول سٹن،

منٹن، آکھن تے ڈیکھن توں محروم تھی گے تاں کن، زبان، آکھ سب بے کار ہن۔

مِّنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ ۖ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿۱۹﴾ يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ

کٹاں وچ آنکلیں منڈیندے پن حالانکہ اللہ کافران کون گھیریا ہویا ہے (19) بجلی اینویں لگدی ہے جو انہاں دیاں دیداں کون چھک

أَبْصَارَهُمْ ۖ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَّشْوَافِيهِ ۖ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا ۖ وَلَوْ شَاءَ

ویسی (حالانکہ) جہاں کجھ روشنی تھی تاں اوندے وچ چلن لگے تے جہاں انہاں اُتے اندھارا چھا گیا تے اوہ کھڑے رہ گئے تے جیکر

اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ ۖ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۲۰﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ

اللہ چاہندا تاں انہاں دے کن تے آکھیں چھک گھندا ہے شک اللہ ہر شے اُتے قادر ہے (20) اے لوکا!

اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالزَّيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿۲۱﴾

اپنوں رب دی عبادت کرو (21) جیں تہاؤں تے تہاڈے کیوں پہلے لوکاں کون پیدا کیتا۔ ایس امید نال (عبادت کرو) جو تہاؤں پرہیزگاری مل ونجے (21)

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً ۖ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً

جیں تہاڈے کیتے زمین کون فرش تے آسان کون چھت بناوایا تے اُون آسان تون پاٹی نازل کیتا ول ایس

فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۖ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۲۲﴾

پاٹی کیوں تہاڈے کھاوون کیتے کئی قسم دے پھل پیدا کیتے تاں نساں جاٹ بچھ تے اللہ دے شریک نہ بناؤ (22)

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ ۚ وَادْعُوا

تے جیکر تہاؤں ایس کتاب دے بارے وچ کئی شک ہے جیہڑی اسان اپنوں خاص بندے تے نازل کیتی ہے تاں نساں ایجی کئی پک سورت بنا تے گھن آؤ

حاشیہ ﴿۱﴾... ہر ممکن چیز "شے" وچ داخل ہے تے ہر شے اللہ پاک دی قدرت وچ ہے تے جیہڑی شے محال (نا ممکن) ہے اوندے

وچ ء قابلیت کائی جو اللہ پاک دی قدرت دے تلے آسکے۔ ﴿۲﴾... عبادت اُون آخری تعظیم دا ناں ہے جیہڑی بندہ اپنی عبدیت مطلب

بندے ہووون تے معبود دی اُلویبت مطلب معبود ہووون دے عقیدے تے من گھنن نال کرے۔ اتہاں عبادت توحید تے ایندے علاوہ اپنیاں

ساریاں قسماں کون شامل ہے۔

شُهِدَ آءَ كُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ إِنَّ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۲۳﴾ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَن تَفْعَلُوا

تے اللہ دے سوا ایٹے سارے مدت کرڻ الیاں کون سڏگھنو جیکر تسار سچے پیوے (23) ① ول جیکر تسار ء نہ کر سکو تے تسار اصولو نہ کر سگھو تان

فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿۲۴﴾ وَبَشِّرِ

اوں بھاء کیوں ڈرو جیندا بالڻ آدمی تے پھر ہن۔ اوه کافران کیتے ② تیار کیتی گئی ہے (24) ③ تے انہاں لوکان کون

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

خوشخبری ڏیو جیہڑے ایمان گھن آئے تے انہاں چنگے عمل کیتے جو انہاں کیتے ایجھ باغ ہن جیندے تلے نہراں وھندیاں ہن۔

كَلْبًا رِزْقًا وَمِنْهَا مِنْ شَرِّ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأْتُوا

جہاں انہاں کون انہاں باغان وچوں کئی پھل کھاوڻ کیتے ڏٺا ویسی تان آکھین، ء تان اوبو ای رزق ہے جیہڑا اساکوں پہلے ڏٺا گیا با حالانکہ انہاں

بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَنْجُمٌ مُّطَهَّرَةٌ ﴿۲۵﴾ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۲۵﴾ إِنَّ اللَّهَ

کون ملدا جلدا پھل (پہلے) ڏٺا گیا با۔ تے انہاں (بہشتیاں) کیتے انہاں باغان وچ پاک صاف ذالین ہوین تے اوه انہاں باغان وچ ہمیشہ رہین (25) ⑤ بے شک اللہ

لَا يَسْتَحْيٰ اَنْ يُّضْرَبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةٌ فَبَأَفُوقَهَا ۗ فَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فَيَعْلَمُوْنَ

ایں کالھ کیوں حیا فی فرمیندا ④ جو مثال سمجھاوڻ کیتے کیجھی ای شیء دا ذکر فرماوے مچھر ہووے پھانویں ایندے کیوں ودھ نیکی شیء۔ برحال ایمان آئے تان جائدے ہن

اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ ۗ وَاَمَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَيَقُوْلُوْنَ مَاذَا آرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا

جو ء انہاں دے رب دی طرفوں حق ہے تے رپھے کافر تان اوه آھدے ہن، ایں مثال کیوں اللہ دی کیا مراد ہے؟

حاشیہ ①... ء للکار قیامت تئیں دے سارے بندیاں کیتے ہے، آج کل وی قرآن کون محمد مصطفیٰ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ دی لکھی ہوئی

کتاب آکھڻ آئے کافر تان ہوں ہن پر قرآن سنوین ہک آیت بٹاوڻ آلا آج تئیں کئی وی سامٹے فی آیا تے جین ایندا دعویٰ کیتا اوندنا پُول خود

ای کُجھ ڏینہاں وچ کھل گیا۔ ②... "کافران کیتے" فرماوڻ ءچ ء وی اشارہ ہے جو مومن اللہ پاک دے فضل تے کرم نال جہنم وچ ہمیشہ

رہوڻ تون چچ ویسین کیوں جو جہنم خاص طور تے کافران کیتے بٹائی گئی ہے۔ ③... ایندے تون پتہ لگیا جو جہنم بٹ چکی ہے کیوں جو

یتھاں ماضی دے الفاظ ہن۔ ④... حیا دا مطلب ہے "بدنامی تے برائی دے ڏر تون دل وچ کہیں کم تون اُزاند پیدا تھیون"۔ اللہ پاک ایندے

تون پاک ہے تے یتھاں ایں تون مراد "مثالاں ڏیوڻ کون نہ چھوڙڻ" ہے۔

مَثَلًا يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا ۖ وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا ۗ وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ ﴿۲۶﴾

اللہ بہوں سارے لوگوں کو ابندے نال گمراہ کریندا ہے ① تے بہوں سارے لوگوں کو ہدایت ڈیندا ہے تے اُوہ ابندے نال صرف نافرمان لوگوں کو ای گمراہ کریندا ہے (26)

الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ ۖ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ

اُوہ لوگ جیہڑے اللہ دے وعدے کوں پکا کر ڈے بعد تروڑ ڈیندے ہن تے اُوں شیئ کوں کیندے ہن جیکوں جوڑن دا اللہ

يُوصَلْ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ ۗ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿۲۷﴾ كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ

حکم ڈتا ہے۔ تے زمین ءچ فساد کھنڈیندے ہن تاں اہے لوگ ای گھانا چاؤن آلی ہن (27) تسار کیوں اللہ دے انکاری تھی سگدے ہیوے

وَ كُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ۖ ثُمَّ يُمَيِّتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿۲۸﴾

حالانکہ تسار مُردے ہاوے تاں اُوں تہاکوں پیدا کیتا ② ول اُوہ تہاکوں موت ڈیسی ول تہاکوں زندہ کریسی ول اوندی طرف تہاکوں پھیر ڈتا ویسی (28)

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَعَلَكُمْ أَصْنٰفًا ۖ ثُمَّ اسْتَوٰى إِلَى السَّمَآءِ فَسَوَّاهُنَّ

اُوہو ای ہے جین جیہڑا کجھ زمین وچ ہے سارا کجھ تہاڈے کیتے بٹلے ③ ول اُوں آسان بٹاؤں دا ارادہ کیتا تے تھیک ست

سَبْعَ سَمٰوٰتٍ ۗ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۲۹﴾ وَاذْ قٰلَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّي

آسان بٹلے تے اُوہ ہر شیء دا بہوں علم رکھن آلا ہے (29) تے یاد کرو جہاں تہاڈے رب فرشتیاں کوں فرمایا ④ میں

جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً ۗ قَالُوٓا اَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ

زمین وچ اپنا نائب بناون والا ہاں تے انہاں عرض کیتا: کیا تو زمین وچ اوکوں نائب بڑنسیں جیہڑا زمین ءچ فساد پھیلے تے خون وبیسے:

حاشیہ ①... قرآن دے نازل تھیوؤں دا اصل مقصد ہدایت ڈیوؤں ہے پر بہوں سارے لوگ ایندا انکار کر تے، یا مذاق اڈا تے، یا غلط

مطلب مراد گھن تے گمراہ تھی ویندے ہن، لیں اعتبار نال اتھاں قرآن دے نال گمراہ کر ڈے دا فرمایا گیا ہے۔ ②... لیں آیت وچ غور کروں تاں

اسان مسلمانان کیتے وی نصیحت ہے جو اسان وی کجھ نہ باسے پر اللہ پاک اساکوں زندگی ڈتی تے زندگی گزارن کیتے ضروری چیزاں تے

نعمتان عطا کیتیاں تاں اوندیاں عطاواں توں فائدہ چا تے اوندی یاد توں غافل تھیوؤں تے ناشکری تے غفلت دی زندگی گزارن کہیں طرحاں

وی اساڈی شان دے لائق کائی۔ ③... ایں توں پتہ لگیا جو جیہڑی شیئ توں اللہ پاک فی روکیا اُوہ اساڈے کیتے جائز تے حلال ہے۔

④... فرشتیاں کوں خلیفہ بٹاؤں دی خبر ظاہری طور تے صلاح مشورے دے انداز وچ ڈتی گئی نہ تاں اللہ ابندے توں پاک ہے جو اوکوں

کہیں نال صلاح مشورے دی ضرورت ہووے۔

الرِّمَاءِ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ط قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا

حالانکہ اسان تيدی تعريف کريندے ہوئیں تيدی تسبیح کريندے ہيں تے تيدی پاکی بيان کريندے ہيں۔ فرمایا: بے شک ميں اوہ جائدا ہاں جيہڑا

لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ

تساں ني جائدے (30) تے اللہ پاک آدم کون ساریاں چیزاں دے ناں سکھا ڈیتے تے ول انہاں ساریاں چیزاں کون فرشتیاں دے سامنے حاضر کر تے فرمایا:

أَنْتُمْ نَبِيُّنِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا

جيکر تساں سچے پيويے تاں انہاں دے ناں تاں ڈساؤ ﴿31﴾ (فرشتیاں) التجاء کيتی: (اے اللہ!) توں پاک بتیں اساکوں تاں صرف اتنا علم ہے

إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا ط إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٣٢﴾ قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ

جتنا توں اساکوں سکھاؤ ﴿2﴾ بے شک تو ای علم آلا، حکمت آلا بتیں (32) (ول اللہ) فرمایا: اے آدم! تساں انہاں کون انہاں چیزاں دے ناں

بِأَسْمَائِهِمْ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ

ڈساؤ۔ تاں جہاں آدم انہاں کون انہاں چیزاں دے ناں ڈسا ڈیتے تاں (اللہ) فرمایا: (اے فرشتو!) کیا ميں ٹہاکوں نہ آکھیا ہا جو ميں آسماناں تے زمين

السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٣٣﴾ وَإِذْ قُلْنَا

دیاں ساریاں لکياں ہوئیاں چیزاں جائدا ہاں تے ميں جائدا ہاں جيہڑا کجھ تساں ظاہر کريندے ہيويے تے جيہڑا کجھ تساں لکيندے ہيويے (33) تے یاد کرو جہاں اسان

لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدْ وَالْإِنَّمَا ابْلِيسُ ط أَبِي وَاسْتَكْبَرَ ﴿٤﴾ وَكَانَ مِنَ

فرشتیاں کون حکم ڈتا جو آدم کون سجدہ کرو تاں ابليس دے سوا ساریاں سجدہ کيتا۔ ﴿3﴾ اوں انکار کيتا تے تکبر کيتا ﴿4﴾ تے

حاشیہ ﴿1﴾... ایں آیت ءچ اللہ پاک حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَام دے فرشتیاں اُتے افضل ہووڑ دی وجہ، علم ڈسائی، لیں توں پتہ لکيا جو علم گوشہ نشین تھیوڑ تے کلھے عبادت کرڑ توں افضل ہے۔ ﴿2﴾... ایں آیت توں بندے دی شرافت تے علم ءچ فضیلت ثابت تھیندی ہے تے ءوی جو اللہ پاک دی طرف سیکھاوڑ دی نسبت کرڑ ٹھیک ہے بھانویں جو اوکوں مُعَلِّم نہ آکھیا ویسی کیوں جو مُعَلِّم پیشہ ور تعلیم ڈیوڑ الے کون آھدی ہن۔ ﴿3﴾... فرشتیاں حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَام کون تعظیمی سجدہ کيتا ہا تے اوہ باقاعدہ متہا زمين تے رکھڑ دی شکل ءچ ہا، صرف سر جھکاوڑ نہ ہا۔ ﴿4﴾... ایں واقعہ کیوں پتہ لکيا جو آکر ایجھا خطرناک عمل ہے جو ءکہیں ویلے بندے کون کفر تئیں پُچا ڈہندے، ایں گالھوں ہر مسلمان کون چاہیدا ہے جو اوہ آکر کرڑ توں بچے۔

الْكَافِرِينَ ۳۳ وَقُلْنَا يَا دُمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ

کافر تھی گیا (34) تے اسان فرمایا: اے آدم! تو تے تیڈی ذال بہشت وچ رہو تے روک ٹوک دے بغیر جتھاں

شِئْتُمَا ۳۴ وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ۳۵ فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ

ٹہاڈا دل آکھ کھاؤ پر لیس وں دے بیڑے نہ ونجایے نہ تاں حد کیوں وڈھن آلباں وچ شامل تھی ویسو (35) 1 تاں شیطان انہاں ڈونہاں کون

عَنهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ ۳۶ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ

بہشت وچ لغزش ڈٹی 2 بس انہاں کون انہوں کڈھوا ڈٹا جتھاں اوہ زھندے بن تے اسان فرمایا: تسال تَلَّ لہ ونجو۔ تسال بک ڈوجھے دے دشمن بنٹسو تے

وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ۳۷ فَتَلَقَىٰ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ

ٹہاڈے کیتے بک خاص وخت تئیں زمین وچ یگانا تے (زندگی گزارن دا) سامان ہے (36) 3 ول آدم اٹے رب کیوں کجھ کلمے سیکھ کھدے

فَاتَّابَ عَلَيْهِ ۳۸ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ۳۹ قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَمَا

تاں اللہ اوندی توبان قبول کیتی۔ 3 ے شک اوبو ای پھوں توبان قبول کرڻ آلا وڈا مہربان ہے (37) اسان فرمایا: تسال سارے بہشت وچوں لہ ونجو 4 ول جیکر

يَأْتِيَنَّكُمْ مِّنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۳۸

تہاڈے کول میڈی طرفوں کئی ہدایت آوے تاں جیڑا میڈی ہدایت دی پیروی کریسی انہاں کون نہ کئی ڈر ہوسی نہ اوہ غمگین تھیسن (38)

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۴۰ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ۴۱

ول اوہ جیڑے کفر کریسن تے میڈیاں آیتاں کون جھٹلیسین اوہ جہنم آلے ہوسین، اوہ ایندے وچ ہمیشہ رہیں (39)

حاشیہ 1... اللہ پاک مالک ہے، اوہ اپنے مقبول بندیاں کون جو چاہوے فرماوے، کہیں ڈوجھے کون ے حق کاٹی جو ایکوں بنیاد بنا تے

نبیاں عنہمہ السّلام۔ دے بارے بے ادبی دے کلمے آکھے۔ 2... تلاوت قرآن دے سوا اپنی طرفوں حضرت آدم عنہہ السّلام۔ دی طرف نافرمانی تے

گناہ دی نسبت کرڻ حرام بھلک عالمں دی بک جماعت ایکوں کفر ڈسایا ہے۔ 3... جیڑے ویلے توبان دی نسبت اللہ پاک دی طرف ہمووے تاں

ایں توں مراد "توبان قبول کرڻ" یا "اللہ پاک دا اپنی رحمت دے نال بندے دی طرف نظر کرم فرماوڻ" ہوندا ہے۔ 4... اتھاں جمع دے صیغے دے

نال ساریاں کون لہڻ دا فرمائے، ایندے وچ حضرت آدم عنہہ السّلام۔ تے حضرت حوا رضی اللہ عنہا دے نال انہاں دی اولاد وی مراد ہے

جیڑی حالی حضرت آدم عنہہ السّلام۔ دی پشت (کنڈھ) وچ بیٹی۔

يَبْنِي إِسْرَآءِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿۴۰﴾

اے یعقوب دی اولاد! ① یاد کرو ② میٹھا اوہ احسان چھیڑا میں تہاڈے اُتے کیتا تے میٹھا وعدہ پورا کرو میں تہاڈا وعدہ

بُورَا كْرِيسَاں تے صَرْفِ مِيٲے تُوں ڈِرُو (40) تے اِيْمَانِ كِهْنِ آوُ اُوں (كِتَاب) اُتے كِهِيڑِي مِيں نَازِلِ كِيْتِي هِي اُوہ تِهَآڈے كُوں مَوْجُوْدِ كِتَابِ دِي تَصْدِيقِ كَرُڻِ آَلِي هِي تے

لَا تَكُونُوا اَوَّلَ كَاْفِرِيْهِمْ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِيْ شَيْئًا قَلِيْلًا ﴿۴۱﴾

سب توں پہلے ايندا انكار كرڻ آله نه بڻو تے ميٲياں آيتاں دے بدلے تھوڑا مل نه گھنو تے ميٲے كيون اي ڈرو (41) تے

لَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَانْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۴۲﴾

حق كوں باطل دے نال نه ملاؤ تے جاڻ بڻجه تے حق كوں نه لكاؤ (42) ③ تے نماز قائم ركهو تے

اَتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِيْنَ ﴿۴۳﴾

زكوٰه ڏيو تے ركوع كرڻ آلياں نال ركوعِ كَرُو (43) كيا نساں لوڪاں كو چنگاڻي دا حكم ڏيندے بيوے تے ايٲے آپ كوڻ ٺهڻ ويندے بيوے حالانڪه

اَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتٰبَ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۴۴﴾

تساں ڪتاب پڙهدے بيوے تاں ڪيا تهاڪوڻ عقل ڪاڻي (44) ④ آتے صبر تے نماز دے ذريعه مدد منگو ⑤ تے بے شك

حاشيہ ①... ايس آيت ءچ نبی کریم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے زمانے دے یہودیاں کوں متوجہ کرنے تے کلام کیتا گیا ہے۔ ②... ایتھاں یاد کرڻ توں مراد صرف زبان نال ذکر کرڻ ڪاڻي بھلڪه ايس توں مراد ء ٻے جو اُوہ الله پاڪ دِي فرمانبرداري تے عبادت كر تے اُوندياں نعمتاں دا شڪر ادا ڪرن ڪيون جو ڪيٻن نعمت دا شڪر ادا نه ڪرڻ اوڪوڻ ٺهلا ڏيوڻ وانگڻ ٻے۔ ③... ايس آيت توں پتہ لڳيا جو هر ٻڪ کوڻ چاهيندا ٻے جو اُوہ حق کوڻ باطل نال نه ملاوے تے نه اي حق کوڻ لڪاوے ڪيون جو ايندے وچ فساد تے گهاٽا ٻے تے ء وي پتہ لڳيا جو حق ڳالهه کوڻ ڄاڻڻ آله آتے اِيڪوڻ ظاهير ڪرڻ واجب ٻے تے حق ڳالهه کوڻ لڪاوڻ اُوندے اُتے حرام ٻے۔ ④... ايس آيت دا شان نزول خاص ٻوونڻ دے باوجود حكم عام ٻے تے هر نيڪي دا حكم ڏيوڻ آله ڪيٲه ٻيون وڏا سبق ٻے۔ ⑤... صبر دِي وجه توں دلي طاقت ءچ ودهارا تے نماز دِي برڪت نال الله پاڪ نال تعلق پڪا تھيندا ٻے تے ء ڏُونهائين چيزاں پريشانياں کوڻ برداشت ڪرڻ تے اُنھاں کوڻ ٻرے ڪرڻ ءچ سبهه توں وڏيان مدد ڪرڻ آلياں ٻن۔

لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخِشْعِينَ ﴿٣٥﴾ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلْقُوا رَبَّهُمْ وَإِنَّهُمْ إِلَيْهِ

نماز ضرور باری ہے پر اٹھاں آتے جیہڑے دل نال مبدی طرف جھکدے ہن (45) جہاں کون یقین ہے جو اُنہاں اپن رب نال ملتا ہے تے اُنہاں کون اوندی طرف ول

رُجْعُونَ ﴿٣٦﴾ لِيَبْنِيَ إِسْرَائِيلَ أَذْكَرُوا نِعْمَتِي الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ

وَجَعَلْتُمْ ﴿٤٦﴾ اے یعقوب دی اولادا! یاد کرو میڈا اُوہ احسان جیہڑا میں تہاڈے آتے کیتا تے ء جو میں تہاکوں اُون سارے زمانے آتے فضیلت

عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٧﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا

ذِقٌّ ﴿٤٧﴾ تے اُون ڈینہ توں ڈرو جہاں کئی جان کہیں ڈوجھی دی طرفوں بدلہ نہ ڈیسی تے نہ کئی

شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٣٨﴾ وَإِذْ نَجَّيْنَكُمْ مِنَ آلِ فِرْعَوْنَ

سفاشر مئی ویسی تے نہ ایندے کنوں کئی معاوضہ گھدا ویسی تے نہ اینہاں دی مدد کیتی ویسی (48) تے (یاد کرو) جہاں اساں تہاکوں فرعونیاں کنوں

يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُدَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَلِكُمْ

بِجَايَا جیہڑے تہاکوں بہوں بُرا عذاب ڈیندے ہن، تہاڈے پتران کون کوہ ڈیندے ہن تے تہاڈیاں دھیاں کون جیندا چھوڑ ڈیندے ہن تے ایندے وچ

بَلَاءٌ مِّنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٣٩﴾ وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمْ الْبَحْرَ فَأَنْجَيْنَكُمْ وَاعْرَقْنَا

تہاڈے رب دی طرفوں وڈا امتحان ہئی (49) تے (یاد کرو) جہاں اساں تہاڈے کیتے دریا کون پھاڑ ڈتا تاں اساں تہاکوں بچا گھدا تے

آلِ فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٠﴾ وَإِذْ وَعَدْنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ

فرعونیاں کون ٹہاڈیاں آگھیں دے سامنے غرق کر ڈتا (50) تے یاد کرو جہاں اساں موسیٰ نال چالھی (40) راتاں دا وعدہ کیتا (3) ول اوندے پچھوں تسلاں

حاشیہ ﴿١﴾... لیں توں مراد ء ہے جو بنی اسرائیل کون اُنہاں دے زمانے وچ سارے لوکاں تے فضیلت ڈتی گئی، جہاں حضور پر نور

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ دی آمد تھی تاں ء فضیلت آپ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ دی اُمت کون مل گئی۔ ﴿٢﴾... انہوں پتہ لکھا جو قیامت دے ڈینہ کافر

کون نہ کئی کافر فائدہ بچا سگھیں تے نہ کئی مسلمان، اوں ڈینہ شفاعت صرف مسلماناں کیتے ہوسی۔ ﴿٣﴾... فرعون تے فرعونیاں دی بلاکت

دے بعد جہاں حضرت موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ بنی اسرائیل کون گھن تے مصر دی طرف ول آتے تاں اُنہاں دی التجا اُتے اللہ پاک تورات ڈیوٹ دا وعدہ

کیتا تے ایندے کیتے تریہی (30) ڈینہ تے ول ڈاہ ڈینہ کون ودھا تے چالھی (40) ڈینہ دی مدت مقرر فرمائی۔

الْعَجَلِ مِنْ بَعْدِهَا وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴿۵۱﴾ ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ لَعَلَّكُمْ

وَتَحْتِ دِی پوجا شروع کر ڈٹی تے تسال یقینی ظالم ہاویے (51) ول ایندے بعد اسان تہاکوں معاف کر ڈٹا تاخو

تَشْكُرُونَ ﴿۵۲﴾ وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿۵۳﴾ وَإِذْ قَالَ

تسال شکر ادا کرو (52) نے یاد کرو جہاں اسان موسیٰ کون کتاب ڈٹی آتے حق تے باطل ءچ فرق کر ڈن تاخو تسال ہدایت پا ونجو (53) تے یاد کرو جہاں

مُوسَى لِقَوْمِهِ لِقَوْمٍ أَنْتُمْ ظَلِمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعَجَلِ فَتُوبُوا إِلَىٰ

موسیٰ اپنی قوم کون آکھیا: اے میڈی قوم تسال وچھے (کون معبود) بنا تے اپنیاں جانان اُتے ظلم کینا لیں گالھوں (ہن!) اپٹے پیدا کر ڈن آلے دی بارگاہ ءچ توبان

بَارِبْرِكُمْ فَاقتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ۚ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِنْدَ بَارِبِكُمْ ۖ فَتَابَ عَلَيْكُمْ ۗ إِنَّهُ

کرو (لیں) جو تسال اپٹے لوکان کون قتل کرو۔ ① ء تہاڈے پیدا کر ڈن آلے کول تہاڈے کیتے بہتر ہے تاں اُون تہاڈی توبان قبول کیتی بے شک اوبو ای

هُوَ التَّوَابُ الرَّحِيمُ ﴿۵۴﴾ وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَىٰ اللَّهَ جَهْرَةً

بہوں توبان قبول کر ڈن آلا مہربان ہے (54) نے یاد کرو جہاں تسال آکھیا: اے موسیٰ! اسان اصولون تہاڈا یقین نہ کریسوں جہاں تیں ظاہری طور تے خدا کون نہ ڈیکھ گھوں

فَاخَذْنَاكُمْ الصُّعِقَةَ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿۵۵﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاكَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكَ

تاں تہاکوں کڑکاڑ پکڑ گھدا تے تسال ڈہیدے ہے ہاویے (55) ② ول تہاڈی موت دے بعد اسان تہاکوں جیندا کینا

لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۵۶﴾ وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَىٰ ۗ

تاخو تسال شکر ادا کرو (56) ول اسان تہاڈے اُتے بتل (بادل) کون چھاں بنا ڈٹا تے تہاڈے اُتے مَن و سلوی نازل کینا ③ (جو)

حاشیہ ①... ایس آیت تون پتہ لگیا جو شرک کر ڈن نال مسلمان مرتد تھی ویندا ہے تے مرتد دی سزا قتل ہے کیوں جو ء اللہ پاک نال

بغاوت کریندا ہے تے جیہڑا اللہ پاک دا باغی ہووے اوکوں قتل کر ڈیوں بالکل دانائی (عقل مندی) ای ہے۔ ②... لیں واقعے تون نبیاں عَلَیْہِہِ السَّلَامِ دی

شان وی ظاہر تھیندی ہے جو حضرت موسیٰ عَلَیْہِہِ السَّلَامِ کون "اسان تہاڈا یقین کاٹنا کریسوں" آگھن دی شامت ءچ بنی اسرائیل ہلاک

کیتے گئے۔ ③... "مَن" دے بارے وچ صحیح گالھ ء ہے جو ء حلویے وانگن پک وٹھی شے ہئی تے "سلوی" دے بارے وچ صحیح گالھ ء

ہے جو ء پک نیکا جیہا پکھی ہا۔

يُوسَىٰ لَنْ نُّصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَاحِدٍ فَاذْعُنَا رَبِّكَ يُخْرِجَ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ

اے موسیٰ! اسان ہک کھاٹے اے اصلوں صبر نی کر سگدے۔^① ایں گالھوں تسار ایٹے رب کیوں دعا منگو جو اساڈے کیتے اُوہ چیزاں کڈھ جیہڑیاں

الْأَرْضِ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصِلِهَا ط قَالَ أَتَسْتَبِدُّونَ

زمین جھیندی ہے جیویں ساگ تے پایاں تے کلک تے موری دی دال تے وُصل۔ آکھیا: کیا تسار ودھائی شی دے بدلے

الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ بِالزَّمِيِّ هُوَ خَيْرٌ ط اِهْبُطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُمْ مَّا سَأَلْتُمْ ط وَ

گھٹائی شی منگدے ہیوے۔ (چلو ول) مصر دے مُلک یا کہیں شہر وچ رہو، اُنھاں ٹہاکوں اُوہ سارا کجھ ویسی چیزاں تسار منگیا ہے تے

ضَرَبَتْ عَلَيْهِمُ الدَّلِيلَةَ وَالسُّكْنَةَ ط وَبَاءُ وَبِعْضٍ مِّنَ اللَّهِ ط ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا

اُنھاں دے (سر) اے دلالت تے غریبی سوار کر ڈتی گئی^② تے اُوہ خدا دے قہر دے حق دار تھی گے۔ ء دلالت تے غریبی ایں وجہ توں ہئی جو

يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيَّاتِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ط ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا

اُوہ اللہ دیاں آیتاں دا انکار کریندے ہن تے نبیاں کوں ناحق شہید کریندے ہن۔ (تے) ء ایں وجہ توں ہئی جو اُنھاں نافرمانی کیتی تے اُوہ نیکا

يَعْتَدُونَ ۝ ٦١ ۚ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَىٰ وَالصَّبِيَّانَ مَن

حد توں ودھدے رہے ہن۔ (61) بے شک ایمان آلے تے پیا بہودیاں تے عیسائیاں تے ستاریاں دی پوجا کرڻ آلیاں وچوں جیہڑے وی سچے دل نال

أَمِنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ

اللہ اے تے آخرت دے ڈہنہ اے ایمان گھن آون تے چنگے کم کرن تاں اُنھاں دا ثواب اُنھاں دے رب کول ہے تے اُنھاں اے نہ کئی ڈر ہوسی

عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۝ ٦٢ ۚ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ ط خذُوا

نہ اُوہ غمکین تھیسن (62) تے یاد کرو جہاں اسان ٹہاڈے کیوں وعدہ گھدا با تے تہاڈے سران تے طور پہاڑ کوں کھڑا کر ڈتا (تے آکھیا جو) قابو پکڑ گھنو

حاشیہ ①... بنی اسرائیل ساگ تے پایی وغیرہ جیہڑیاں چیزاں منگیان اُنھاں دا مطالبہ گناہ نہ با پر "من و سلوی" سنویں (جہیں) نعمت بغیر محنت دے

چھوڑ تے اوندی طرف وُجٹن چھوٹی سوچ ہئی۔ جہاں وڈیاں نال نسبت ہووے تاں دل، دماغ تے سوچ وی وڈی رکھتی چاہیدی ہے۔

②... بنی اسرائیل وڈے پتے اے ہووڑ دے بعد جنہاں وجہاں دی بنیاد اے دلالت تے غریبی دی جھکی کھئی ءچ کُٹھے شالا اُنھاں وجہاں کوں سامنے

رکھیندے بیٹے سبق تے نصیحت کیتے ہک واری مسلمان وی ایٹے عملان تے کہاں دا حساب کر گھنن تے ایٹے ماضی تے حال کوں ڈیکھن۔

مَا آتَيْنَكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿۶۳﴾ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِّنْ بَعْدِ

اس (کتاب) کوں جیہڑی اسان تہا کوں ٲٹی ہے ^① تے جو کجھ ایندے وچ بیان کیتا گیا ہے لیکوں یاد کرو ایں امید اُتے جو تسلاں پرہیزگار بن ونجو (63) ایندے بعد ول تسلاں پیر

ذٰلِكَ ۚ فَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿۶۴﴾ وَلَقَدْ

کیویہے تاں جیکر تہاڈے اُتے اللہ دا فضل نے اوندی رحمت نہ ہوندی تاں تسلاں گھانا چاؤں آلیاں وچوں تھی ویندے (64) تے بے شک

عَلَيْتُمْ الَّذِيْنَ اَعْتَدُوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُوْنُوْا قِرَدَةً ۙ خٰسِيْنَ ﴿۶۵﴾

تسلاں چاڈے بیویے اُنہاں لوکاں کوں جیہڑے تہاڈے وچوں چھن چھن (بفتہ) دے ڈینہ اپنی حد توں ودھ گئے۔ تاں اسان اُنہاں کوں آکھیا جو نامراد باندن بن ونجو (65)

فَجَعَلْنٰهَا نَكَالًا لِّلْبٰٓئِيْنَ يَدِيْهَا وَاٰخِلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿۶۶﴾ وَاِذْ

تاں اسان ء واقعہ اُوں ویلے دے لوکاں تے اُنہاں دے بعد آلیاں کیتے سبق تے پرہیزگاراں کیتے نصیحت بنا ڈتا (66) ^② تے یاد کرو جڈاں

قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهٖ اِنَّ اللّٰهَ يٰمُرُكُمْ اَنْ تَدْبَحُوْا بَقَرَةً ۗ قَالُوْا اَتَشْخِذُ نٰهُرًا وَّ

موسیٰ اپنی قوم کوں آکھیا: بے شک اللہ تہا کوں حکم ڈیندا ہے جو ہک گانہ کُوسو تاں اُنہاں آکھیا جو کیا تسلاں ساڈے نال مذاق کریندے بیویے؟

قَالَ اَعُوْذُ بِاللّٰهِ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ الْجٰهِلِيْنَ ﴿۶۷﴾ قَالُوْا اَدْعُنٰٓرَ بَكَ يٰبِيْنَ لَنَا

موسیٰ فرمایا، "میں اللہ دی پناہ منگدا ہاں جو میں جاہلاں وچوں تھی ونجاں (67) ^③ اُنہاں آکھیا جو تسلاں اپنے رب کیوں دعا منگو جو اوہ اساکوں ڈساوے

مَا هٰى ۗ قَالَ اِنَّهٗ يَقُوْلُ اِنَّهٗا بَقَرَةٌ ۙ لَا فٰرِضٌ وَّلَا يَكْرُ ۗ عَوٰنٌ بَيْنَ ذٰلِكَ ۗ

جو اوہ گل کیجھی ہووے؟ فرمایا: اللہ فرمیندا ہے جو اوہ ہک لیجھی گل ہے جیہڑی نہ تاں بڈھڑی ہے نہ اصلوں چھوٹی عمر دی ہلکے اُنہاں ڈونہاں دی درمیانی عمر دی ہووے۔

حاشیہ ﴿۱﴾... ایندے ءچ ظاہری طور تے وعدہ پورا کرڻ اُتے مجبور کیتا ویندا ہے، ایں حوالے نال یاد رہوے جو دین قبول کرڻ اُتے

زبردستی نی کیتی ونج سگدی پر دین قبول کرڻ توں بعد ایندے حکماں تے عمل کرڻ اُتے زبردستی کیتی ویسی۔ ایندی مثال ایں سمجھو جو

کہیں کوں اپنے مُلک ءچ آوڻ اُتے حکومت زبردستی نی کریندی پر جڈاں کئی مُلک ءچ آونجے تاں حکومت اُوکوں قانون اُتے عمل کرڻ اُتے

ضرور مجبور کریسی۔ ﴿۲﴾... ایتھوں پتہ لکدے جو قرآن پاک ءچ عذاب دے واقعہ اساکوں سبق ڈیوڻ تے نصیحت کرڻ کیتے بیان کیتے گے ہن

ایں وجہ توں قرآن پاک دے حق وچوں ہے جو ایں طرحاں دے واقعہ تے آیتاں پڑھ تے اپنے آپ کوں سدھارڻ دی طرف وی توجہ کیتی ونجے۔

﴿۳﴾... نبی کُوڑ، کھل باسے تے کہیں دا مذاق اڈاوڻ وغیرہ عیبیاں کیوں پاک ہن پر خوش طبعی ہک چنگی خوبی ہے ء اُنہاں ءچ ہو

سگدی ہے۔

فَاعْمَلُوا مَا تُمَرُونَ ﴿۶۸﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْهَا قَالَ إِنَّهُ

تاں اوبو کرو جیندا تہا کون حکم ڈتا ویندا ہے (68) ① انہاں آکھیا: تسناں ایٹے رب کیوں دعا منگو جو اُوہ اساکوں ڈساوے، اُون ہاں دا رنگ کیجھا ہے؟ فرمایا جو اللہ

يَقُولُ إِنَّهَا بَقْرَةٌ صَفْرَاءٌ فَاقْعُ لَوْهَا تَسْرُ النَّظِيرِينَ ﴿۶۹﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ

فرمیندا ہے جو اُوہ بیلے رنگ دی ہاں ہے جیندا رنگ پھوں گھاتا ہے، اُوہ ہاں ڈکھن آلیاں کون خُشی ڈیندی ہے (69) انہاں آکھیا: تسناں ایٹے رب کیوں دعا منگو

يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ ۚ إِنَّ الْبَقْرَةَ شَبَهَ عَلَيْنَا وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿۷۰﴾

جو اساکوں کیتے کھلم کھلا ڈساوے جو اُوہ ہاں کیجھی ہے؟ کیوں جو بے شک ہاں اساکوں کیتے مشکوک تھی گئی ہے تے جیکر اللہ چاہسی تاں بے شک اسان راہ پا ویسوں (70)

قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقْرَةٌ لَا ذَلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ ۚ

(موسیٰ) فرمایا: اللہ فرمیندا ہے جو اُوہ ہک ایجھی ہاں ہے جیندے کیوں ۽ خدمت نی گھدی ویندی جو اُوہ زمین ۽ چ بیل و ہاوے تے نہ اُوہ فصل کون پائی ڈیندی ہے۔

مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ فِيهَا ۚ قَالُوا النَّن جِئْت بِالْحَقِّ ۖ فَذَبْحُوهَا وَمَا كَادُوا

اصلوں بے عیب ہے، ایندے وچ کئی دانگ کانٹی۔ ② (ہ سٹ تے) انہاں آکھیا: ہنٹ تسناں بالکل صحیح کالھ آکھے وے۔ ول انہاں اُون ہاں کون کوہ ڈتا حالانکہ

يَفْعَلُونَ ﴿۷۱﴾ وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادْرَأْهَا تَم فِيهَا ۚ وَاللَّهُ مَخْرُجٌ مَّا كُنْتُمْ

اُوہ کوہنٹ آئے لکھدے نہ بن (71) تے یاد کرو جہاں تسناں ہک آدمی کون قتل کر ڈتا ول اُوننا الزام کہیں ڈوچھے اُتے پاوٹ لکھ حالانکہ اللہ ظاہر کرن آلا پاوٹوں جیکوں تسناں

تَكْتُمُونَ ﴿۷۲﴾ فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا ۚ كَذَلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَىٰ وَيُرِيكُمْ

لکیندے ہے ہاوے (72) تاں اسان فرمایا (جو) لین قتل تھیجے بھٹے کون لین ہاں دا ہک ٹوٹا مارو۔ لین طرحاں اللہ مردیاں کون جیندا کریسی۔ تے اُوہ تہا کون

آيَتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿۷۳﴾ ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِّنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ

ایٹیاں نشانیاں ڈکھیندا ہے تانجو تسناں سمجھ و نچو (73) ول ایندے بعد تہاڈے دل سخت تھی گئے ③ تاں اُوہ پتھراں وانگہن ہن

أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً ۚ وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ ۚ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَاءًا

بھلک انہاں توں وی ڈھیر سخت ہن تے پتھراں لچوں تاں کُجھ اُوہ ہن جنہاں وچوں نہراں وھنڈیاں ہن تے کُجھ اُوہ ہن جو

حاشیہ ①... نبی دے فرمان اُتے بغیر کہیں جھک دے عمل کرا چاہیدا ہے تے عمل کرن دی بجائے بے جاء عقلی گالھیں بتاؤں بے ادباں دا کم ہے۔

②... انہوں پتہ لکھا جو شرعی حکماں دے بارے بے جاء تکرار دشواری دا سبب ہے۔ ③... لین توں پتہ لکھا جو دل دی سختی پھوں خطرناک ہے۔

يَشْتَقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ ۚ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ ۗ وَمَا اللَّهُ

اُوہ جہاں بھٹ ویندے ہن تاں اُنہاں وچوں پاٹی نکلدا ہے تے کجھ اُوہ ہن جہڑے اللہ دے ڈر کیوں ڈھیہ ہونیدے ہن تاں اللہ ٹھاڈے عملان کیوں

بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۴۳﴾ أَفَتَطَّعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا بِالْكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ

اصولوں ے خبر کائنی (74) تاں اے مسلمانو! کیا تساء امید رکھیندے بیوے جو ے ٹھاڈی وجہ توں ایمان گہن آسین حالانکہ انہاں وچ ہک جماعت اُوہ ہئی

يَسْمَعُونَ كَلِمَ اللَّهِ ثُمَّ يَحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿۴۵﴾ وَإِذَا

جو اُوہ اللہ دا کلام سٹندے ہن تے ول سمجھن توں بعد جاں بچھ تے بدل ڈیندے ہن (75) ① تے جہاں

لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَا بِعَضُومِهِمْ إِلَىٰ بَعْضِ قَالُوا أَتُحَدِّثُونَهُمْ

۽ مسلمانان کوں ملدے ہن تاں آبدے ہن جو اسان ایمان گہن آئے ہین تے جہاں آپس ےچ کھ تھیندے ہن تاں آبدے ہن: کیا انہاں دے سامنے اُوہ علم بیان کریندے

بِمَافَتَحِ اللَّهِ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ ۗ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۴۶﴾

بیوے جہڑا اللہ ٹھاڈے اُتے کھول ڈتا ہے؟ تاجو ایندے ذریعے ے ٹھاڈے رب دی بارگاہ ےچ ٹھاڈے اُتے دلیل قائم کرن۔ کیا ٹھاکوں عقل کائنی؟ (76) ②

أَوْ لَا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿۴۷﴾ وَمِنْهُمْ أُمِّيُونَ

کیا ے اتنی کالھ وی نی جائدے جو اللہ جائدا ہے جہڑا کجھ اُوہ لکیندے ہن تے جہڑا کجھ ظاہر کریندے ہن (77) تے انہاں ےچ کجھ اُن پڑھ ہن جہڑے

لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِيٍّ وَإِنَّهُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿۴۸﴾ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ

کتاب کوں نی جائدے پر مونہ زبانی پڑھ گھٹن یا کجھ اہی طرفوں اکھترتے ے صرف خیال تے گمان ےچ ے ودن (78) تاں برادی ے انہاں لوکان کیتے

الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ۚ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيُشْتَرُوا بِهِ ثَمًّا قَلِيلًا ۗ

جہڑے ایٹے ہتھال نال کتاب لکھدے ہن ول آبدے ہن: ے خدا دی طرفوں ے جو ایندے بدلے ےچ ذری جتنی قیمت حاصل کرن

حاشیہ ①... ایس توں پتہ لگیا جو عالم دا وگٹن عام لوکان دے وگٹن تو ڈھیر برادی آلا ہے کیوں جو عام لوک عالمان کوں سیدی راہ ڈکھاوٹن آلا تے رابتر سمجھدے ہن، اُوہ عالمان دیاں کالھیں اُتے عمل کریندے ہن تے انہاں دے عملان کوں دلیل بئیدے ہن تے جہاں عالمان دے وی عقیدے تے عمل وچ وگاڑ آ ونجے تاں عام لوک ہدایت دی راہ تے کیویں ٹر سگدے ہن۔ ②... ایس توں پتہ لگیا حق لُکاوٹن تے حضور خاتم النبیین صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دیاں صفتاں کوں لُکاوٹن تے انہاں دے کمالان دا انکار کرٹن یہودیاں دا طریقہ ہے۔

فَوَيْلٌ لَّهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَّهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ ﴿۷۹﴾

تو انہاں لوکاں کیتے انہاں دے ہتھاں دے لکھے ہتھے دی وجہ توں بربادی ہے تے انہاں کیتے انہاں دی کائی دی وجہ توں خرابی ہے (79) تے

قَالُوا لَنْ تَسْأَلَنَا النَّارَ إِلَّا أَيَّامًا مَّعْدُودَةً ۗ قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدًا

انہاں آکھیا: اساڈے تاں پھاہ اصلوں نیڑے نہ آسی پر کتتری دے کجھ ڈینہ۔ اے حبیب! تسال فرما ڈیو: کیا تسال خدا کون کئی وعدہ گھدا ہویا ہے؟ (جیکر لیویں ہے، ول)

فَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ ۗ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿۸۰﴾ بَلَىٰ مَنْ كَسَبَ

تاں اللہ اصلوں وعدے دے خلاف نہ کریسی بلکہ تسال اللہ اُتے اُوہ گالھ آبدے پیوے جیندا ٹہاکوں علم کائی (80) کیوں نہ، جیں

سَيِّئَةً ۖ وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۸۱﴾ وَ

گناہ کھاپا ① تے اوندی خطا اوکوں ولہیٹ گھدا ② تاں اوہ لوک ای دوزخی ہن، اُوہ ہمیشہ ایندے وچ زبسن (81) تے

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۸۲﴾

جہڑے لوک ایمان گھن آئے تے چکے کم کیتے اُوہ بہشتی ہن اُوہ ہمیشہ ایندے وچ زبسن (82)

وَإِذَا خَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ ۖ وَبِالْوَالِدَيْنِ

تے یاد کرو جہاں اسان بنی اسرائیل کینوں وعدہ گھدا جو اللہ دے علاوہ کہیں دی عبادت نہ کرو تے ما پیو دے نال

إِحْسَانًا ۚ وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا ۚ وَقِيَمُوا

چنگائی کرو تے رشتے داراں تے بیتیاں تے مسکیناں دے نال (چنگا سلوک کرو) تے لوکاں کوں چنگی گالھ آکھو ③ تے نماز قائم رکھو

الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ۗ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنْتُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿۸۳﴾

تے زکوٰۃ ڈیو (پر) ول تہاڈے وچوں کجھ آدمیاں دے علاوہ سارے پھر گے تے تسال (اونویں ای اللہ دے حکماں توں) مونہ موڑن آلیہیوے (83) ④

حاشیہ ①... ای آیت وچ گناہ توں شرک تے کفر مراد ہن۔ ②... ولہیٹن تو مراد ے ہے جو بچن دے سارے رستے بند تھی وُجھن آتے کفر

تے شرک اُتے ای اوکوں موت آ ونجے۔ ③... چنگی گالھ توں مراد نیکی دی دعوت ڈیو تے بُرائیاں توں روکٹ ہے۔ نیکی دی دعوت وچ

ایندے سارے طریقے داخل ہن، جیویں وعظ کرن، درس ڈیو، نصیحت کرن وغیرہ۔ ④... ایتھوں پتہ لکھیا جو بنی اسرائیل دی عادت ای

اللہ پاک دے حکماں توں مونہ موڑن تے اوندے وعدے توں پھر وُجھن ہے۔

وَإِذَا خذنا ميثاقكم لا تسفكون دماءكم ولا تخرجون أنفسكم من دياركم

تے یاد کرو جہاں اسان ٹہاڑے کیوں وعدہ گھدا جو آپس وچ کہیں دا لہو نہ ویسیو تے ایٹے لوکان کون اپنیاں وستیاں وچوں نہ کڈھیسو

ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿۸۴﴾ ثُمَّ أَنْتُمْ هُمْ أَتَيْتُمُوهُمْ فَتَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ

ول تسان قول قرار وی کر گھدا تے تسان (خود ایندے) گواہ بیوے (84) ول ء تان تسان ای بیوے جہڑے ایٹے لوکان کون قتل (وی) کرٹ لیکے

وَتَخْرِجُونَ فَأَيُّ الْفِرْيَاقِ مَنكُم مِّنْ دِيَارِهِمْ تَنْظَهُرُونَ عَلَيْهِم بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ط

تے ایٹے وچوں پک جماعت کون انہاں دے وطن وچوں (وی) کڈھن لیکے، تسان انہاں دے خلاف گناہ تے زیادتی دے کماں وچ مدد (وی) کریندے بیوے

وَإِنْ يَأْتِوكُمُ اسْرِي تَفْدُوهُمْ وَهُمْ مَحْرَمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجَهُمْ ط

تے جیکر اوہ قیدی بن تے ٹہاڑے کول آون تان تسان معاوضہ ڈے تے انہاں کون چھوڑا گھندے بیوے حالانکہ ٹہاڑے اُتے انہاں دا کڈھن ای حرام ہے۔

أَفْتَوْمُنُونَ بَعْضُ الْكُتُبِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَبِأَجْرَاءٍ مِّنْ يَّفْعَلُ ذَلِكَ

تان کیا تسان اللہ دے کجھ حکماں کون منیندے بیوے تے کجھ دا انکار کریندے بیوے؟ ① تان جیہڑا ٹہاڑے وچوں ایویں کرے اوندنا بدلہ

مِنْكُمُ الْآخِرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰ أَشَدِّ الْعَذَابِ ط

دنیا دی زندگی وچ ذلالت تے رسوائی دے علاوہ پیا کیا ہے ② تے قیامت دے ڈینہ انہاں کون بہوں سخت عذاب دی طرف ولا ڈینا

وَمَا لِلَّهِ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۸۵﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا

ویسی تان اللہ ٹہاڑے عملان توں بے خبر گائنی (85) ایہے اوہ لوک پن جنہاں آخرت دے عوض دنیا دی زندگی

بِالْآخِرَةِ فَلَا يَخَفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿۸۶﴾ وَلَقَدْ اتَيْنَا مُوسَىٰ

گھن گھدی ہے تان نہ انہاں توں عذاب بولا کیتا ویسی تے نہ ای انہاں دی مدد کیتی ویسی (86) تے بے شک اسان موسیٰ کون

حاشیہ ①... ایس آیت توں ہتہ لگیا جو شریعت دے سارے حکماں اُتے ایمان گھن آوٹ ضروری ہے تے سارے ضروری حکماں اُتے عمل

کرٹ وی ضروری ہے۔ کئی بندہ کہیں ویلے وی شریعت دی پابندی توں آزاد نی تھی سگدا تے خود کون طریقت دا ناں ڈے تے یا کہیں

وی طریقت نال شریعت توں آزاد گھن آئے کافر پن۔ ②... ایس توں ہتہ لگیا جو کہیں دی طرف داری وچ دین دی مخالفت کرٹ آخرت دے

عذاب دے علاوہ دنیا وچ وی ذلالت تے رسوائی دا سبب بوندنا ہے۔

الْكِتَابَ وَقَفِيئًا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ ۚ وَاتَّبَعَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيْتِ وَ

کتابِ بُقِی تے ایندے بعد لکھتار رسول بھیجے نے اسان عیسیٰ بن مریم کوں کھلیاں نشانیاں ڳتیان نے پاک روح دے نال

أَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ ۖ أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنْفُسُكُمْ

اُوندی مدد کیتی ① تاں (اے نبی اسرائیل!) کیا (ٹھاڳی ۽ عادت کاتی؟ جو) جڳاں ٺهاڳے کول کئی رسول ایجھے حکم گھن تے تشریف گھن آیا جنہاں کوں ٺهاڳے دل پسند نہ کریندے

اسْتَكْبَرْتُمْ ۚ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ ۖ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ ﴿۸۷﴾ وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ ۖ

ٻن تاں تسلاں آکریندے بوے ول انہاں (فیلن وچوں) پک جماعت کوں تسلاں جھٹلیندے بوے تے پک جماعت کوں شہید کر ڳندے بوے (87) تے پھوڊیاں آکھیا: اسانڳے ڍلاں اُتے پردے پن

بَلْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ ﴿۸۸﴾ وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ

بھلکے الله پاک انہاں دے کفر دی وجہ توں انہاں اُتے لعنت کر ڳتی ھے تاں انہاں وچوں تھوڙے جھپے لوک ای ایمان گھن آندے پن (88) تے جڳاں انہاں دے کول

مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ ۗ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ

الله دی اُوہ کتاب آئی جیہڙی انہاں دے کول (موجود) کتاب دی تصدیق کرڻ آئی ھے تے لیں توں پہلے ۽ اُون نبی دے وسیلے نال کافراں دے خلاف

كَفَرُوا ۗ فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ ۖ فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿۸۹﴾

فتح منگدے ٻن تاں جڳاں انہاں دے کول اُوہ جڳاں پھڄاڳیا نبی تشریف گھن آیا تاں اُوہ منکر تھی گئے تاں الله دی لعنت ٻوے انکار کرڻ آلیاں اُتے (89)

بِسَبَأٍ اشْتَرُوا بِهِ أَنْفُسَهُمْ ۖ أَنْ يَكْفُرُوا ۖ وَإِنَّا نَزَّلْنَا اللَّهُ بَعْثًا لِّدِينِ اللَّهِ مِنَ

انہاں اپنی جانان دا کتنا بُرا سودا کیتا جو الله جیہڙا نازل کیتا ھے اُوندا انکار کریندے پن ② لیں ساڙ دی وجہ کیتوں ③ جو الله

حاشیہ ①... الله پاک حضرت عیسیٰ علیہ السلام دی مدد حضرت جبریل علیہ السلام دے وسیلے نال کیتی۔ پتہ لکھیا جو الله پاک دے

پیارے وی مدد کر سگدے پن۔ ②... ایندے کیتوں ہر بندہ نصیحت گھنے جو ایمان دی جاء تے کفر، نیکیاں دی جاء تے گناہ (عُناہ)،

فرمانبرداری دی جاء تے نا فرمانی، الله دی خوشنودی دی جاء تے الله دے غضب دا سودا پھوں گھاڳے آلا سودا ھے۔ ③... لیں توں پتہ لکھیا

جو عہدے تے رتے دی چاہت انسان دے دل ۽چ ساڙ پیدا تھیوڻ دا پک سبب ھے تے ۽ وی پتہ لکھیا جو ساڙ ایجھا خبیث مرض ھے

جیہڙا انسان کوں کفر تئیں وی گھن تے وڻج سگدا ھے۔

فَضْلِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۚ فَبَاءُ وَبِعَضِبٍ عَلَى غَضَبٍ ط وَلِلْكَافِرِينَ

اپٹے فضل نال اپٹے جیہڑے بندے اُتے چاہندا ہے وحی نازل فرمیندا ہے تان ء لوک غضب اُتے غضب دے حق دار تھی گئے تے کافراں کیتے

عَذَابٍ مُّهِينٍ ۙ ۹۰ ۝ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ امْنُوا بِنَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا تَأْمِنُوا

ذِلالت آلا عذاب ہے (90) تے جہاں انہاں کون آکھیا ویندے جو اوندے اُتے ایمان گھن آو جیہڑا اللہ نازل کیتا ہے تان آہیے ہن: اسان اوندے اُتے ایمان گھن آندے

بِنَا أَنْزَلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِآوَارَاءِ هَٰؤُلَاءِ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَهُمْ ط

ہیں جیہڑا اسان اُتے نازل کیتا گیا تے اُوہ تورات دے علاوہ پیاں (اسانی کتاباں) دا انکار کریندے ہن حالانکہ (اُوہ قرآن) وی حق ہے انہاں کول موجود (کتاب) دی تصدیق کرل آلا ہے۔

قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ اللَّهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۙ ۹۱ ۝ وَلَقَدْ

اے محبوب! تسان فرما ڈیو جو (اے یہودیو!) جیکر تسان ایمان آلیے ہاویے تان ول پہلے تسان اللہ دے نبیاں کون شہید کیوں کریندے ہاویے؟ (91) ① تے بے شک

جَاءَكُمْ مُوسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهَا وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ ۙ ۹۲ ۝ وَإِذْ

تہاڈے کول موسیٰ کھلیاں نشانیاں گھن تے آئے ول تسان ایندے بعد وچھ کون معبود بنا گھدا تے تسان ظالم ہاویے (92) تے (یاد کرو) جہاں

أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ ط خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاسْعُوا ط

اسان تہاڈے کیوں وعدہ گھدا تے طور دے پہاڑ کون تہاڈے سران اُتے اُچا کر ڈتا (تے فرمایا: قابو پکڑ گھنو اوکوں جیہڑی اسان تہاڈوں ڈتی ہے تے سٹو۔) ②

قَالُوا اسْعُوا وَعَصِينَا ق وَأَشْرَبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ ط قُلْ بِسْمِ اللَّهِ

انہاں آکھیا: اسان سٹیا تے نامنیا تے انہاں دے کفر دی وجہ توں انہاں دے دلاں وچ تان وچھا رچیا ہویا با۔ اے محبوب! تسان فرما ڈیو جیکر تسان

حاشیہ ①... حضور خاتم النبیین صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ دے زمانے دے بنی اسرائیل نبیاں عَلَيْهِمُ السَّلَامُ کون شہید نہ کیتا با پر کیوں جو اُوہ

قاتلان دی لیں حرکت توں راضی ہن تے انہاں کون اپنا وڈا منیندے ہن تے انہاں دی عظمت کو یاد کریندے ہن ایں گالھوں انہاں کون وی

قاتلان نال رلا ڈتا گیا۔ ②... ایں آیت توں پتہ لگیا جو اللہ پاک دی کتاب اُتے ایمان گھن آوٹ دا مطلب ء ہے جو ایندے سارے حکماں تے

سارے مُطالبیاں اُتے عمل کیتا ونچے انہاں دی خلاف ورزی نہ کیتی ونچے۔

يَا مُرْكِبِيهِ إِيَّانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿۹۳﴾ قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمْ الدَّارُ الْآخِرَةُ

ایمان آلے بیویوں تان ٹھاڈا ایمان ٹھاڈوں کنئی برا حکم ڈیندا ہے (93) اے محبوب! ٹساں فرما ڈیوو: جیکر آخرت دا گھر

عِنْدَ اللَّهِ خَالِصَةٌ مِّنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَوُّوا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۹۴﴾ وَ

اللہ دے کول خالص ٹھاڈے کیتے ای ہے نہ جو ڈوجھے لوکاں کیتے تان جیکر ٹساں سچے بیویوں تان موت دی آرزو تان کرو (94) تے

لَنْ يَتَسَوَّاهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿۹۵﴾ وَلَتَجِدَنَّهُمْ

ایٹیاں بد عملیاں دی وجہ توں ۽ اصلوں کڈاںپیں موت دی آرزو نہ کریسین تے اللہ ظالماں کون چنگی طرحاں چاڈا ہے (95) تے بے شک ٹساں ضرور

أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَوَاتِهِمْ ۖ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرَ

۱۰۰ ایہاں کون ڈیکھسو جو سارے لوکاں توں وده جیوٹ دی خواہش رکھیندے ہن تے مشرکاں وچوں ہک (ٹولی) آرزو کریندی ہے جو شالا ایہوں

أَلْفَ سَنَةٍ ۖ وَمَا هُوَ بِمُرَّزِحٍ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ أَنْ يُعَمَّرَ ۗ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا

بزار سال دی زندگی ڈے ڈتی ونچے ② حالانکہ اتنی عمر دا ڈتا ونچٹ وی اوکوں عذاب توں برے نہ کر سگھئی تے اللہ پاک ایہاں دے سارے عملان کون

يَعْمَلُونَ ﴿۹۶﴾ قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلْجِبْرِيلِ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ

چنگی طرحاں ڈیندا پیا ہے (96) اے محبوب! ٹساں فرما ڈیوو: جیہڑا کئی جبریل دا دشمن ہے (تان ہووے) پس بے شک اوں تان تھاپڈے دل آتے اللہ دے حکم نال

مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرًا لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿۹۷﴾ مَنْ كَانَ عَدُوًّا

۱۰۰ نازل کیتا ہے، جیہڑا ایٹے توں پہلے موجود کتاباں دی تصدیق کرٹن آلا ہے تے ایمان آلیاں کیتے ہدایت تے خوشخبری ہے (97) جیہڑا کئی

لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَلَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ ﴿۹۸﴾

اللہ پاک تے اوندے فرشتیاں تے اوندے رسولان تے جبریل تے میکائیل دا دشمن ہووے تان اللہ کافراں دا دشمن ہے (98) ③

حاشیہ ①... موت دی محبت تے اللہ پاک کون ملن دا شوق نیک بندیاں دا طریقہ ہے پر دنیا دیاں پریشانیاں توں تنگ آتے موت دی دعا منگن صبر، رضا تے توکل دے خلاف ہے تے نا جائز ہے۔ ②... کافر دنیا دی زندگی کیتے حریص ہوندے ہن تے موت توں پہوں بھچدے ہن پر مومن دی شان ۽ ہے جو اوہ جیکر زندگی چاہیندا ہے تان صرف لیں گالھوں جو ڈھیر نیکیاں کرے، آخرت دا خزانہ کنھا کرے۔ ③... لیں توں پتہ لگیا جو نبیاں علیہم السلام تے فرشتیاں نال دشمنی کفر تے اللہ پاک دے عذاب دا سبب ہے تے اللہ پاک دے محبوبان نال دشمنی اللہ پاک نال دشمنی کرٹن ہے۔

وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلَّا الْفٰسِقُونَ ﴿٩٩﴾ أَوْ كَلَّبَآءَهُدُوا

تے بے شک اسان تہاڈی طرف کھلیاں نشانیاں نازل کیتیاں تے انہاں دا انکار صرف نافرمان لوک ای کریندے ہن (99) تے جہاں کلباں انہاں

عَهْدًا ابَدًا فَرِيقٌ مِنْهُمْ ط بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٠﴾ وَلَمَّا جَاءَهُمْ

کئی وعدہ کیتا تاں انہاں وچوں پک ٹولی ایں وعدے کون سٹ ڈٹا بھلکہ انہاں وچوں وڈی تعداد نہ مٹن آلیاں دی ای ہے (100) تے جہاں انہاں دے کول

رَأْسُوْلٌ مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ نَبِّئِ مَنۡ اَلَّذِيْنَ اٰوْتُوْا

اللہ دی طرفوں پک رسول تشریف گھن آیا جیہڑا انہاں دیاں کتاباں دی تصدیق کر ڈی آلا ہے تاں اہل کتاب وچوں پک ٹولی

اَلْكِتٰبِ ۙ كَتَبَ اللّٰهُ وَّرَآءَ ظُهُورِهِمْ كَاتِبَةٌ لَّا يَعْلمُونَ ﴿١٠١﴾ وَاَتَّبَعُوا مَا تَتْلُوْا

اللہ دی کتاب کول گنڈ پچھوں ایویں سٹ ڈٹا جیویں اوہ کجھ جانڈے وی گانتی (101) تے ۷ سلیمان دی حکومت دے دور ۷ ج

الشَّيْطٰنِ عَلٰى مُلْكِ سُلَيْمٰنَ ۚ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمٰنٌ وَلٰكِنۡ الشَّيْطٰنِ كَفَرُوْا

اوں جادو دے پچھوں پے کے جیہڑا شیطان پڑھدے ہن تے سلیمان کفر نہ کیتا ۲ بھلکہ شیطان کافر تھی کے

يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السَّحْرَ ۗ وَمَا اُنزِلَ عَلٰى الْمَلٰٓئِكِیْنَ بِبَابِلَ ۙ هٰرُوتَ وَمَارُوتَ ط

جیہڑے لوکاں کول جادو سکھیندے ہن تے (۷ تاں اوں جادو دے پچھوں وی پے کے ہن) جیہڑا بابل شہر ۷ ج ڈو فرشتیاں ہاروت تے ماروت ۳ دی طرف لہایا گیا با

وَمَا يَعْلمُونَ مِّنْ اَحَدٍ حَتّٰى يَقُوْلَا اِنَّمَا حٰرُنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرُ ط فَيَتَعَلَّمُونَ

تے اوہ ڈونہاں کہیں کون کجھ نہ سکھیندے ہن جہاں تئیں ۷ نہ آکھ ڈیوں با جو اسان تاں صرف (لوکاں دا) امتحان تئیں تاں (اے لوکاں!) تئیں اپنا ایمان ضائع نہ کرو۔ اوہ لوک

حاشیہ ﴿۱﴾... یہودی تورات دی بہوں تعظیم کریندے ہن پر حضور خاتم النبیین صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ اُتے ایمان نہ گھن آئے تاں ایندے اُتے

عمل نہ کیتا گیا ایویں سمجھو انہاں ایکوں کنڈ پچھوں سٹ ڈٹا - ﴿۲﴾... لوکاں حضرت سلیمان عَلَيْهِ السَّلَامُ اُتے جادو دا الزام لایا تے اتھاں ایندا

رد کیتا گیا ہے۔ ﴿۳﴾... ہاروت تے ماروت ڈو فرشتے ہن تے فرشتے گناہواں توں پاک ہوندے ہن، انہاں دے بارے مشہور قصے یہودیاں دے

من گھڑت ہن جیہڑے جو غلط تے کوڑے ہن۔

مِنْهُمَا مَا يَفْرِقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ ۖ وَمَا هُمْ بِضَآئِرِينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا

انہاں فرشتیاں کیوں ایجھا جادو سیکھدے ہن جیندے نال مرد تے اوندی ذال ۷چ جدائی پا ڈیوں حالانکہ اوہ ایندے ذریعے کہیں کون اللہ دے

بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ ۖ وَقَدْ عَلِمُوا الَّذِينَ

حکم دے بغیر کئی نقصان وی نا پچا سگدے ہن ① تے ۷ ایجھی شے سیکھدے ہن جیڑی انہاں کون نقصان ڈیوے ② تے انہاں کون فائدہ نہ ڈیوے تے بے شک انہاں کو پتہ ہے جو

أَشْتَرَهُ مَالَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلْقٍ ۖ وَلَيْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ ۖ لَوْ

جیں ۷ سودا گھدا ہے آخرت ۷چ اوندنا کجھ حصہ کائی تے انہاں اپنیاں جاناں دا کئی بڑا سودا کیتا ہے، کیا ای چنگا ہوندا جیکر

كَانُوا يَعْلَمُونَ ۝۱۰۲ وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَشَوْبَةً مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ خَيْرٌ لَّو

۷ جائدے (102) تے جیکر اوہ ایمان گھن آندے تے پرہیزگاری اختیار کریندے تان اللہ دے کول انہاں دا ثواب بہوں چنگا ہے، جیکر

كَانُوا يَعْلَمُونَ ۝۱۰۳ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا وَ

۷ جائدے (103) اے ایمان آلو! راعنا نہ آکھو تے ایں عرض کرو جو حضور اسآڑے اُتے نظر رکھو ③ تے

اسْمَعُوا ۖ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝۱۰۴ مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ

بہلے کیوں ڈھیر توجہ نال سٹو تے کافراں کیتے درد ڈیوں آلا عذاب ہے (104) (اے مسلمانو!) نہ تان اہل کتاب دے کافر چاہندے ہن

وَاللَّذِينَ آمَنُوا لَا يَحِبُّونَ الْمُشْرِكِينَ ۚ لَنْ يَنْزِلَ عَلَيْكُمْ مِّنْ خَيْرٍ مِّنْ رَبِّكُمْ ۖ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ

تے نہ ای مشرک جو تہاڈے اُتے تہاڈے رب دی طرفوں کئی چنگائی لہائی ونچے تے حالانکہ اللہ جیکوں چاہندا ہے

حاشیہ ①... حقیقی تاثیر پیدا کرڻ آلی تان اللہ پاک دی ذات ہے تے سبباں دی تاثیر اللہ پاک دی مرضی مطلب چاہن دے تحت

ہے۔ مطلب اللہ پاک چاہوے تان ای کئی شے اثر کر سگدی ہے، جیکر اللہ پاک نہ چاہوے تان بہاہ ساڑ نہ سگے، پائی تریہ نہ لہا سگے تے

دوا شفا نہ ڈے سگے۔ ②... جہاں جادو ۷چ نقصان دی تاثیر ہے تان قرآنی آیتاں ۷چ ضرور شفا دی تاثیر ہے۔ ایویں ای جیکر کافر جادو نال

نقصان پچا سگدے ہن تان خدا دے بندے وی کرامت دے نال فائدہ پچا سگدے ہن۔ ③... ایں آیت توں پتہ لگیا جو نبیاں عَلَیْہِ السَّلَام۔ دی

تعظیم تے انہاں دی بارگاہ ۷چ ادب دا خیال کرڻ فرض ہے تے جیڑے کلمے ۷چ بے ادبی دا تھوڑا جیہا وی ڈر ہووے تان اوہ زبان اُتے

گھن آوڻ منع ہے۔ پیا ۷ وی پتہ لگیا جو حضور خاتم النبیین صَلَّی اللہ عَلَیْہِ وَآلِہٖ وَسَلَّمَ دی بارگاہ دا ادب رب العالمین خود سیکھیندے تے تعظیم

دے بارے حکم وی خود جاری کریندے۔

بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ ۖ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿۱۰۵﴾ مَا نَسَخَ مِنْ آيَةٍ أَوْ نَسِهَا

اپنی رحمت دے نال خاص کر گھندا ہے تے اللہ وڈے فضل آلا ہے (105) جہاں اسان کئی آیت منسوخ کریندے بہیں ^① یا لوکان کون ٹھلا ڈیندے بہیں

نَاتٍ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا ۗ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۱۰۶﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ

تاں ایس توں چنگی یا ایس وانگٹی ہی آیت گھن آندے بہیں۔ (اے مخاطب!) کیا تیکوں پتہ کانتی جو اللہ ہر شیء اُتے قدرت رکھیندا ہے (106) کیا تیکوں پتہ کانتی

أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا

جو آسماناں تے زمین دی شاہی اللہ ای کیتے ہے تے اللہ دے مقابلے وچ تہاڈا نہ کئی حمایتی ہے تے نہ ای

نَصِيرٍ ﴿۱۰۷﴾ أَمْ تَرِيدُونَ أَنْ تَسْأَلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سَأَلُوا مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ ۗ وَ

مدد کرن آلا (107) کیا تھساں اے چاہندے ہیوے جو تھساں ایٹے رسول کنوں اوہو سنویں (جہیں) ای سوال کرو جیہو سنویں ایس توں پہلے موسیٰ کنوں کیتے گئے

مَنْ يَتَّبِعِ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿۱۰۸﴾ وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ

تے جیہڑا ایمان دے بدلے کفر اختیار کرے تاں اوہ سیدھ رستے توں گمراہ تھی گیا (108) اہل کتاب وچوں بہوں سارے

أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُونَ دُونَكُمْ مِّنْ بَعْدِ إِيْمَانِكُمْ كُفَّارًا ۗ حَسَدًا مِّنْ عِنْدِ

لوک ایندے بعد جو انہاں اُتے حق صاف ظاہر تھی چکیا ہے ایٹے دل دی ساڑ دی وجہ توں ^③ اے چاہندے

أَنْفُسِهِمْ مِّنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ ۗ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ

پن جو شالا اوہ تہاں ایمان دے بعد کفر دی طرف پھیر ڈیون۔ تاں تھساں (انہاں کون) چھوڑ ڈیو تے (انہاں کون) معاف کیتی رکھو انہاں تئیں جو اللہ

حاشیہ ①... نسخ دا مطلب ہے: "پچھلے حکم کون کہیں بعد آلی شرعی دلیل نال چاہ گھنٹ" تے ء حقیقت ءچ پچھلے حکم دی مدت دے

ٹمک وچنڈ دا بیان ہوندا ہے۔ ②... اللہ پاک دے مقابلے وچ کئی کہیں دی مدد نی کر سگدا، با اللہ پاک دی اجازت تے اختیار ڈیوٹ نال

مدد تھی سگدی ہے، قرآن تے حدیث وچ ایندیاں ڈھیر ساریاں مثالوں موجود ہن تے بزرگان دین دا مدد کرن لکھاں لوکان دے تجربیاں

نال تے تواتر نال ثابت ہے۔ ③... ایس توں پتہ لگیا جو ساڑ بہوں وڈا عیب ہے تے ایندی وجہ توں بندہ نا صرف خود چنگائی توں رُک

ویندے بھلکے ڈوجھیاں کون وی چنگائی توں روکڑ دی کوشش وچ لگیا رہے ویندے۔

بِأَمْرِهِ ۱۰۹ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ۝

اپنا حکم گھن آوے ے شک اللہ ہر شئی اُتے قدرت رکھن آلا ہے (109) تے نماز قائم رکھو تے زکوٰۃ ڈیو

وَمَا تَقْدِرُمُو إِلَّا نَفْسِكُمْ مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ ۱۱۰ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ

تے اپنیاں جاناں کیتے جیہڑی چنگائی نساں آہوں تے بیجسُو اوکوں اللہ دے کول پیسو ے شک اللہ تہاڈے سارے کم

بَصِيرٌ ۱۱۰ ۝ وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَن كَانَ هُودًا أَوْ نَصْرًا ۱۱۱ تِلْكَ

ڈیہدا ہے (110) تے اہل کتاب آکھیا: اصولوں بہشت ءچ داخل نہ تھیسے پر اُبوہوی ای جیہڑا یہودی ہوسی یا عیسائی۔ ء

أَمَانِيَهُمْ ۱۱۲ ۝ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۱۱۳ ۝ بَلَىٰ ۱۱۴ مَن أَسْلَمَ وَجْهَهُ

انہاں دیاں منکھڑت خابشاں ہن۔ نساں فرما ڈیو: جیکر نساں سچے پیوے تاں اپنی دلیل گھن آؤ (111) ہا کیوں نہ؟ جیہ اپنا مونہ اللہ کیتے

لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ ۱۱۵ ۝ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ

جھکا ڈٹنا تے اوہ نیکی کرن آلا وی ہووے تاں اوندا اجر اوندے رب دے کول ہے ① تے انہاں اُتے نہ کئی ڈر ہوسی نہ اوہ

يَحْزَنُونَ ۱۱۶ ۝ وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصْرُ عَلَىٰ شَيْءٍ ۱۱۷ ۝ وَقَالَتِ النَّصْرُ

غم ءچ ہوسن (112) تے یہودیاں آکھیا: عیسائی کہیں شئی تے کائنی تے عیسائیاں آکھیا:

لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَىٰ شَيْءٍ ۱۱۸ ۝ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ ۱۱۹ ۝ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ

یہودی کہیں شئی تے کائنی حالانکہ ء کتاب پڑھدے ہن اسن جابلان

لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ ۱۲۰ ۝ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ

انہاں (پہلیاں) وانگن کالھ آکھی تاں اللہ قیامت دے ڈینہ انہاں وچ اسن کالھ دا فیصلہ کر ڈیسی جیندے وچ ء

حاشیہ ①... بہشت ءچ داخلے دا اصلی معیار صحیح ایمان تے چنگا عمل ہے تے کہیں وی زمانے اُتے کہیں وی نسل تے قوم دا بندہ جیکر صحیح ایمان رکھیندا تے صحیح عمل کریندا ہووے تاں اوہ بہشت ءچ ویسی پر ء یاد رہوے جو نبی کریم خاتم النبیین صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ دے نبوت دے اعلان دے بعد آپ دی نبوت نہ منن آلے دا ایمان کہیں طرحاں وی صحیح فی تھی سگدا تے کئی وی عمل ایمان دے بغیر چنگا فی تھی سگدا۔

يَخْتَلِفُونَ ۱۱۳ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسْجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَى

لذوہ پے پن (113) تے اوں توں ودھ تے ظالم کون ہوسی جیہڑا اللہ دیاں مسیتاں کنوں اس گالھ توں روکے جو انہاں وچ اللہ دا ناں گھنیا ونجے ① تے انہاں کون

فِي خَرَابِهَا ۱۱۴ أُولَئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ ۱۱۵ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ

ویران کرن دی کوشش کرے۔ ② انہاں کو مسیتاں وچ داخل تھیوڑن مناسب نہ بنی پر ڈرے ہوئیں۔ انہاں کیتے دنیا وچ رسوائی ہے

وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ۱۱۳ وَ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوْا فَمُتَّ

تے انہاں کیتے آخرت وچ وڈا عذاب ہے (114) آتے سچھ ایلر (مشرق) تے ڈبہ لہ (مغرب) سبھ اللہ ای دا ہے تے تُسَل جیہڑے ہلے منہ کھسو اوں ہلے ای اللہ دی رحمت ③ نہاڑی

وَجْهَ اللَّهِ ۱۱۴ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ۱۱۵ وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحٰنَهُ ۱۱۶ بَلْ لَّهُ

طرف دو متوجہ ہے۔ ے شک اللہ وسعت آلا علم آلا ہے (115) تے مشرکان آکھیا: اللہ ایٹے کیتے اولاد بٹا رکھی ہے، اوہ پاک ذات ہے ہلکے جیہڑا کجھ

مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۱۱۷ كُلُّ لَّهُ قٰنِطُوْنَ ۱۱۸ بَدِيعُ السَّمٰوٰتِ وَ

آسماناں تے زمین وچ ہے سارا اوندی ملک ہے۔ سارے اوندے حضور سیر جھکاٹی کھرن (116) (اوه) بغیر کہیں پچھلی مثال دے آسماناں تے

الْاَرْضِ ۱۱۹ وَاِذَا قَضٰى اٰمْرًا فَاِنْبَايْقُوْا لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ۱۲۰ وَقَالَ

زمین کون نوی سروں پیدا کرن آلا ہے ④ تے جہاں اوہ کھی کم (کون وجود اج گھن لوڑن) دا فیصلہ فرمیندا ہے تاں لوکوں صرف ء فرمیندا ہے جو "تھی ونج" تاں لوں ویلے ای تھی ویندا ہے (117) ⑤ تے

الَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ لَوْلَا يَكْتُمُنَا اللّٰهُ اَوْ تَاتِيْنَا اٰيَةً ۱۲۱ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِيْنَ مِنْ

جاہلاں آکھیا: اللہ اساڈے نال کیوں گالھ نی کریندا یا اساڈے کول کئی نشانی کیوں نی آندی (امدی)۔ انہاں کیوں پہلے لوکان وی لیجھی

حاشیہ ①... اللہ پاک دے ذکر کون روکن ہر جاء ای بُرا ہے ہر مسیتاں وچ خاص طور تے بہوں برا ہے جو اوہ تاں اس کیتے بٹائیاں
گیان پن۔ ②... مسیت کون کہیں وی طریقے نال ویران کرن آلا ظالم ہے۔ ایندے بارے ہی تفصیل جائن کیتے تفسیر صراط الجنان (اردو) ،
ج ۱، ص ۱۹۴ تے ڈیکھو۔ ③... "وجه اللہ" دا لغوی مطلب "اللہ دا مونہ" ہے اللہ پاک مخلوق سنویں (جہیں) مونہ توں پاک ہے اس وجہ توں ء
متشابهات وچوں ہے، ایندی مراد اللہ پاک ای بہتر جائدا ہے۔ ④... "بہیہ" دا مطلب ہے کہیں شے کون بغیر کہیں پچھلی مثال دے نویں
سروں بٹاوڑن آلا۔ اللہ پاک دے آسماناں تے زمین کون بٹاوڑن توں پہلے نہ کئی آسمان ہا تے نہ زمین تاں اللہ پاک نویں سروں ایکن عدم (نہ
ہوون) توں وجود ءچ گھن آیا۔ ⑤... یاد رہوے جو اللہ پاک کہیں وی کم ءچ کہیں دا محتاج کائنی تے اللہ پاک دا مختلف کہاں کیتے فرشتیاں
کون مقرر کرن حکمت ہے لوڑھ کائنی۔

قَبْلَهُمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿۱۱۸﴾ اِنَّا

ای کالہ آکھی بتی تاں انہاں دے دل آپس وچ پیکو سنویں (جہیں) تھی گئے۔^① بے شک اساں یقین کرڻ آلیاں کیتے کھول تے نشانیاں بیان کر ڏیئیاں (118) اے حبیب! بے شک

أُرْسَلْنَا بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۖ وَلَا تَسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ ﴿۱۱۹﴾

جو اساں تہاڳون حق دے نال حُشخبری ڏیوڻ آلا تے ڏر دی خبراں ڏیوڻ آلا بڻا تے بھیج تے تہاڳے کيون دوزخیاں دے بارے وچ سوال کائنا کيتا ويسي (119)

وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ۗ قُلْ إِنْ هُدَىٰ

آتے يهودی تے عيسائی اصلون تہاڳے کيون راضي کائنا تھيسن جہاں تئیں تسال انہاں دے دين دی اتباع نہ کر گھنو۔^② تسال فرماؤ: اللہ دی ہدایت ای

اللَّهُ هُوَ الْهُدَىٰ ۗ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۗ

اصلی ہدایت ہے تے (اے مخاطب!) جيڪر تہاڳے کول علم آ وڃن دے بعد وی توں انہاں دیاں خابشاں دی اتباع کريسین^③

مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿۱۲۰﴾ الَّذِينَ اتَّبَعْتَهُمُ الْكُتُبَ يَتْلُونَهُ

تاں تیکوں اللہ کیوں کئی بچاؤن آلا نہ ہوسی تے نہ کئی مدد کرڻ آلا ہوسی (120) اُوہ لوک جنہاں کون اسان کتاب ڏتی ہے تاں اُوہ ایندی تلاوت کریندے ہن

حَقِّ تِلَاوَتِهِ ۗ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۗ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿۱۲۱﴾

جیویں تلاوت کرڻ دا حق ہے^④ ایہے لوک ایندے آتے ایمان رکھیندے ہن تے جیہڑے ایندا انکار کرن تاں اُوہے گھانا چاؤن آلا ہن (121)

حاشیہ ①... کافراں نال میل جول، لباس تے شکل صورت وچ مشابہت کرڻ وی منع ہے۔ ظاہر باطن دی علامت ہوندا ہے تے ظاہر دا باطن تے اثر ہوندا ہے۔ ایں کالہوں کافراں دے طور طریقے توں بالکل پَرے ریہا ونجے تانجو انہاں دا ظاہر مسلماناں دے باطن آتے اثر نہ کرے۔^②... ایں آیت توں ء وی سمجھ آندا ہے جو کافر مجموعی طور تے مسلماناں کیوں کڈانہیں وی راضي نی تھی سگدے بھانویں ظاہری طور تے کڈانہیں حالات مختلف تھی وڃن۔ افسوس جو ہزاراں تجربیاں دے بعد وی مسلمان سبق نی سیکھدے۔^③... اتھاں خطاب نبی کریم خاتم النبیین صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ دے نال کائنی بھلکہ ایں آیت کون سُنن آلا ہر مخاطب نال ہے یا ول ظاہری طور تے خطاب نبی کریم خاتم النبیین صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نال ہے تے مراد آپ دی امت ہے کیوں جو آپ اہل کتاب دی خابشاں دی پیروی نی کر سگدے۔^④... ایں توں ء وی پتہ لگیا جو اللہ پاک دی کتاب دے تہوں سارے حق وی ہن۔ قرآن دا حق ء ہے جو ایندی تعظیم کیتی ونجے، ایندے نال محبت کیتی ونجے، ایندی تلاوت کیتی ونجے، ایکوں سمجھیا ونجے، ایندے آتے ایمان گھن آیا ونجے، ایندے آتے عمل کیتا ونجے تے ایکوں پیاں تئیں پُچایا ونجے۔

يَبْنِي إِسْرَائِيلَ أَذْكَرُوا نِعْمَتِي الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿۱۲۲﴾

اے یعقوب دی اولاد! میڈا احسان یاد کرو^① جیہڑا میں تہاڈے آئے کیتا تے جیہڑی میں اُون زمانے دے سارے لوکاں تے تہاکوں فضیلت عطا کیتی (122)

وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ

تے اُون ڈہنہ توں ڈہرو جہاں کئی جان کہیں ڈوجھی جان دی طرفوں کئی بدلہ نہ ڈیسی تے نہ اوندے کیوں کئی معاوضہ گھدا ویسی

وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿۱۲۳﴾ وَإِذْ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ

تے نہ کافر کون سفارش فائدہ ڈیسی تے نہ ای انہاں دی مدد کیتی ویسی (123) تے یاد کرو جہاں ابراہیم کون اوندے رب کجھ کالہیں دے ذریعے آزمایا

فَاتَّبَعْنَهَا ۖ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا ۗ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي ۗ ط قَالَ

تاں اُون انہاں کون پورا کر ڈتا (اللہ) فرمایا: میں تہاکوں لوکاں دا امام بناؤں آلا باں۔^② (ابراہیم) عرض کیتی تے میڈی اولاد وچوں وی۔ فرمایا:

لَا يَبْتَئِلُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿۱۲۴﴾ وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا ۗ وَاتَّخِذُوا

میڈا وعدہ ظالماں کون فی ہجدا (124) تے (یاد کرو) جہاں اسان این گھر کون لوکاں کیتے کھتے تھیوڑن دی جاء تے امن بنا یا تے (اے مسلمانو!) تسناں

مِّنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى ۖ وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ ط

ابراہیم دے کھڑے تھیوڑن دی جاء کون نماز دی جاء بناؤں^③ تے اسان ابراہیم نے اسماعیل کون تاکید کیتی جو میڈا گھر طواف کرڻ آلیاں

بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿۱۲۵﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ

تے اعتکاف کرڻ آلیاں تے رکوع تے سجدہ کرڻ آلیاں کیتے چنکی طرحاں پاک صاف رکھو (125)^④ تے یاد کرو جہاں ابراہیم عرض کیتی

حاشیہ ①... اللہ پاک دیاں نعمتاں دا چرچا کرڻ، یاد کرڻ شکر دی یک قسم ہے۔ این کالہوں حضور خاتم النبیین صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

دی ولادت مبارکہ دا تذکرہ کرڻ یا ایندی محفل کرڻ ایں قسم ءچ داخل ہے۔ ②... ایں توں پتہ لگیا جو شرعی حکم تے تکلیفاں اللہ پاک دی

طرفوں امتحان ہوندىاں ہن تے جیہڑا انہاں امتحاناں وچ کامیاب تھیندے اُوہ دنیا تے آخرت دے انعاماں دا حق دار تھی ویندا ہے۔ ③... ایں

توں پتہ لگیا جیہڑے پتھر کون نبی عَلَيْهِ السَّلَام دے پیر مبارک چمڻ دی سعادت مل ونجے اُوہ عظمت آلا تھی ویندا ہے۔ ء وی پتہ لگیا جو

نبی عَلَيْهِ السَّلَام دی تعظیم توحید دے بر خلاف کائنی کیوں جو مقام ابراہیم دا احترام تاں اصولوں نماز ءچ وی ہوندىے۔

④... ایں تو پتہ لگیا جو خانہ کعبہ تے مسجد حرام شریف کون حج کرڻ آلیاں، عمرہ کرڻ آلیاں، طواف کرڻ آلیاں، اعتکاف کرڻ آلیاں تے نماز

پڑھڻ آلیاں کیتے پاک تے صاف رکھیا ونجے، ایہو حکم مسیتاں کون پاک تے صاف رکھڻ دا ہے۔

رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَدَلًا اٰمِنًا وَاَرْزُقْ اَهْلَهُ مِنَ الشَّرَاتِ مَنْ اٰمَنَ

اے میٹھے رب! میں شہر کوں امن آلا بٹا ڈے تے ایندے وچ زبٹن آلی جیہڑے اللہ تے آخرت دے ڈینہ آتے ایمان گھن آندے پن

مِنْهُمْ بِاِلٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ط قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَاَمْتِعْهُ قَلِيْلًا ثُمَّ

انہاں کوں مختلف پھلاں دا رزق ڈے۔^(۱) (اللہ) فرمایا: تے جیہڑا کافر ہووے تاں میں اوکوں وی تھوڑی جہیں مدت کیتے فائدہ چاوٹن ڈیسال ول

اَصْطَرُّكَ اِلَى عَذَابِ النَّارِ ط وَبِئْسَ الْبَصِيْرُ ﴿۱۲۶﴾ وَاذِيْقْ اٰبْرٰهٖمُ

اوکوں دوزخ دے عذاب دی طرف مجبور کر ڈیسال تے او ول وچھن دی تہوں بری جا ہے (126) تے جہاں ابراہیم

الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْعٰىلُ ط رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا ط اِنَّكَ اَنْتَ

تے اساعیل این گھر دے آبرے اچے کریندے پے تہن^(۲) (ہ) دعا کریندے ہوئے) اے اساڈے رب! اساڈے کیوں قبول فرما، بے شک توں ای

السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿۱۲۷﴾ رَبَّنَا وَاَجْعَلْنَا مُسْلِمِيْنَ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا اُمَّةً

سنتن آلا جائن آلا بتیں (127) اے اساڈے رب! تے اسان ڈونہاں کوں ایٹا فرمانبردار رکھ تے اساڈی اولاد وچوں یک ایجھی امت بٹا

مُسْلِمَةً لَّكَ وَاَرْنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ

جیہڑی تبتی فرمانبردار ہووے تے اساکوں اساڈی عبادت دے طریقے ڈکھا ڈے^(۳) تے اساڈے آتے اپنی رحمت دے نال توجہ فرما بے شک توں ای تہوں توبہ قبول کرن آلا

الرَّحِيْمُ ﴿۱۲۸﴾ رَبَّنَا وَاَبْعَثْ فِيْهِمْ رَسُوْلًا مِّنْهُمْ يَتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِكَ

مہربان بتیں (128) اے اساڈے رب! تے انہاں دے وچ انہاں وچوں ای یک ایجھا رسول بھیج جیہڑا انہاں آتے تبتیاں آیتاں دی تلاوت فرماوے

حاشیہ ﴿۱﴾... حضرت ابراہیم علیہ السلام خانہ کعبہ کیتے رزق دے ڈھیر تھیون دی دعا منگی بتی، اُون دعا دے قبول تھیون کوں ہر بندہ اپنیاں آکھیں نال ڈیکھ سگدا ہے جو ساری دنیا دے پھل تے کھائے اتھاں تہوں زیادہ ملدے پن۔ ﴿۲﴾... این آیت توں پتہ لگیا جو مسیتاں دی تعمیر تہوں وڈی عبادت تے نبیاں علیہم السلام دی سنت ہے۔ ﴿۳﴾... پتہ لگیا جو عبادت دے طریقے سیکھن حضرت ابراہیم علیہ السلام دی سنت ہے۔ ایندے کیتے دعا وی کرنی چاہیدی ہے تے کوشش وی۔

وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ ۗ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝ع (۱۲۹)

تے انہاں کوں تیبھی کتاب تے مضبوط علم سیکھاوے^① تے انہاں کوں چنگی طرحاں پاک کر ڈیوے۔ بے شک تو ای غالب حکمت آلا تہیں (129)

وَمَنْ يَّرْغَبْ عَنْ مِّلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ ۗ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ

تے ابراہیم دے دین کیوں اُوٹو مونہ پھیرسی جیں اِپنے آپ کوں بے وقوف بنایا ہويا ہووے تے بے شک اساں اُوکوں

فِي الدُّنْيَا ۗ وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ۝ع (۱۳۰) اِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ

دنيا وچ چُن گھدا تے بے شک اُوہ آخرت وچ اساڈا خاص قرب پاوڻ آلیاں وچوں ہے (130)^② باد کرو جہاں اوندے رب اُوکوں فرمایا:

أَسْلِمَ ۗ قَالَ أَسَلْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ۝ع (۱۳۱) وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمَ

فرمانبرداری کر، تاں اُوں عرض کیتی: مین فرمانبرداری کیتی اوندی جیہڑا سارے جہاناں کوں پالڻ آلا ہے (131) آتے ابراہیم تے یعقوب اِپنے پتران کوں

وَيَعْقُوبُ ۗ يٰبَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمْ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا

اِس دین دی وصیت کیتی جو اے میٹے پُترو! بے شک اللہ ء دین تہاڈے کیتے چُن گھدا ہے تاں تسان اصولوں نہ مراپے پر

وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ۝ع (۱۳۲) أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتَ ۗ

اِس حال ءچ جو تسان مسلمان ہووؤ (132)^③ (اے یہودیو!) کیا تسان اُوں ویلے موجود باوے جہاں یعقوب دے وصال دا وخت (وقت) آیا،

حاشیہ ①... ایں آیت توں صحابہ کرام رضی اللہ عنہم دی شان وی پتہ لگدی ہے جو حضور خاتم النبیین صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ جنہاں کوں کتاب تے حکمت سیکھائی تے جنہاں کوں پاک تے صاف کیتا ایں آیت دے پہلے مصداق صحابہ کرام ای ہن۔ پیا ء وی پتہ لگیا جو سارا قرآن آسان کائی نہ تاں ایندی تعلیم کیتے حضور خاتم النبیین صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نہ بھیجے ویندے۔ جیہڑا آکھ جو قرآن سمجھن ہوں آسان ہے اُوکوں کہیں وڈے عالم کول گھن ونجو، پندرباں منٹ ءچ حال ظاہر تھی ویسی۔ ء وی پتہ لگیا جو قرآن دے نال حدیث دی وی ضرورت ہے۔ ②... پتہ لگیا جو سچے دین دی پہچاڻ ہے جو اُوہ پچھلے نیک لوکاں دا دین ہووے، ء حضرات ہدایت دی دلیل ہن، اللہ پاک اسلام دے حق ہووڻ دی دلیل اتھاں ڈُتی جو اُوہ حضرت ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَام دا دین ہے۔ ③... ایندے توں پتہ لگیا جو ما پیو کوں صرف مال دے بارے ای وصیت نی کرئی چاہیدی بھلکے اولاد کوں صحیح عقیدے، چنگے عمل، دین دی عظمت، دین اُتے قائم رہن، سدا نیکیاں اُتے رہن تے گناہواں توں بچن دی وصیت وی کرئی چاہیدی ہے۔

اِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ

جہاں انہاں اپنے پتران کون فرمایا: (اے پتران!) میٹھے بعد نساں کیندی عبادت کریسو؟ تاں انہاں آکھیا: اساں تہاڈے معبود

وَإِلَهِ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلهًا وَاحِدًا ۖ وَنَحْنُ لَهُ

تے تہاڈے پتو تہاڈے ابراہیم تے اسماعیل تے اسحاق دے معبود دی عبادت کریسوں جیہڑا پک معبود ہے تے اساں اوندے

مُسْلِمُونَ ﴿۱۳۳﴾ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ ۚ وَ

فرمانبردار پیسے (133) اُوہ پک امت ہے جیہڑی لنگھ گئی ہے۔ انہاں دے عمل انہاں کیتے ہن تے تہاڈے عمل تہاڈے کیتے ہن ^① تے

لَا تَسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۳۴﴾ وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا ۗ

تہاڈے کیوں انہاں دے کہاں دے بارے کائنا پچھیا ویسی (134) تے اہل کتاب آکھیا: یہودی یا عیسائی تھی ونجو ہدایت پا ویسو۔

قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۗ وَ مَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿۱۳۵﴾ قُولُوا

تسل فرماؤ: (اصلوں کائنا) ہلکے اساں تاں ابراہیم دا دین اختیار کریندے پیسے جیہڑے ہر باطل توں برے ہن تے اُوہ مشرک وچوں وی نہ ہن (135) ^② (اے مسلمانو!) تسلاں آکھو:

أَمْثَلًا لِلَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ

اساں اللہ اُتے تے جیہڑا اساڈی طرف نازل کیتا گیا ہے اوندے تے ایمان گھن آتے ہن تے اوندے اُتے جیہڑا ابراہیم تے اسماعیل تے اسحاق

وَيَعْقُوبَ وَالْإِسْحَاقَ وَمَا أُنزِلَ إِلَىٰ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ

تے یعقوب تے انہاں دی اولاد دی طرف نازل کیتا گیا آتے موسیٰ تے عیسیٰ کون ڈٹا گیا تے جیہڑا باقی نبیاں کون انہاں دے رب دی طرفوں

مِنْ رَبِّهِمْ ۚ لَا نَفَرِقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ ۚ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿۱۳۶﴾

ڈٹا گیا۔ اساں ایمان گھن آؤں ءچ انہاں وچوں کہیں دے درمیان وی فرق نی کریندے ^③ تے اساں اللہ دے حضور سر جھکا گھدے سے (136)

حاشیہ ①... ایس توں پتہ لگیا جو آخرت وچ اپنے عمل کم آسین تے جیکر عقیدہ خراب ہویا تاں کہیں کون ڈوجھے دے عمل توں فائدہ کائنا

تھیسے۔ ②... انہوں پتہ لگیا جو حضرت ابراہیم علیہ السلام۔ کون رب پاک اُوہ مقبولیت ڈتی ہے جو ہر دین آلا انہاں دی نسبت اُتے نخر

کریندا ہے۔ تے ء وی پتہ لگیا جو صرف وڈیاں دی اولاد ہووؤں کافی کائنی جہاں تئیں وڈیاں وانگہل کم نہ کرے۔ ③... نبیاں

علیہم السلام۔ دے درجیاں ءچ فرق ہے جیویں جو تریجھے سپارے دے شروع ءچ ہے پر انہاں دی نبوت وچ فرق کائنی۔

فَإِنْ أَمْتُوا بِشَيْءٍ مَّا أَمَنْتُمْ بِهِ فَقَدْ اهْتَدَوْا ۗ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقِ ۚ

ول جیکر اُوہ وی ایویں ایمان گہن آون جیویں تسناں ایمان گہن آتے بیویں ول تاں اُوہ ہدایت پاگے تے جیکر مونہ پھیرن تاں اُوہ صرف مخالفت ۛچ پے ودن۔

فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ ۗ وَهُوَ السَّيِّعُ الْعَلِيمُ ﴿۱۳۷﴾ صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ

تاں اے حبیب! عنقریب اللہ انہاں دی طرفوں تہاکوں کافی تھیسے تے اُوہو ای سُنُّنْ آلا جائنن آلا پے (137) اساں اللہ دے رنگ ﴿1﴾ ۛچ رنگیج کے بیسے تے اللہ

مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً ۗ وَنَحْنُ لَهُ عِيدُونَ ﴿۱۳۸﴾ قُلْ أَتُحَاكِمُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ

دے رنگ توں بہتر کیندا رنگ ہے؟ تے اساں اوندی عبادت کرن آلا بیسے (138) تسناں فرماؤ: کیا تسناں اللہ دے بارے وچ اساڈے نال جھڑا کریندے بیویں حالانکہ اُوہ

رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۗ وَلِنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ ۗ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ ﴿۱۳۹﴾

اساڈا وی رب ہے تے تہاڈا وی تے اساڈے عمل اساڈے کیتے پن تے تہاڈے عمل تہاڈے کیتے پن تے اساں خالص اوندے بیسے (139)

أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا

(اے اہل کتاب!) کیا تسناں ء آہدے بیویں جو ابراہیم تے اسماعیل تے اسحاق تے یعقوب تے انہاں دی اولاد

هُودًا أَوْ نَصْرًا ۗ قُلْ ءَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ ۗ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً

بہودی یا عیسائی بن۔ تسناں فرماؤ: کیا تسناں زیادہ جائدے بیویں یا اللہ؟ تے اون توں ودھ تے ظالم کون جیندے کول اللہ دی طرفوں

عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ ۗ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۱۴۰﴾ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا

کئی گواہی ہووے تے اُوہ ایکوں لکاوے تے اللہ تہاڈے عملان کیوں بے خبر کانئی (140) اُوہ یک امت ہے جیہڑی لنگھ گئی ہے۔ انہاں دے

مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَّا كَسَبْتُمْ ۗ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۴۱﴾

عمل انہاں کیتے پن تے تہاڈے عمل تہاڈے کیتے پن تے تہاڈے کمنوں انہاں دے کہاں دے بارے کاٹنا پُچھیا ویسی (141) ﴿2﴾

حاشیہ ﴿1﴾... اللہ دے رنگ توں مراد اوندے دین دے سچے عقیدے پن۔ ﴿2﴾... ایندے وچ انہاں مسلمانان کیتے وی نصیحت ہے جیہڑے

اپنے ما پپو یا پیر تے مرشد وغیرہ دے چنگے عملان اُنے بھروسہ کر تے خود چنگیائیاں کیوں پرے تے گناہواں وچ لگے پن۔

سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّهُمْ عَن قِبَلِهِمُ الَّذِينَ كَانُوا عَلَيْهَا ط

ہٹے وقف لوگ آکھیں، ① انہاں مسلماناں کون انہاں دے اُون قبیلے تون کیں پھیرے جنیدے اُتے ء پہلے بن؟

قُلْ لِلَّهِ الشَّرْقُ وَالْمَغْرِبُ ط يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ①۳۲

تساں فرما ڈیو: سچھا اہار (مشرق) تے ڈینہ لآہ (مغرب) سارا اللہ ای دا ہے، اُوہ جیکوں چاہندا ہے سیدھے رستے دی ہدایت ڈیندا ہے (142)

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ

تے لعیس اساں تہاکوں بہترین امت بناا تانجو تساں لوکاں اُتے گواہ بنو تے ء رسول ٹھاڈے نکہاں نے گواہ ہویوں تے لے

الرَّسُولَ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ط وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ

حسیب! تساں پہلے جیڑے قبیلے اُتے باوے اساں اُوہ ایں کالہوں مقرر کیتا با جو ڈیکوں ②

مَنْ يَتَّبِعِ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ ط وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى

کپڑا رسول دی پیروی کریندا ہے تے کپڑا پھلے پیریں ول ویندا ہے تے بے شک اُوہ لوک جنہاں کون اللہ ہدایت ڈتی ہئی انہاں دے علاوہ

الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ ط وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضَيِّعَ إِيَّانَكُمْ ط إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ

(لوکاں) اُتے ء ہویوں باری ہئی ③ تے اللہ دی ء شان کانتی جو تہاڈا ایمان ضائع کر ڈیوے بے شک اللہ لوکاں اُتے

لَرءُوفٌ رَّحِيمٌ ①۳۳ قَدْ تَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ ج فَلَنُوَلِّيَنَّكَ

تہوں مہربان، رحم آلا ہے (143) اساں تہاڈے مونہ دا ولا ولا آسان دی طرف اٹھن ڈیندھے بے ہین تاں ضرور اساں تہاکوں

①... ایں آیت وچ بیت المقدس دے بعد خانہ کعبہ کون قبیلے بناوٹ اُتے اعتراض کرن آلیاں کون بے وقوف آکھیا گیا، ایں تون پتہ

لکھیا جو جیڑا بندہ دینی مسئلیاں دی حکمتاں کون نہ سمجھے بھلکے انہاں اُتے خواہ مخواہ اعتراض کرے اُوہ بے وقوف ہے بھانویں اُوہ دنیا دے

کھاں وچ کتنا ای چالاک ہووے۔ ②... علم دا معنی "جاٹن" ہے، پر جتھاں آیت وچ مستقبل دے حوالے نال اللہ پاک کیتے ء لفظ ہویوں

اُتھاں ایندا معنی "اللہ پاک دا لوکاں دے سامنے اوندی پرکھ فرماوٹ" یا "انہاں دے سامنے وکھرا کرٹ تے فرق ظاہر کرٹ" ہوندا ہے۔

③... ایں تون پتہ لکھیا جو اللہ پاک دا حکم پتہ لکھن تون بعد قبول کرٹ کینوں دل وچ اوکھ محسوس کرٹ منافقت دی نشانی ہے۔

قِبْلَةً تَرْضَاهَا ۱۳۱ قَوْلٌ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۱۳۲ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ

اوں قبیلے کی طرف پھر ڈیسوں جیندے وچ تہاڈی خوشی ہے ① تاں بیٹیں ای ایٹا مونہ مسجد حرام کی طرف پھر ڈیوے اے مسلمانو! تساں جہاں وی پیوے

قَوْلُوا وَجْوهَكُمْ شَطْرَهُ ۱۳۳ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ

ایٹا مونہ اوندی طرف کر گھنوں تے بے شک اُوہ لوک جنہاں کوں کتاب ڈتی گئی ہے اُوہ ضرور جائدے ہن جو

الْحَقِّ مِنْ رَبِّهِمْ ۱۳۴ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ۱۳۵ وَلَئِنْ آتَيْتَ

تے تبدیلی انہاں دے رب دی طرفوں حق ہے ② تے اللہ انہاں دے عملوں توں بے خبر کانتی (144) تے جیکر تساں انہاں

الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ ۱۳۶ وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ

کتابیاں کوں ہر نشانی گھن آؤ تاں وی اُوہ تہاڈے قبیلے دی پیروی نہ کریسن ③ تے نہ تساں انہاں دے قبیلے دی پیروی کرو

قِبْلَتِهِمْ ۱۳۷ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ ۱۳۸ وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ

تے اُوہ آپس وچ وی ہک ڈوجے دے قبیلے دے تابع کانتی تے (اے سٹن آئے!) ④ جیکر توں ایٹے کوں علم آ وچن دے بعد

مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۱۳۹ إِنَّكَ إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ۱۴۰ الَّذِينَ اتَّبَعْتَهُمْ

انہاں دیاں خابشاں اُتے تہیوں تاں اوں ویلے توں ضرور ظلم کرن آا ہوسیں (145) اُوہ لوک جنہاں کوں اسان

حاشیہ ①... ایس آیت توں پتہ لگیا جو اللہ پاک کوں ایٹے حبیب صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی مرضی ہوں پسند ہے تے اللہ پاک انہاں دی مرضی کوں پورا فرمیندا ہے۔ ②... اہل کتاب جائدے ہن جو قبیلے دی ۽ تبدیلی اللہ پاک دی طرفوں حق ہے کیوں جو انہاں دیاں کتاباں وچ حضور خاتم النبیین صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی ایس خوبی دا وی ذکر ہئی تے انہاں دے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام آپ صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی ۽ نشانی وی ڈسائی ہئی جو حضور خاتم النبیین صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم بیت المقدس توں کھدے دی طرف پھریسن۔ ③... دلیلاں دے باوجود اہل کتاب دا مسلمانان دے قبیلے دی پیروی نہ کرن دی وجہ انہاں دا ساڑ با جو بنی اسرائیل کیوں نبوت چلی گئی، پتہ لگیا جو ساڑ ہوں وڈی خرابی ہے جو بندے کوں حق قبول کرن توں روک ڈیندی ہے۔ ④... اتھان خطاب حضور خاتم النبیین صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال کانتی بھلکے ایس آیت کوں سٹن آئے ہر ہک نال ہے یا ول ظاہری خطاب نبی پاک خاتم النبیین صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال ہے تے مراد حضور خاتم النبیین صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی امت ہے کیوں جو آپ اہل کتاب دیاں خابشاں دی پیروی فی کر سگدے۔

الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ آبَاءَهُمْ ۖ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ

کتاب پڑھتی ہے اُوہ لیں نبی کوں ایویں سُنَجَنیدے ہن جیویں اُوہ لپٹ پتران کوں سُنَجَنیدے ہن تے ے شک انہاں وچ ہک ٹولی

لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿۱۴۶﴾ ۱ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ

جان بچھ تے حق لکیندی ہے (۱۴۶) (اے سُنَن اَلے!) ۱ حق اُوہو ای ہے جیڑا تیبھے رب دی طرفوں ہُووے۔ پس توں اصولوں شک کرن اَلیاں

مِنَ الْمُبْتَدِرِينَ ﴿۱۴۷﴾ ۲ وَالْكَفْلِ وَجْهَةٌ هُوَ مَوْلَاهَا فَاَسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۖ

وچوں نہ تھیویں (۱۴۷) تے ہر ہک کیتے توجہ دا ہک پاسا ہے جین دو اُوہ مونہ کریندا ہے تاں تساں نیکیاں وچ اگال ودم وچو۔

أَيُّنَ مَا تَكُونُوا يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِكُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۱۴۸﴾

تساں چھاں وی ہوسو اللہ تساں ساریاں کوں کتھا کر تے گون آیی۔ ے شک اللہ ہر شے اُنے قدرت رکھن آلا ہے (۱۴۸)

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ وَإِنَّهُ

تے (اے حبیب!) تساں چھوں آؤ اہٹا مونہ مسجد حرام دی طرف کرو تے ے شک ے ضرور

لِلْحَقِّ مِنْ رَبِّكَ ۖ وَمَا لِلَّهِ بِعَاقِلٍ عِبَادَتَعْمَلُونَ ﴿۱۴۹﴾ ۳ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ

تھاڑے رب دی طرفوں حق ہے تے اللہ تھاڑے کماں کیوں غافل کانتی (۱۴۹) تے اے حبیب! تساں چھوں آؤ اہٹا مونہ

فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوْا وُجُوْهُكُمْ

مسجد حرام دی طرف کرو تے اے مسلمانو! تساں چھاں وی ہووو اہٹا مونہ اوندی طرف ای کرو تانجو

شَطْرَهُ ۚ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ ۚ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ ۚ

لوکاں کوں تھاڑے اُنے کئی حجت نہ رہوے پر جیڑے انہاں وچوں ناانصافی کرن

حاشیہ ①... انہاں خطاب حضور خاتم النبیین ﷺ نال بھلکے ایں آیت کوں سُنَن اَلے ہر ہک نال ہے یا انہاں وی

ظاہری خطاب نبی پاک خاتم النبیین ﷺ نال ہے تے مراد حضور خاتم النبیین ﷺ نال ہے کیوں جو

حضور خاتم النبیین ﷺ نال ہے تے اللہ ﷻ نال ہے تے مراد حضور خاتم النبیین ﷺ نال ہے کیوں جو

دولت، عہدہ تے منصب، شہرت تے مقبولیت تے دنیا داری ایجھی شے کانتی جو ایندے وچ ہک ڈوجھے نال مقابلہ کیتا ونجے کیوں جو ے

ساریاں فنا تھی وچن اَلیاں ہن، پر باقی رہن اَلیاں تے مقابلے دے لائق چیزاں تاں نیکی، عبادت تے چنگائی دے کم ہن۔

فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي^ق وَلَا تَمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ^{لَا} (۱۵۰)

تاں انہاں کیوں نہ ڈرو تے میڈے کیوں ڈرو^۱ تے تانجو میں ایٹی نعمت تہاڈے اُتے مکمل کر ڈیوں تے تساں ہدایت پا ونجو (150)

كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِّنكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَ

جیوں جو اساں تہاڈے وچ تہاڈے وچوں ہک رسول بھیجا جیہڑا تہاڈے اُتے اساڈیاں آیتاں تلاوت فرمیندا ہے تے تہاڈوں پاک کریندا تے

يُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ^ط فَاذْكُرُونِي^ط

تہاڈوں کتاب تے پکا علم سکھیندا ہے تے تہاڈوں اُوہ سکھیندا ہے جیندا تہاڈوں پتہ نہ ہا^۲ (151) تاں تساں میگوں یاد کرو،

أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ^ع يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا

میں تہاڈوں یاد کریساں تے میڈا شکر ادا کرو تے میڈی ناشکری نہ کرو^۳ (152) تے اے ایمان آلو! صبر تے نماز کیوں

بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ^ط إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ^ط وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ

مدد منگو،^۴ بے شک اللہ صبر کرن آلیاں دے نال ہے (153) تے جیہڑے اللہ دی راہ وچ مارے ونجن

فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ^ط بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ^ط وَلَنَبِّئُكُمْ

انہاں کون مردہ نہ آکھو بلکہ اُوہ زندہ ہن پر تہاڈوں ایندا شعور کانتی^۵ (154) تے اساں ضرور تہاڈوں

حاشیہ ①... اللہ پاک دا خوف ہر ڈوجھے خوف کیوں زیادہ ہووٹا چاہیندا ہے تے اوندی مرضی چاہوٹن مخلوق دی خُشی چاہوٹن

کیوں زیادہ ہووٹی چاہیندی ہے۔ ②... حقیقت ہے جو حضور خاتم النبیین صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ صرف قرآن دے ظاہری مضمون تے اللہ

پاک دے حکم ای فی ہلکہ ہدایت، کامیابی تے علم تے حکمت دیاں اُن گیت گالھیں سکھیندے ہن کیوں جو آپ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ اولین

تے آخریں دے علماں دے جامع ہن۔ ③... جہاں کفر دا لوط شکر دے مقابلے وچ آوے تاں ایندا معنی ناشکری تے جہاں اسلام یا ایمان

دے مقابلے وچ ہووے تاں ایندا معنی بے ایمانی ہوندا ہے۔ اتھاں آیت وچ کفر توں مراد ناشکری ہے۔ ④... اللہ پاک دے علاوہ کئی بے

کیوں مدت منگن شرک کانتی۔ ایس موضوع دی ہئی تفصیل تفسیر صراط الجنان (اردو)، ج ۱، ص ۲۴۷ تے ڈیکھو۔ ⑤... شہید یقینی

طور تے جیندے ہن پر انہاں دی زندگی کیجھی ہے ایندا اساکوں شعور کانتی، ایس گالھوں دنیاوی معاملیاں دے اعتبار نال انہاں اُتے عام

میت وانگن شرعی حکم جاری تھیندے ہن۔

بَشِيٍّ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّرَاتِ ط

کچھ ڈر سے بکھ نال سے کچھ مالوں سے چھان سے پھلان دی کمی نال آرمیسوں

وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ۱۵۵) الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَ

تے صبر کرنا الیاں کون خوشخبری سنا ڈیو (155) اُوہ لوک جو جہاں انہاں اُتے کھی مصیبت آندی ہے تاں آہدے ہن: اساں اللہ ای دے ہیں تے

إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ط ۱۵۶) أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَ

اساں اوندی طرف ای ولن آلیے ہیں (156) ء اُوہ لوک ہن جہاں اُتے انہاں دے رب دی طرفوں درود ہن تے رحمت تے

أُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ۱۵۷) إِنَّ الصَّافِيَاتِ وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَابِرِ اللَّهِ ج

اپہ لوک ہدایت ڈتے ہن (157) ہے شک صفا تے مروہ اللہ دیاں نشانیاں وچوں ہن

فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَبَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا ط وَ مَنْ

تاں جیڑا ایں گھر دا حج یا عمرہ کرے اوندے اُتے کچھ غناہ(گناہ) کاٹنی جو انہاں ڈوہاں دے چکر لاوے تے جیڑا کھی

تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ۱۵۸) إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا

اپنی طرفوں چنکائی کرے تاں ہے شک اللہ نیکی دا بدلہ ڈیوں آلا، علم آلا ہے (158) ہے شک اُوہ لوک جیڑے آساڈیاں نازل کیتیاں ہونیاں

مِنَ الْبَيْتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكُتُبِ ۱۵۹) أُولَئِكَ

روشن کالہیں تے ہدایت کون لکیندے ہن (159) حالانکہ اساں ایکوں لوکاں کیتے کتاب ءچ واضح فرما ڈتا ہے تاں انہاں اُتے

يَلْعَنَهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّعُونَ ۱۶۰) إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا

اللہ لعنت فرمیندا ہے تے لعنت کرنا آلیے وی انہاں اُتے لعنت کریندے ہن (160) ہر اُوہ لوک جیڑے توباں کرن تے سدھر ونجن

حاشیہ ①... صفا تے مروہ پہاڑ کون ء عظمت حضرت باجرہ بھی اللہ عطا نال نسبت دی برکت نال حاصل تھی، ایں توں پتہ لکیا جو

نیک لوکاں نال نسبت رکھن آلی شع وی عظمت آلی تھی ویندی ہے۔ ②... دینی مسئلیاں کون لکاون غناہ (گناہ) ہے ایں جو ضرورت دے

ویلے ڈیے نہ ونجن یا ایں جو غلط ڈیے ونجن بھلکے غلط ڈساوُن اُتے تاں ہوں سخت دھمکیاں ہن۔ اچ کل غلط مسئلے بیان کرنا الیاں تے

قرآن تے حدیث دی غلط تشریح تے وضاحت کرنا الیاں دی کمی کاٹنی تے ء سارے ایں آیت دے ڈراوے وچ داخل ہن۔

وَيَبَيِّنُوا فَاُولَٰئِكَ اَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۚ وَاَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿۱۶۰﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ

تے (لکھیاں ہوئیاں کالھیں کوں) ظاہر کر ڈھون تان میں انہاں دی توہاں قبول فرما گھنساں تے میں ای وڈا توہاں قبول کرن آلا، مہربان ہاں (160) بے شک

كَفَرُوا وَاَوْمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ اُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَ

اُوہ لوک جنہاں کفر کیتا تے کافر ① ای موئے انہاں اُتے اللہ تے فرشتیاں تے سارے انساناں

النَّاسِ اَجْمَعِيْنَ ﴿۱۶۱﴾ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۚ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَاَلَا

دی لعنت ہے ② (161) اُوہ ہمیشہ ایندے وچ رہیں انہاں کیوں عذاب گھٹ نہ کیتا ویسی تے نہ

هُمۡ يَنْظُرُوْنَ ﴿۱۶۲﴾ وَاِلٰهُكُمۡ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۚ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ ﴿۱۶۳﴾

انہاں کوں مہلت ڈٹی ویسی (162) تے تہاڈا معبود یک معبود ہے اوندے علاوہ کئی معبود کانتی، وڈی رحمت آلا، مہربان ہے (163)

اِنَّ فِيْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَاَلْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الْاَيِّلِ وَاَلنَّهَارِ وَاَلْفُلْكِ الَّتِي

بے شک آسماناں تے زمین دے پیدا تھیوں تے رات تے ڈہنہ دے تبدیل تھیوں وچ تے پڑی وچ جیہڑی

تَجْرِيْ فِي الْبَحْرِ بِاَيِّنْفٍ النَّاسِ وَاَمَّا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ مَّآءٍ

دریا وچ لوکاں دے فائدے چا تے ٹردی ہے تے اوں پائی وچ جیہڑا اللہ آسمان توں وسایا

فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيْهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ ۚ وَتَصْرِيفِ

ول ایندے نال مردہ زمین کوں زندگی ڈٹی تے زمین وچ ہر طرحاں دے زناور کھنڈکے تے ہواواں دا پھرن

الرِّيْحِ وَاَلسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَآءِ وَاَلْاَرْضِ لِيَتْلُقُوْا

تے اُوہ بتل (بادل) جیہڑے آسمان تے زمین دے ادھ وچ حکم دے ہابند ہن ③ انہاں ساریاں وچ بے شک عقل آلیاں کیتے

حاشیہ ①... عربی لفظ "كُفَّار" کافر دی جمع ہے۔ ②... مرث ویلے ایمان دی دولت کیوں محروم رہ وئجن سبھ توں وڈی بد بختی ہے تے

اوں ویلے ایمان دا سلامت رہ وئجن ہوں وڈی خوشبختی ہے، اس کالھوں ہر مسلمان کوں چاہیدا ہے جو بھانویں کیتی وی نیک تے پاکدامن، عبادت کرن آلا تے پرہیزگار کیوں نہ ہووے اپنہ بُرے خالقے توں ڈرنا رہوے۔ ③... اس آیت وچ بیان کیتیاں گیاں چیزاں وچ ہر

یک اُتے آنج آنج غور تے فکر کرو تان اللہ پاک دی قدرت دے ایجھے حیران کرن آلے کرشمے نظر دے ہن جو عقل حیران رہ ویندی ہے۔

يَعْقِلُونَ ﴿۱۶۳﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ إِندَادًا يُحِبُّونَهُمْ

نشانیاں ہن ① (164) تے کجھ لوک اللہ دے علاوہ جے معبود بنا کھندے ہن انہاں کوں اللہ وانہن محبوب

كُحِبِّ اللَّهِ ۚ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ ۗ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا

رکھندے ہن تے ایمان آئے سبھ توں ودھ تے اللہ نال محبت کرندے ہن تے جیکر ظالم ڈھیلے

إِذْ يَرُونَ الْعَذَابَ لَا أَنَّهُمُ الْقُوَّةُ لِلَّهِ جَبِيعًا ۗ وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ ﴿۱۶۵﴾

جٹاں اُوہ عذاب کوں آکھیں نال ڈیکھیں کیوں جو ساری طاقت اللہ دی ای ہے تے اللہ سخت عذاب ڈیوڑن آلا ہے (165)

إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا أَوْسَرًا وَالْعَذَابُ وَتَقَطَّعَتْ

جٹاں پیشوا اپنی پیروی کرڻ آلیاں کیوں بیزار تھی ویسین تے عذاب ڈیکھیں تے انہاں دے سبھ رشتے ناٹ

بِهِمُ الْأَسْبَابُ ﴿۱۶۶﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ

بڑٹ ویسین ② (166) تے پیروی کرڻ آئے آکھیں جیکر اساکوں پک واری ول ونچڻ دا موقع مل ویندا تاں اسان انہاں پیشواواں توں ایویں ای بیزار تھی

كَمَا تَبَرَّءُوا مِنَّا ۗ كَذَلِكَ يُرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ ۗ

ویندے جیویں ۽ اسڈے کیوں بیزار تھے ہن۔ ③ اللہ لویں ای انہاں کوں انہاں دے عمل انہاں آئے حسرت بنا تے ڈیکھسی

وَمَا هُمْ بِخُرْجِينَ مِنَ النَّارِ ۚ يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُفُوا مِنِّي الْآرِضِ

تے اُوہ دوزخ وچوں نکلڻ آئے کانتی (167) اے لوکو! جیڑا کجھ زمین وچ

حاشیہ ①... سائنسی علم وی اللہ پاک دی پہچاڻ دا ذریعہ بنتے ہن۔ جتی سائنسی علم زیادہ ہوسی اتی ای اللہ پاک دی عظمت تے

قدرت دی پہچاڻ زیادہ تھسی، لیں گالھوں جیکر کئی دین اسلام دی خدمت تے اللہ پاک دی پہچاڻ کرڻ دی نیت نال سائنسی علم سیکھدا ہے تاں ۽ وی وڈی عبادت ہوسی پیا ۽ جو اللہ پاک جیڑا کائنات وچ سوچڻ تے سمجھڻ دا حکم ڈتا ہے ۽ اُوں حکم کوں پورا کرڻ ای

ہوسی۔ ②... یاد رہوے جو قیامت دے ڈہنہ کافراں دے رشتے تاں بڑٹ ویسین پر ولیاں تے پرہیزکاراں تے نیکال دے نال مسلماناں دی

دوستی دا رشتہ باقی رہسی۔ ③... یاد رہوے جو ایمان تے نیک عملان دی اصل حسرت تاں کافراں کوں ای ہوسی پر مسلماناں کوں وی

نیکیاں دی کمی تے گناہواں وچ لکے رہوڻ آئے حسرت تھسی۔

حَلَالًا طَيِّبًا ۱ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ ۲ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ۱۷۸ اِنَّمَا

حلال ۱ پاک ہے ۲ ایندے وچوں کھاؤ تے شیطان دے رستیاں اُتے نہ ترو، بے شک اُوہ تہاڈا واضح دشمن ہے (168) اُوہ تہاکوں صرف

يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوْءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ۱۷۹

برائی تے بے حیائی دا حکم ڈہیسی تے ۱ (حکم ڈہیسی) جو نساں اللہ دے بارے اُوہ کُجھ آکھو جیہڑا خود تہاکوں پتہ کانئی (169)

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ

تے جہاں انہاں کوں آکھیا ویندے جو اوندی پیروی کرو جیہڑا اللہ نازل کیتا ہے تاں آہے پن: بھلکھ اسان تاں اوندی پیروی کریسوں جیندے اُتے اسان

آبَاءَنَا ۳ أَوْ لَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ۱۸۰

اپنے پیو ڈاڈے کوں ٹٹھا ہے۔ کیا بھانویں انہاں دے پیو ڈاڈے نہ کُجھ عقل رکھیندے ہوں تے نہ اُوہ ہدایت پاوڑن آلی ہوں؟ ۳ (170)

وَمِثْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا كَتَلِ الَّذِينَ يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً ۴

تے کافراں دی مثال اُون آدمی وانکھن ہے جیہڑا کہیں ایجھ کوں سٹپے جیہڑا صرف دھاڑ پٹ دے سوا کُجھ نی سُنندا۔

صَمٌّ بَكْمٌ عُمَىٰ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ۱۸۱ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كَلُّوا مِنْ

(۱) کافر) ہوڑے، گنکے، اندھے پن تاں ۱ سمجھدے نی ۴ (171) اے ایمان آلو! اساڈیاں ڈتیاں ہوئیاں

حاشیہ ①... دین اسلام وچ حلال کھاوڑن تے حرام توں بچن دی بہوں زیادہ تاکید ہے، حرام روزی کما کھا تے کئی بندہ اصلوں نیک

نی تھی سگندا۔ رشوت، وپاج، چوری، ڈکیتی، مال کھاوڑن سارے ایندے وچ داخل ہن۔ ②... حلال تے پاک توں مراد اُوہ شی ہے

جیہڑی خود وی حلال ہے جیویں ہکرے دا گوشت، ترکاری، دال وغیرہ تے اساکوں حاصل وی جائز طریقے نال تھیوے مطلب چوری،

رشوت، ڈکیتی وغیرہ دے نال نہ ہووے۔ ③... شریعت دے مقابلے وچ پیو ڈاڈے دی پیروی کرڻ حرام ہے۔ ایویں ای غناہ (گناہ) دے کماں

وچ پیو ڈاڈے دی پیروی کرڻ ناجائز ہے جو حدیث دے حکم دے مطابق اللہ پاک دی نافرمانی دے کم وچ کہیں دی پیروی نی کر

سگدیے۔ اساڈے پاسے خوشی غمی تے بے کہیں موقع تے شریعت اُتے تڑن دا آکھیا ونجے تاں لوک آہوں اپو پیو ڈاڈے، خاندان تے بیادری

دے رسم تے رواج دا بہانہ کویندے ہن، ۱ بہانہ غلط ہے۔ ④... کن، زبان تے آکھ دا پورا فائدہ ۱ ہے جو انہاں نال حق سُنیا، بولیا تے ڈٹھا

ونجے تے کافر کیوں جو اپٹے جسم دے انہاں حصیاں نال ۱ فائدہ نی چیندے ایں ہالوں انہاں کوں ہوڑا، گنکا، اندھا آکھیا کجے۔

كَيْبِتِ مَا رَزَقْتُمْ وَأَشْكُرُوا لِلَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿۱۷۲﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ

پاک صاف چیزاں کھاؤ تے اللہ دا شکر ادا کرو جیکر تسال اوندی عبادت کریندے بیویے (172) اوں تہاڑے اُتے صرف

عَلَيْكُمْ الْمَيْتَةَ وَالْدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أَهْلٌ بِهِ لغيرِ اللَّهِ فَسِن

مردار تے لہو تے شور دا گوشت تے اُوہ زناور حرام کیتے ہن جنہاں کون کوہن دے ویلے اللہ دے علاوہ کہیں بے دا ناں گھنا ونجے ① تان جیہڑا مجبور

اضْطَرَّ غَيْرِ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ ۖ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۱۷۳﴾

تھی ونجے حالانکہ اُوہ نہ خابش رکھن آلا ہوویے تے نہ حد توں ودھن آلا ہوویے تان اوندے اُتے کئی غناہ (گناہ) کاٹی، بے شک اللہ بشکون آلا مہربان ہے (173)

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا

بے شک اُوہ لوک جیہڑے اللہ دی نازل کیتی ہوئی کتاب کون لکیندے ہن ② تے ایندے بدلے تھوڑا مل گھندے ہن

قَلِيلًا ۗ أُولَٰئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ

اُوہ اٹھ ڈڈھ وچ تہاہ بھیندے ہن تے اللہ قیامت دے ڈینہ نہ انہاں

الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ ۗ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۱۷۴﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا

نال کالہ کرہی ③ نہ انہاں کون پاک کرہی تے انہاں کیتے درد ڈہوون آلا عذاب ہے (174) ایہ اُوہ لوک ہن جنہاں

الضَّلَاةَ بِأَثْمِهِمْ وَعَلَىٰ الْكُفْرَةِ ۖ فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَىٰ النَّارِ ﴿۱۷۵﴾

ہدایت دے بدلے گمراہی تے بخشیش دے بدلے عذاب گون گھنا تان ء کئی بھاء کون سہوون آلی ہن ④ (175)

حاشیہ ①... اللہ دے علاوہ کہیں بے دے ناں تے کوہن توں مراد ء ہے جو کوہن ویلے کاتی پھیندے بھٹے اللہ پاک دے سوا کہیں بے دے ناں تے کوہیا ونجے، ایجھا زناور حرام تے مردار ہے۔ کوہن کیوں پہلے کہیں دو منسوب کرن دا ایں آیت نال تعلق کاٹی۔ ہئی تفصیل تفسیر صراط الجنان (اردو) ج ۱ ، ص ۲۷۴ تے ڈیکھو۔ ②... یاد رہوے جو لکاوٹ ء وی ہے جو کتاب دے مضمون کون ای لوکان کیوں لکا ڈٹا ونجے، نہ اُوہ کہیں کون پڑھ دے سٹایا ونجے نہ ڈکھایا ونجے تے ء وی لکاوٹ ہے جو غلط مطلب ڈسا تے معنی بدلن دی گوشت کیتی ونجے تے کتاب دے اصل معنی اُتے پردا سٹ ڈٹا ونجے۔ یہودی ء سارے کم کریندے ہن تے اچ کل وی تہوں سارے لوک ایہو کجھ کریندے ہن۔ ③... ایتھان کالہ نہ کرن توں مراد ء ہے جو رحمت دے نال کالہ نہ کرہی۔ ④... آیت وچ لفظ "ما" لوکان دے بول چال دے اعتبار نال حیرانی دے معنی وچ ہے تے ء سوالیہ وی تھی سکتی۔

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ ط الْحُرُّ بِالْحُرِّ

اے ایمان آلو! تہاڑے اُتے قتل کھئے ونجٹن آلیاں ① دے لہو دا بدلہ گھنٹن فرض کر ڈٹا کجے، آزاد دے بدلے آزاد

وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأَنْثَىٰ بِالْأُنْثَىٰ ط فَمَنْ عَفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ

تے غلام دے بدلے غلام تے زن دے بدلے زن، تان جیندے کیتے اوندے پیرا دی طرفوں کجھ معافی ڈتی ونجے

فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ط ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِّنْ رَبِّكُمْ

تان چنکے طریقے نال مطالبہ ہووے تے وارث کون چنکے طریقے نال ادائیگی کیتی ونجے۔ ② تے تہاڑے رب دی طرفوں اسانی

وَرَحْمَةٌ ط فَمَنْ اِعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۱۷۸ ﴿۱۷۸﴾ وَلَكُمْ

تے رحمت ہے۔ تان اہندے بعد جھپڑا زیادتی کرہسی اوندے کیتے درد ڈھونڈن آلا عذاب ہے (178) تے اے

فِي الْقِصَاصِ حَيَوةٌ يَّأُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ۱۷۹ ﴿۱۷۹﴾ كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا

عقل آلو! لہو دا بدلہ گھنٹن ۷۷ تہاڑی زندگی ہے تانجو تسار نچو ③ (179) تہاڑے اُتے فرض کیتا کیا ہے ④ جو جہاں

حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا ط الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ

تہاڑے وچوں کہیں کون موت آوے (تان) جیکر اوہ کجھ مال چھوڑ ونجے تان لہے ماء پيو تے قریبی رشتے داراں کیتے

حاشیہ ①... عربی لفظ قَتْلُ قَتِيلِ دے جمع ہے۔ ②... مقتول دے وارث مال دے بدلے معاف کرن تے راضی ہوون تان انہاں کون

مطالبہ کرن ۷۷ تے ڈوجھے ہاسوں قاتل کون لہو ویاوون دا بدلہ ادا کرن وچ چنکا طریقہ اختیار کرن دا حکم ڈٹا گیا ہے۔ ③... قصاص وچ

زندگی ایس ہے جو قصاص ۷۷ قتل تھیون دے ڈر تون بندہ ڈوجھے کون قتل کرن تون رُک ویسی بیا ۷ جو جیکر قاتل کون ۷ سزا ڈتی ونجے

تان ڈوجھے لوکاں کون وی تہوں سبق ملیسی تے ۷ شی لوکاں دیاں زندگیاں دی حفاظت دا ذریعہ ہئسی۔ ④... وراثت دے حکم نازل تھیون

توں پہلے مرن آلے اُتے لہے مال دے بارے ۷۷ وصیت کرن واجب ہا کیوں جو اُون ویلے صرف وصیت دے مطابق مال ونڈیندا ہا تے جہاں

وراثت دے حکم آگے تان وصیت دے واجب ہوون دا حکم منسوخ تھی گے ہر جائز ہُن وی ہے۔

بِالْمَعْرُوفِ ۳ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ۱۸۰ ﴿۱۸۰﴾ فَمَنْ بَدَّ لَهُ بَعْدَ مَا سَبَعَهُ فَإِنَّمَا

چنکے طریقے نال وصیت کر ونجے۔ ۳ پرہیزگاروں اُتے واجب ہے (180) ول جیہڑا وصیت کون سٹن دے بعد ایکوں بدل ڈہوے تاں

إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ ۴ إِنَّ اللَّهَ سَبِيْعٌ عَلِيمٌ ۱۸۱ ﴿۱۸۱﴾ فَمَنْ خَافَ مِنْ

ایندا غناہ (گناہ) انہاں بدلن آلیاں اُتے ای ہے، ۴ بے شک اللہ سٹن آلا جائن آلا ہے (181) ول جیکوں وصیت کرن آلا دی طرفوں طرف

مَوْصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْبَاقًا صَدَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ ۵ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ

داری یا غناہ (گناہ) دا ڈر ہووے تاں اُوہ انہاں دے درمیان صلح کرا ڈہوے تاں ایندے اُتے کجھ گناہ کانتی۔ ۵ بے شک اللہ بشکن آلا

رَّحِيمٌ ۱۸۲ ﴿۱۸۲﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ

مہربان ہے (182) اے ایمان آلا! تہاڈے اُتے روزے فرض کیتے کے ۳ ہن جیوں تہاڈے نوں پہلے

عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ۶ أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ ۷

لوکان اُتے فرض کیتے کے ہن تانجو تسن پرہیزگار ہن ونجو (183) کیتری دے کجھ ڈہن ہن

فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۸ وَعَلَى

تاں تہاڈے وجوں جیہڑا بھئی بیمار ہووے یا سفر ۷ج ہووے تاں اُنی روزے بے ڈہنہاں وچ رکھ گھن ۴ تے جنہاں کون

الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامِ مَسْكِينٍ ۹ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ

ایندی طاقت نہ ہووے انہاں اُتے ہک مسکین دا کھاٹا فدیہ ہے ول جیہڑا اپنی طرفوں نیکی زیادہ کرے تاں اُوہ اوندے کیتے

حاشیہ ﴿۱﴾ ... وصیت کرن توں بعد زندگی وچ وصیت کرن آلا کون وصیت بدلاؤں دا اختیار ہوندا ہے پر فوت تھیون توں بعد کہیں بے

آدمی کون وصیت کون بدلاؤں دی شریعت وچ اجازت کانتی۔ ﴿۲﴾ ... جیکر کہیں عالم، حاکم، وصی (جیکوں وصیت کیتی گئی) یا رشتے دار وغیرہ

کون ہتہ ہووے جو مرن آلا وصیت وچ کہیں اُتے زیادتی کریندا ہے یا شریعت دے حکماں دی پابندی فی کریندا بیاتے ۷ مرن آلا کون سمجھا

تے وصیت صحیح کرا ڈہوے تاں ۷ آدمی گناہ کار کانتی بھلکد اپنہ نیک عمل دی وجہ توں ثواب دا حق دار تھیسے۔ ﴿۳﴾ ... اس آیت وچ روزیاں

دے فرض ہوون دا بیان ہے۔ شریعت وچ روزہ ۷ ہے جو وڈے ویلے توں ڈہنہ لہن تئیں روزے دی نیت نال کھاؤں پیوون تے بمبستری کیوں

پچیا ونجے۔ ﴿۴﴾ ... مریض کون فی الحال روزہ نہ رکھن دی اجازت اس صورت وچ ہے جو جہاں ایکوں روزہ رکھن نال بیماری دے ودھ ونجھن یا

مر ونجھن دا ڈر ہووے تے مسافر کون اجازت اس صورت وچ ہے جہاں اُوہ 92 کلو میٹر یا ایندے توں ڈھیر پنڈھ تے ہووے۔

لَهُ ۷ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۱۸۳﴾ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي

بہتر ہے نے جیکر ٹساں جاٹو تاں روزہ رکھن تہاڑے واسطے بہتر ہے (184) رمضان دا مہینا ہے ① جیندے وچ

أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ ۚ

قرآن نازل کیا گیا جیڑا لوکاں کیجے ہدایت ہے تے فیصلے دیاں روشن کالہیں (لیندے وچ پن)۔

فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۗ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ

تاں تہاڑے وچوں جیڑا گئی ۷ مہینہ ہاویے تاں ضرور ایندے روزے رکھے تے جیڑا بیمار ہوویے یا سفر تے ہوویے تاں اتنی روزے

مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ ۚ

ہے ڈنہاں وچ رکھے۔ اللہ تہاڑے اُتے آسانی چاہیندا ہے تے تہاڑے اُتے تنگی نی چاہیندا تے (۷ آسانیاں این کالہوں پن) تانجو ٹساں (روزیاں دی)

لِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَيْتُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۱۸۵﴾

کنتری پوری کر گھنو تے تانجو ٹساں این کالہے تے اللہ دی وڈائی بیان کرو جو اوں تہاکوں ہدایت ڈتی تے تانجو ٹساں شکر کرن آلی ہن وچو ② (185)

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ ۚ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ

تے لے حیب! جہاں تہاڑے کیوں میٹھے بندے میٹھے بارے وچ سوال کرن تاں بے شک میں نیڑے ہاں، میں دعا منگن آلی دی دعا قبول

إِذَا دَعَانِ ۗ فَلَيْسَتْ جَبِيبًا إِلَىٰ وَلِيٍّ مِّنْ أَوْبَىٰ لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿۱۸۶﴾ أَحَلَّ لَكُمْ

کریندا ہاں جہاں اوہ میٹھے کیوں دعا منگے ③ تاں انہاں کون چاہیندا ہے جو میٹھا حکم مین تے میٹھے اُتے ایمان گھن آون تانجو ہدایت ہاون (186) تہاڑے کیجے

شاہی ①... رمضان اوہ کھیا مہینہ ہے جو جیندا ناں قرآن پاک وچ آئے تے قرآن پاک نال نسبت دی وجہ توں ماہ رمضان کون عظمت

تے بزرگی ملی ہے۔ این توں پتہ لکھیا جو جیڑے ویلے کون کہیں شرف تے عظمت آلی شے نال نسبت تھی ونجے اوہ ویلا قیامت تئیں

عظمت آلا ہے۔ این کالہوں جیڑے ڈینہ تے ویلے کون حضور خاتم النبیین صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دی ولادت تے معراج نال نسبت ہے اوہ

عظمت تے بزرگی آلی تھی کے پن۔ ②... کنتری پوری کرن توں مراد رمضان دے 29 یا 30 ڈینہ پورے کرن ہے تے تکبیر آکھن توں مراد

۷ ہے جو اللہ پاک تہاکوں ایٹھ دین دے طریقے سکھائے ہن تاں تسلاں ایندے اُتے اللہ پاک دی وڈائی بیان کرو تے انہاں چیزاں اُتے اللہ دا

شکر ادا کرو۔ ③... دعا دا معنی ہے اپنی ضرورت ڈساوُن تے اجابت مطلب قبول تھیوُن دا معنی ۷ ہے جو اللہ پاک ایٹھ بندے دی دعا اُتے

"لَيْلِكَ عَدِيٌّ" فرمیندا ہے ہر جو منگیا ونجے اوندا حاصل تھی ونجھ ہی شے ہے۔

لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفْتُ إِلَى نِسَائِكُمْ ط هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ ط

روزیاں دیاں راتاں وچ اپنیاں ذالین کول وچن کر ڈٹا کپا، ① اوہ ٹھاڈا لباس پن تے ٹساں انہاں دا لباس ہیوے۔

عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ ج

اللہ کون پتہ ہے جو ٹساں اپنیاں جاناں کون خیانت وچ سٹیندے باوے تاں اوں ٹھاڈی توہاں قبول کیتی تے ٹھاوکوں معاف فرما ڈٹا

فَالَّذِينَ بَاشِرُوا هُنَّ وَابْتِغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ ص وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ

تاں ہن انہاں نال ہمبستری کر گھنو تے جیڑا اللہ ٹھاڈے نصیب وچ لکھیا ہویا ہے اوکوں منکو ② آتے کھاؤ تے پیو اتھاں تئیں جو

يَتَّبِعِينَ لَكُمْ الْخَيْطَ الْأَبْيَضَ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ح ثُمَّ آتُوا

ٹھاڈے کیتے وڈے ویلے دے چنپ (سور) دا ڈورا اندھارے (رات) دے ڈورے توں اچ نہی ونچ ول رات آوڑ تئیں

الصِّيَامَ إِلَى الْبَيْتِ ج وَلَا تَبَاشِرُوا هُنَّ وَأَنْتُمْ عِكْفُونَ ل فِي الْمَسْجِدِ ط تِلْكَ

روزیاں کون پورا کرو تے ذالین نال ہمبستری نہ کرو جیڑے ویلے ٹساں مسیتاں وچ اعتکاف نال ہووو۔ ③ ء

حُدُودَ اللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا ط كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لِنَّاسٍ لَعَلَّهُمْ

اللہ دیاں حدیاں پن تے انہاں کول نہ ونجو۔ اللہ ایویں لوکاں کیتے اپنیاں آیتاں کھول تے بیان فرمیندا ہے تانجو اوہ

يَتَّقُونَ ﴿۱۸۷﴾ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَىٰ

پرہیزگار نہی وچن (187) تے آپس وچ یک ٹوچے دا مال ناحق نہ کھاؤ تے نہ حاکماں دے کول انہاں

حاشیہ ①... عربی لفظ "الرَّفْتُ" دا لغت وچ معنی ہے، مرد تے عورت دیاں آپس دیاں راز آلیاں ایجیہاں کالہیں کر ڈی جیڑیاں ساریاں

دے سامنے نہ کیتیاں وچ سکین تے اتھاں ایں توں مراد ہمبستری کر ڈی ہے۔ ②... اللہ پاک دے لکھے بھٹے کون منگن توں یک مراد ء وی ہے

جو ذالین نال ہمبستری اولاد حاصل کر ڈی نیت نال ہووئی چاہیدی ہے جیندے نال مسلماناں دی تعداد ودھ تے دین طاقت آلا

تھیوے۔ ③... ایندے وچ بیان ہے جو رمضان دیاں راتاں وچ روزے دار کیتے ذال نال ہمبستری حلال ہے جہاں جو اوہ اعتکاف وچ نہ

ہووے پر اعتکاف وچ ذالین نال ذال مرد آلے معاملات حرام پن۔

الْحَرَامِ حَتَّى يُقْتَلُكُمْ فِيهِ ۚ فَإِن تَلَّوْكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ ط كَذَلِكَ

نال نہ لڑو جہاں تمہیں اُوہ تہاڑے نال اُتھاں نہ لڑن تے جیکر اُوہ تہاڑے نال لڑن تاں انہاں کون قتل کرو۔ کافراں دی

جَزَاءَ الْكَافِرِينَ ۱۹۱) فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۱۹۲) وَقَتِلُوهُمْ

اِہا ای سزا ہے ① (191) ول جیکر اُوہ باز آونجں تاں بے شک اللہ بشکن آا، مہربان ہے (192) تے انہاں نال لڑوے رہو

حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ ط فَإِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا

اتھاں تمہیں جو کئی فتنہ نہ رہوے ② تے عبادت اللہ کیتے تھی ونج ول جیکر اُوہ باز آ ونجں تاں صرف ظلالا اُتے سغتی

عَلَى الظَّالِمِينَ ۱۹۳) الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَتُ قِصَاصٌ ط

دی سزا باقی رہ ویندی ہے (193) ادب آلے مہینے دے بدلے ادب آا مہینا ہے تے ساری ادب آلیاں چیزاں دا بدلہ ہے۔

فَمَنِ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا

تاں جیہڑا تہاڑے اُتے زیادتی کرے اوندے اُتے اتنی زیادتی کرو جتنی اُوں تہاڑے اُتے زیادتی کیتی ہووے تے اللہ توں

اللَّهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ۱۹۴) وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ

ڈرے رہو تے جاں گھو جو اللہ ڈرن آلیاں دے نال ہے ③ (194) تے اللہ دی راہ وچ خرچ کرو تے

لَا تَلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ ۚ وَأَحْسِنُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ۱۹۵)

اِپٹے ہتھاں نال خود کون ہلاکت وچ نہ سٹو تے نیکی کرو بے شک اللہ نیکی کرڻ آلیاں نال محبت فرمیندا ہے (195)

حاشیہ ①... حرم دی حد وچ مسلماناں کون لڑن توں منع کیتا گیا ہے کیوں جو حرم دے ادب دے خلاف ہے ہر جیکر کافر ای

اتھاں مسلماناں نال جنک دی پہل کرن تاں انہاں کون جواب ڈیوڻ کیتے اتھاں وی انہاں نال لڑن تے انہاں کون قتل کرڻ دی اجازت ہے۔

②... اتھاں فتنے توں "شک" مراد ہے۔ ③... دین اسلام دے اچے اخلاق، پاک کردار تے ظلم توں بچڻ دا سبق ڈیوڻ دی شان تاں ڈیکھو

جو جوش تے جذبے ویلے دشمن اُتے قوضہ کرڻ دے بعد وی انتقام تے بدلہ گھنڻ وچ مسلماناں کون پرہیزگاری تے عدل تے انصاف دا سبق

ڈینا ویندا ہے تے زیادتی کرڻ توں منع کیتا ویندا ہے۔

وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ ^ط فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ^ج

تے حج نے عمرہ اللہ کیلئے پورا کرو ول جبکہ تہا کوں (مکہ کیوں) روک ڈتا ونچے ^① تاں (حرم وچ) قربانی دا زناور بھیجو جیہڑا آسانی نال مل ونچے

وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ ^ط فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ

تے لپٹے سیر نہ منواؤ جہاں تئیں قربانی لپٹے بکٹلے تئیں نہ پُچ ونچے ول جیہڑا تہاڈے وجوں

مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ ^ج

بیمار ہووے یا اوندے سیر وچ کجھ تکلیف ہووے تاں روزے یا خیرت یا قربانی دا فدیہ ڈیوے ^②

فَإِذَا أَمِنْتُمْ ^{وقفہ} فَمَنْ تَبِعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ^ج

ول جہاں ٹساں امن وچ ہوؤو تاں جیہڑا حج نال عمرہ ملاؤں دا فدیہ چاؤے اوندے اُتے قربانی لازم ہے جیہڑی آسانی نال مل ونچے

فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا

ول جیہڑا (قربانی دی طاقت) نہ پاوے تاں تیرہ (3) روزے حج دے ڈنہاں وچ رکھ تے ست (7) روزے (اُون وبلھ رکھو) جہاں

رَجَعْتُمْ ^ط تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ^ط ذَلِكَ لِمَنْ لَّمْ يَكُنْ أَهْلَهُ حَاضِرِي السُّجْدِ الْحَرَامِ ^ط

تساں لپٹے گھر ول ونجو، ء پورے ڈاہ (10) ین۔ ^③ ء حکم اوندے کیلئے ہے جیہڑا مکہ دا رہوون آلا نہ ہووے ^④

حاشیہ ①... حج یا عمرے دا احرام بدھن دے بعد کہیں وجہ توں، جیویں دشمن یا درندے دے ڈر یا سفر دی وجہ توں بیماری ودھن

دے غالب عُمان دی بنیاد اُتے حج نے عمرہ پورا نہ کر سگھن کوں احصار آھدے ین۔ ②... احرام دی حالت وچ جیہڑی پابندی دی بر

خلافی کرن اُتے دم مطلب قربانی کرن لازم ہوندی ہے، اُوہ بر خلافی جبکہ بیماری یا سیر وچ زخم، ملے پھوڑے یا رینٹھاں وغیرہ دی سخت

تکلیف دی وجہ توں ہووے تاں ایندے وچ قربانی دے بدلے 6 مسکیناں کوں ہک ہک صدقہ ڈیون یا ڈونھائیں وختاں وچ رجا تے کھاٹا

کھاوون یا 3 روزے رکھ گھنن یا قربانی ای کر گھنن دا اختیار ہے۔ ③... جیہڑا بندہ ہکے سفر وچ حج تے عمرے دی سعادت حاصل کرے

تاں اوندے اُتے شکرانے دے طور تے قربانی لازم ہے، جبکہ قربانی دی طاقت نہ ہووے تاں اُوہ 10 روزے رکھ، 3 روزے احرام بدھن

توں بعد ہک شوال کیوں 9 ذوالحجہ تئیں رکھ تے ست روزے 13 ذوالحجہ دے بعد رکھ۔ ④... حج تمتع یا حج قرآن دا جائز ہووون صرف

آفاقی مطلب میقات توں باہر آلیاں کیلئے ہے۔ میقات دی حد وچ تے ایندے وچ رہوون آلیاں کیلئے نہ تمتع دی اجازت ہے نہ قرآن دی، اُوہ

صرف حج افراد کر سگھدے ین۔

اللَّهُ ۱ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۱۹۹﴾ فَاذْأَقْصِبْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ

منکو، بے شک اللہ بے شک آلا، مہربان ہے (199) ول جہاں لٹے ج دے کم پورے کر گھنو تاں اللہ دا ذکر کرو

كذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشْدَّ كُرًّا ۲ فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا

جیوں لٹے پیو ڈاڈے دا ذکر کریندے ہاوے بھلکے اوں توں وی ڈھیر (ذکر کرو) ① تے کئی بندہ ایں آہنا ہے جو اے اساڈے رب! اساکوں دنیا

فِي الدُّنْيَا وَمَالَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلْقٍ ۳۰۰ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا

وچ ڈے ڈے ② تے آخرت وچ اوندنا کئی حصہ کانتی (200) تے کئی ایں آہنا ہے جو اے اساڈے رب!

آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۳۰۱ أُولَئِكَ

اساکوں دنیا وچ بھلائی عطا کر تے اساکوں آخرت وچ (وی) بھلائی عطا کر تے اساکوں دوزخ دے عذاب توں بچا (201) انہاں

لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا ۳ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ۳۰۲ وَادْكُرُوا اللَّهَ فِي

لوکان کیتے انہاں دے کئی بھٹے عیلاں وچوں حصہ ہے تے اللہ تہوں جلدی حساب کرن آلا ہے (202) تے کنتری دے

أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ ۴ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ ۵ وَمَنْ تَأَخَّرَ

ڈینہاں وچ اللہ دا ذکر کرو ③ تاں جیہڑا جلدی کر تے ڈو ڈینہاں وچ (مٹی توں) ول ونچے اوندے اُتے کئی گناہ کانتی ④ تے جیہڑا پچھوں رہ ونچے

①... جہالت دے زمانے وچ عرب آلے ج دے بعد کعبہ دے نیڑے لٹے پیو ڈاڈے دیاں فضیلتاں بیان کریندے ہن۔ اسلام وچ

ڈسایا گیا ہے جو شہرت تے اپنی واہ واہ کرواؤں دیاں گالہیں بے کار گالہیں ہن، ایندی بجائے شوق نال اللہ دا ذکر کرو۔ ②... یاد رہوے

جو مومن جیکر دنیا دی بہتری منگدا ہے تاں اوہ وی جائز ہے تے دنیا منگن جیکر دین دی مدت تے فائدے کیتے ہووے تاں دعا وی

دین دے کماں وچ کئی ویسی۔ پر یاد رہوے جو آخرت کون اصلوں بھلا تے صرف دنیا منگن ہر حال مسلماناں دی شان دے لائق کانتی۔

③... کنتری دے ڈینہاں توں مراد تشریح دے ڈینہ ہن تے اللہ دے ذکر توں نمازاں دے بعد تے شیطان کون پتھر مارن دے ویلے تکبیر آکھن

مراد ہے تے آیت توں مراد ہے جو مٹی وچ رتوں دے دوران اللہ پاک دے ذکر وچ لکے رہو۔ ④... انہاں ڈو ڈینہاں وچ رہی (شیطان

کون پتھر مارن) توں بعد ول ونچن توں مراد 10 ذوالحجہ دے بعد ڈو ڈینہ ہن، ایں گالہوں جیکر کئی بندہ 12 تریخ دی رہی کر تے مٹی توں

ول آندے تاں اوندے اُتے کئی گناہ کانتی ہر 13 کون رہی کر تے ول آون افضل ہے۔

فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَى ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿۲۰۳﴾

تاں اوندے اُتے (وی) کئی گناہ کانتی۔ (۲ خوشخبری) پرہیزگاراں کیتے ہے تے اللہ کیوں ڈردے رہو تے جاٹ گھو جو نساں اوندی طرف ای اٹھائے ویسو (203)

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُ قَوْلَهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهَدُ اللَّهُ عَلَىٰ مَا

تے لوکاں وچوں کئی اُوہ ہے جو دنیا دی زندگی وچ تہاکوں اوندی کالھ پھوں چنکی لکھی ہے تے اُوہ ایٹے دل دی کالھ اُتے اللہ کون

فِي قَلْبِهِ ۚ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ ﴿۲۰۴﴾ وَإِذَا تَوَلَّىٰ سَعَىٰ فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا

کواہ بئیدا ہے حالانکہ اُوہ ساریاں تون وڈا لڑاکا ہے (204) تے جہاں کٹھ کر تے ویندا ہے تاں کوشش کریندا ہے جو زمین وچ فساد کھنڈاوے

وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ ۗ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ ﴿۲۰۵﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُ

تے فصل (اُجڑے) تے زناور ہلاک کرے تے اللہ فساد کون پسند نی کریندا ① (205) تے جہاں اُوکوں اکھیا ونجے جو

اتَّقَىٰ اللَّهُ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ ۗ وَلَيْسَ الْبِهَادُ ﴿۲۰۶﴾ وَ

اللہ کیوں ڈرو تاں اُوکوں ضدے گناہ اُتے اُپھرندی ہے تاں ایجھ کون دوزخ کافی ہے تے اُوہ ضرور پھوں برا نکالے ہے ② (206) تے

مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ﴿۲۰۷﴾

لوکاں وچوں کئی اُوہ ہے جیہڑا اللہ دی مرضی کبول کیتے ایٹی جان وچ ڈھندا ہے تے اللہ بندیاں اُتے وڈا مہربان ہے (207)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَآفَّةً ۚ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ ۗ

اے ایمان آلو! اسلام وچ پورے پورے داخل تھی ونجو تے شیطان دے پیراں تے نہ ٹرو

حاشیہ ①... اتھان آیت وچ بھانویں پک خاص منافق دا ذکر ہے ہر ۲ آیت پھوں سارے لوکاں کون سمجھاؤں کیتے کافی ہے۔ اساڈے

وسیب ۲ وچ وی پھوں سارے لوک ایجھ پن جنہاں دی زبان وڈی مٹھی ہوندی ہے، کالھ وڈے پیار نال کریندے پن تے وڈی عاجزی دا

ڈکھاوا کریندے پن ہر حقیقت ۲ وچ دین دے مسئلیاں وچ، لوکاں وچ یا خانداناں وچ فساد پویندے پن تے ہلاکت تے بربادی دی وجہ

بندے پن۔ ②... منافق بندے دی پک نشانی ۲ ہوندی ہے جو جیکر اُوکوں سمجھایا ونجے تاں اُوہ ایٹی کالھ اُتے اڑ ویندے، ڈوجھے دی

کالھ منٹ ایٹے کیتے بے عزتی سمجھدے تے نصیحت کرڻ کون ایٹی عزت دا مسئلہ بٹا گھنڈے۔ افسوس جو اساڈے وسیب وچ وی ایجھ

لوک پھوں پن۔

إِنَّه لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿۲۰۸﴾ فَإِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَءِ شِكْمُ الْبَيْتِ

بے شک اُوہ تہاڈا کھلا دشمن ہے (208) نے جیکر تسان اٹھے کول واضح دلیلاں آ ونجڑ دے بعد وی تھڑک کھاو

فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿۲۰۹﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ

تاں جاڑ گھنو جو اللہ ڈاڈھا حکمت آلا ہے ① (209) لوک تاں ایس شی دا انتظار کریندے ہن جو بدلان دے پچھانوں

فِي ظُلْمٍ مِنَ الْعَمَامِ وَالْمَلِكَةِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ ط وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿۲۱۰﴾

وچ انہاں دے کول اللہ دا عذاب تے فرشتے آ ونجڑ تے فیصلہ کر ڈتا ونجے تے اللہ ای دی طرف سارے کم واپس ویندے ہن (210)

سَلْ بَنِي إِسْرَائِيلَ يَلَكُمُ اتِّيهِمْ مِنْ آيَةٍ بَيِّنَةٍ ط وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ

بنی اسرائیل کیوں پچھو جو اسان انہاں کول کتنی واضح نشانیاں ڈتیاں ② تے جیہڑا اللہ دی نعمت کول اٹھے

اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَءَتْهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿۲۱۱﴾ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا

کول آ ونجڑ دے بعد بدل ڈھوے تاں بے شک اللہ دا عذاب سخت ہے ③ (211) کافراں دی نظر عچ ④

حاشیہ ①... ایں توں مراد ہے جو جیکر تسان لوک واضح دلیلاں دے باوجود اسلام وچ مکمل داخل تھیون توں ہرے ریہے تے اسلام دی راہ دے خلاف رویہ اختیار کیتا تاں تہاڈا سخت جرم ہوسی۔ ②... یاد رہوے جو بنی اسرائیل کیوں واضح نشانیاں دے بارے پچھن حقیقت وچ انہاں کول سمجھاو کیتے تے انہاں دیاں اپنیاں نافرمانیاں دے باوجود اللہ پاک دیاں مہربانیاں دا اقرار کرواؤں کیتے ہے۔ ③... اللہ پاک دی نعمت توں اللہ پاک دیاں نشانیاں مراد ہن جیہڑیاں ہدایت دا سبب ہن تے انہاں دی وجہ توں بھٹکن توں نجات ملدی ہے، انہاں وچ اُوہ آیتاں وی ہن جنہاں وچ نبی کریم خاتم النبیین صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ دی تعریف تے خوبی تے آپ صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ دی نبوت تے رسالت دا بیان ہے تے یہودیاں نے عیسائیاں دا اپنی کتاباں وچ تبدیلی کر ڈی ایں نعمت کول بدلن ہے۔ ④... کافراں کیتے دنیا دی زندگی سجا ڈھوے توں مراد ہے جو انہاں کول ایہا زندگی پسند ہے، اُوہ ایندی قدر کریندے ہن تے ایندے اُتے مردے ہن۔ یاد رہوے دنیا دی زندگی اُوہ ہے جیہڑی نفس دیاں خواہشاں وچ لنگھی ہووے تے جیہڑی آخرت داسامان جمع کر ڈی وچ خرچ تھیوے اُوہ اللہ پاک دے فضل نال دینی زندگی ہے۔

الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ اتَّقَوْا

دنیا دی زندگی کون خوبصورت بنا ڈتا کجا تے اوہ مسلماناں آتے کھلے ہن تے (اللہ تون) ڈرڑ آتے

فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۖ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿۲۱۲﴾

قیامت دے ڈینہ انہاں کافراں کیوں آتے ہوسین ¹ تے اللہ جیکوں چاہندا ہے بلا حساب رزق ڈیندا ہے (212)

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً ۗ فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ ۚ

سارے لوک ہک دین آتے ہن تاں اللہ نبیاں کون بھیجا خوشخبری ڈیوں آلا تے ڈر سٹاوں آلا

وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ ۗ

تے انہاں دے نال سچی کتاب نازل کیتی تانجو اوہ لوکاں دے درمیان انہاں دے اختلافاں وچ فیصلہ کر ڈیوے

وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ

تے جنہاں لوکاں کون کتاب ڈتی کئی انہاں ای لٹے آپس دے کینے تے ساڑ دی وجہ تون کتاب وچ اختلاف کینا (اختلاف) ایندے بعد (کینا) جو

بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۗ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ

انہاں دے کول واضح حکم آ کے ہن تاں اللہ ایمان آلیاں کون لٹے حکم نال اوں حق کالھ دی ہدایت ڈتی جیندے

بِأَذْنِهِ ۗ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿۲۱۳﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ

وچ لوک اختلاف کریندے ہے ہن ² تے اللہ جیکوں چاہندا ہے سیدھی راہ ڈکھیندا ہے (213) کیا تہاڈا ء خیال ہے ³

حاشیہ ①... ایں تون ء وی ہتہ لکچا جو غریب مسلماناں دا مذاق اڈاوں یا کہیں مومن کون ذلیل یا کینہ سمجھن کافراں دا طریقہ ہے۔

ایں گالھوں فاسق تے کافر بھانویں مال دار ہووے عزت آلا کانتی پر مومن بھانویں غریب ہووے تے کہیں وی قوم وچوں ہووے عزت آلا

ہے پر شرط ء ہے جو پرہیزگار ہووے۔ ②... صرف اختلاف برا کانتی پر اللہ پاک تے اوندے رسول عَنَيْهِ السَّلَامُ دے حکماں نال اختلاف

کرڻ پیا ء جو حق ظاہر تھی ونجڻ دے باوجود اختلاف کرڻ غلط ہے۔ ③... ء آیت غزوه احزاب دے بارے ء وچ نازل تھئی چتھاں مسلماناں

کون سردی تے بکھ وغیرہ دیاں سخت تکلیفاں پچیاں ہن۔ ایندے وچ انہاں کون صبر دی تاکید کیتی کئی ہے تے ڈسایا کچا ہے جو اللہ پاک

دی راہ وچ تکلیفاں برداش کرڻ ہمیشہ تون اللہ پاک دے خاص بندیاں دا طریقہ رہیا ہے۔

أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَسِيَايَاتِكُمْ مِثْلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ ط

جو جنت میں داخل تھی ویسے حالانکہ حالی تان تہاڑے اُنے پہلے لوکان سنوں حالت وی کائناتی آئی۔

مَسْتَهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَرُلُؤًا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ

انہاں کوں سختی نے تکلیف پھی نے انہاں کوں زور نال ہلا ڈٹا کیا انہاں تئیں جو رسول نے انہاں نال

أَمْؤَامَعَهُمْ نَصَرَ اللَّهُ ط آ لَا إِنَّ نَصَرَ اللَّهُ قَرِيبٌ ﴿۲۱۴﴾ يَسْأَلُونَكَ

ایمان آلی ہول ہے: اللہ دی مدد کبڑن آسے؟ سُن گھنوا! بے شک اللہ دی مدد نڈے ہے (214) تہاڑے کیوں سوال کریندے ہن

مَا ذَا يُفْفِقُونَ ط قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلَّوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ وَ

کیا خرچ کرن؟ تساں فرماؤ: جیہڑا کجھ مال نیکی وچ خرچ کرو تان اوہ ماہ پیو نے قریبی رشتے داراں نے

الْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ ط وَمَاتَفَعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ

یتیمان نے مہاجراں نے مسافراں کیتے ہے ① نے تُساں جیہڑی بھلائی کرو بے شک اللہ اوکوں

عَلَيْهِ ﴿۲۱۵﴾ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا

جائنا ہے (215) تہاڑے اُنے جہاد فرض کیتا گیا ہے حالانکہ اوہ تہا کوں ناہسند ہے نے قریب ہے جو کئی کالہ تہا کوں

شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ ط وَاللَّهُ يَعْلَمُ

ناہسند ہووے نے اوہ تہاڑے حق وچ بہتر ہووے نے قریب ہے جو کئی کالہ تہا کوں ہسند آوے نے اوہ تہاڑے حق وچ بُری ہووے نے اللہ جائنا

وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿۲۱۶﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ ط قُلْ

ہے نے تساں نی جائدے ② (216) تہاڑے کیوں حرمت آلی مہینہ وچ جہاد کرن دے بارے سوال کریندے ہن، تُساں فرماؤ:

حاشیہ ﴿۱﴾... این آیت وچ نفلی صدقہ دا بیان ہے۔ ماہ پیو کوں زکوٰۃ نے واجب صدقہ ڈیوڑن جائز کائناتی۔ ﴿۲﴾... کہیں شیء دے چنکا یا

برا ہووڑن دی بنیاد ہر جا ایٹی سوچ نے نی بھلکہ اللہ پاک دے حکم اُنے رکھتی چاہیندی ہے۔ اللہ پاک جیہڑی شیء دا حکم ڈے اوہ ہر حال

اساڑے کیتے بہتر ہے نے جیہڑی شیء توں روکس اوہ ہر حال اساڑے کیتے بہتر کائناتی۔

قِتَالٌ فِيهِ كِبِيرٌ^ط وَصَدَعَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَكَفَرًا بِهِ وَالسُّجْدِ الْحَرَامِ^ق

اس میں وجہ لڑائی و بڑا گناہ ہے، نے اللہ کی راہ کیوں روکئی نے اوندے اُتے ایمان نہ کھن آوئی نے مسجد حرام کیوں روکئی نے

وَإِخْرَاجِ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرَ عِنْدَ اللَّهِ^ج وَالْفِتْنَةِ أَكْبَرَ مِنَ الْقَتْلِ^ط

ایندے رتوں آلیاں کوں اُتھوں کڈھ ڈھوئی اللہ دے نزدیک اس کیوں وی ہوں و بڑا گناہ ہے^① نے فتنہ قتل توں و بڑا جرم ہے

وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا^ط وَمَنْ

نے اُوہ ہمیشہ تہاڑے نال لڑدے رہیں اتھاں تئیں جو جیکر انہاں کیوں تھی سکے تاں تہاوں تہاڑے دین توں پھر ڈھون^② نے تہاڑے وچوں جیہڑا

يُرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ

کھی لپٹے دین توں پھر ونجے ول کافر ای مر ونجے تاں انہاں لوکاں دے سارے عمل

فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ^ج وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ^ج هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ^{۲۱۷}

دنیا نے آخرت وچ بریاد تھی کے نے اُوہ دوزخ آلی ہن نے اُوہ ایندے وچ ہمیشہ رہیں^③ (217)

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ^{لا}

ہے شک اُوہ لوک جیہڑے ایمان کھن آئے نے اُوہ جنہاں اللہ کیتے لپٹے گھر بار چھوڑ ڈتے نے اللہ کی راہ وچ جہاد کینا

حاشیہ ①... اس توں پتہ لگیا جو خود وڈے وڈے عیبیاں وچ بہوون دے باوجود خود کو ڈیکھن دی بجائے پیاں کوں طعنہ مارن کافراں

دا طریقہ ہے۔ ء بیماری اسانڈے وچ وی عام ہے جو لوک ساری دنیا دیاں برائیاں تے غیبتاں کریندے ہن تے خود اس توں ودھ تے عیبیاں

دے گند ء وچ بھرے بٹے ہونڈیے ہن۔ ②... اس آیت وچ خبر ڈتی گئی جو کافر مسلماناں نال ہمیشہ دشمنی رکھیں تے جتھاں تئیں ممکن

ہوسی اُوہ مسلماناں کوں دین توں پھیرن دی کوشش کریندے رہیں، آج کل وی کافراں دیاں ہزاراں تنظیماں یت نوے طریقیاں نال

مسلماناں کوں اسلام کیوں پھیرن تے انہاں دے اخلاق کوں تباہ کر تے انہاں دا ایمان کمزور کرن وچ لگیاں ہوئیاں ہن۔ ③... یاد رکھو جو

مرتد تھیون پھوں و بڑا جرم ہے، افسوس جو آج کل مسلماناں دی پھوں وڈی تعداد دین دے بنیادی عقیدیاں توں بے خبر ہے، خوشی غمی

دے مختلف موقعان اُتے کفریہ حملے زیادہ ہولے ویندے ہن۔

أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ ۖ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢١٨﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ

اُوہ اللہ دی رحمت دے امید وار ہن ① تے اللہ بشکنن آلا مہربان ہے (218) تہاڈے کیوں شراب تے جُوعے

الْخَيْرِ وَالْبَيْسِرِ ۖ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ

دے بارے سوال کریندے ہن۔ ٹساں فرما ڈیو: انہاں ڈونہاں وچ وڈا گناہ ہے تے لوکاں کیتے کجھ دنیا دے فائدے وی ہن تے انہاں دا گناہ

مِنْ نَّفْعِهِمَا ۖ وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ ۗ قُلِ الْعَفْوَ ۗ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ

انہاں دے فیدے توں زیادہ وڈا ہے۔ تہاڈے کیوں سوال کریندے ہن جو (اللہ دی راہ وچ) کیا خرچ کرن؟ تساں فرماؤ: جھپٹا چ ونجے۔ ایویں اللہ

لَكُمْ الْاٰیٰتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُوْنَ ﴿٢١٩﴾ فِي الدُّنْيَا وَالْآٰخِرَةِ ۗ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ

تہاڈوں آیتاں بیان فرمیندا ہے تانجو ٹساں غور تے فکر کرو (219) دنیا تے آخرت دے کہاں وچ (غور تے فکر کر گھننا کرو) تے تہاڈے کیوں بیتھاں دا

الْيَتٰى ۖ قُلْ اِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ ۗ وَاِنْ تَخَاطَبُوْهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ ۗ وَاللَّهُ

مسئلہ پُچھدے ہن۔ تے تساں فرماؤ: انہاں دا بھلا کرن بہتر ہے ② تے جیکر انہاں دے نال اپنا خرچہ رلا گھنو تاں اُوہ تہاڈے بھرا ہن تے اللہ

يَعْلَمُ الْمُنٰفِىۡدِ مِنَ الْبٰصِلِحِ ۗ وَاِنْ لَّوْشَاءَ اللّٰهُ لَآعٰنٰتُكُمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَزِىۡزٌ

فساد کھنڈاؤں آلے کون سدھاؤں آلے کیوں الگ چنکی طرحاں جائنڈا ہے ③ تے جیکر اللہ چاہندا تاں تہاڈوں مشکل وچ سٹ ڈیندا۔ بے شک اللہ ڈانڈھا

حٰكِمِيۡمٌ ﴿٢٢٠﴾ وَاَلَّا تَتَّكِفُوْا الشُّرٰكٰتِ حَتّٰى يَوْمٍ مِّنۡ ۭنَّ ۗ وَاَلَا مَمَّةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ ۗ

حکمت آلا ہے (220) تے شرک کرڻ آلیاں رناں نال نکاح نہ کرو جہاں تئیں مسلمان نہ تھی وچن تے بے شک مسلمان بانڈی (لوٹدی)

حاشیہ ①... ایں توں پتہ لگیا جو عمل کرڻ نال اللہ پاک اُتے اجر ڈیوڻ واجب نی تھیندا بھلکے ثواب ڈیوڻ صرف اللہ پاک دا فضل ہے۔

②... بھانویں ایں آیت دا نزول بیتھاں دی مالی اصلاح دے بارے وچ ہے پر اصلاح دے لفظ وچ ساریاں مصلحتاں داخل ہن۔ بیتھاں دے

اخلاق، عمل، تربیت، تعلیم سبھ دی اصلاح کرڻی چاہیندی ہے۔ ایں سمجھو جو یتیم ساری مسلم قوم کیتے اولاد وانگن ہن۔ ③... ء فرمان

تہوں جامع ہے تے زندگی دے ہزاراں شعبیاں دے لکھاں معاملات وچ رہنمائی کیتے کافی ہے، جو جتھاں ہک ای شی وچ چنکی تے بری

ڈونہائیں نیتاں ممکن ہن اتھاں بے لوک بھانویں بری نیت کون نہ جائدے ہوون پر اللہ پاک تاں جائنڈا ہے۔

مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُتْرَكُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُوا ۖ وَ

شرک کر ڈی رن توں بہتر ہے یہاں اویہ تہا کوں ہسند ہووے تے (مسلمان رناں کوں) مشرکاں دے نکاح وچ نہ ڈیو ① جہاں تئیں اویہ ایمان نہ کون

لَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ ۗ أُولَٰئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ ۗ

آون تے بے شک مسلمان غلام مشرک توں بہتر ہے یہاں جو اویہ مشرک تہا کوں ہسند ہووے، اویہ دوزخ دی طرف سنبھدے ہن

وَاللَّهُ يَدْعُوًا إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ ۗ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ

تے اللہ ایٹھ حکم نال جنت تے بخشیش دی طرف سنبھندا ہے تے ایٹیاں آیتاں لوکاں کیٹے بیان کریندا ہے تاںجو اویہ

يَتَذَكَّرُونَ ۗ ۝ (۲۲۱) وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَيْحِضِ ۗ قُلْ هُوَ آذَى لَّا فَاعِلَةٌ لَّوَا

نصیحت حاصل کرن (221) تے تہاڈے کیوں ماہواری دے بارے وچ پچھدے ہن تساں فرماؤ: اویہ ناہاکی ہے تاں ماہواری دے ڈہنہاں وچ

النِّسَاءِ فِي الْمَيْحِضِ ۗ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهَرْنَ ۗ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ

ذالیں توں انج رمو تے انہاں دے نیڑے نہ ونجو جہاں تئیں پاک نہ تھی ونجن ② ول جہاں چنکی طرحاں پاک تھی ونجن تاں انہاں دے کول اوں پاسوں ونجو

مِنْ حَيْثُ أَمَرَ كُمْ اللَّهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ ۗ ۝ (۲۲۲)

جھوں تہا کوں اللہ حکم ڈتا ہے، بے شک اللہ تہوں توہاں کر ڈیاں نال محبت فرمیندا ہے تے چنکی طرحاں صاف سہرے رتوں آلیاں کوں ہسند فرمیندا ہے (222)

نِسَاءٌ وَكُم حَرَّتُمْ لَكُمْ ۗ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنْى شِئْتُمْ ۗ وَقَدِّمُوا لِنَفْسِكُمْ ۗ

تہاڈیاں رناں تہاڈے کیٹے فصلان ہن تے ایٹیاں فصلان وچ جیویں چاہو آؤ ③ تے ایٹھ فائسے دا کم پہلے کرو

حاشیہ ①... تہوں افسوس ہے جو قرآن وچ اتنی واضح حکم آون دے باوجود مسلمان چھوراں دا شرک کر ڈی چھوریں دے نال تے ایویں

ای کافر چھویر تے مسلمان چھویر دا پک ڈوجھے نال شادیاں کر ڈی دا رجحان ودھنا ویندا ہے۔ ایں ساری صورت حال دا وبال خود انہاں

چھوراں تے چھوریں تے وی ہے تے انہاں دے پیو ماء تے وی ہے جیہڑے خوشی نال اولاد کوں دوزخ وچ ستھیندے ہن، ایویں ایندا وبال

انہاں نام نہاد جاہل دانشوران، دین توں بیزار مریضان تے دین دے دشمن لکھاریاں تے وی ہے جیہڑے ایندی حمایت کر ڈی وچ ورفے کالے

کریندے ہن۔ ②... ماہواری دی حالت وچ رناں نال بمبستری کر ڈی حرام ہے، یا انہاں نال بولڈ، انہاں نال کھاوڈ پیوڈ اتھاں تئیں جو انہاں دا

جوٹھا کھاوڈ وی جائز ہے، گناہ کاٹی۔ ③... ڈال نال ہر طرحاں بمبستری جائز ہے، ہر شرط ہے جو بمبستری اگلے مخصوص مقام وچ ہووے۔

وَاتَّقُوا اللَّهَ وَعَلِمُوا أَنَّكُمْ مُلْقَوَةٌ ۖ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۲۲۳﴾ وَلَا تَجْعَلُوا

تے اللہ کیوں ڈرے رہو نے جان گھنو جو نساں اوکو ملن آئے ہیوے نے اے حبیب! ایمان آلیاں کون خوشخبری ڈیو (223) تے ایٹیاں قساں دی

اللَّهُ عُرْضَةً لِّأَيَّانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوْا وَتَتَّقُوا وَتُصَلِّحُوا بَيْنَ النَّاسِ ۖ وَ

وجہ توں اللہ دے ناں کون احسان کرڻ تے پرہیزگاری اختیار کرڻ تے لوکاں دے درمیان صلح کرواڻ وچ اوٹ نہ بناو ① تے

اللَّهُ سَبِيْعٌ عَلَيِّمْ ﴿۲۲۴﴾ لَا يُوَآخِذُكُمْ اللَّهُ بِاللُّغُوْفِ أَيْبَانِكُمْ وَلَكِنْ

اللہ سٹن آلا چائڻ آلا ہے (224) تے اللہ انہاں قساں وچ تہاڈی پکر کائنا فریسی جہڑیاں ارادے توں بغیر زبان توں نکل ونجن ② ہا

يُوَآخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ ۖ وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿۲۲۵﴾ لِلَّذِينَ

اوندے آتے پکر فرمیندا ہے جیندا تہاڈے دلاں ارادہ کیتا ہووے تے اللہ تہوں بشکن آلا وڈا تحمل آلا ہے (225) تے اوہ جہڑے

يُولُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصًا أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ ۖ فَإِنْ فَأَوْفَانِ اللَّهُ

ایٹیاں ذالین دے کول نہ ونجن دی قسم کھا تہوں انہاں کیتے چار مہیناں دی مہلت ہے، ہس جیکر ایس مدت وچ اوہ رجوع کر گھنن تاں اللہ

غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۲۲۶﴾ وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَبِيْعٌ عَلَيِّمْ ﴿۲۲۷﴾

بشکن آلا مہربان ہے (226) تے جیکر اوہ طلاق دا پکا ارادہ کر گھنن تاں اللہ سٹن آلا، چائڻ آلا ہے (227)

وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ ۖ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ

تے طلاق آلیاں رناں ایٹے آپ کون تہہ ماہواریاں تئیں روکی رکھن تے انہاں کیتے حلال کاتنی جو

حاشیہ ①... اتھان ہک اہم مسئلہ یاد رکھو جو جیکر کئی بندہ نیکی توں باز رہوڻ دی قسم کھا گھنے تاں اوکو چاہیندا ہے جو قسم کون پورا نہ کرے بلکہ اوہ نیک کم کر گھنے تے قسم دا کفارہ ڈیوے۔ ②... گالہ گالہ اُتے قسم فی کھاوٹی چاہیندی، کجھ لوک قسم دی عادت بنا گھنندے ہن جو ارادہ ہووے یا نہ ہووے زبان اُتے جاری تھی ویندی ہے تے ایندا وی خیال فی رکھیندے جو گالہ سچی ہے یا کوڑی، ۽ تہوں بڑی گالہ ہے۔ ③... ۽ قسم کھاوڻ جو میں ایٹی ذال نال چار مہینے تئیں یا کٹہانہیں وی ہمبستری کائنا کریساں ایکوں ایلاء آہدے ہن۔ ایندا حکم ۽ ہے جو جیکر قسم تروڑ ڈیوے تے چار مہینے دے اندر اندر ہمبستری کر گھنے تاں تاں اوندے اُتے قسم دا کفارہ واجب ہے نہ تاں چار مہینے دے بعد ذال کون طلاق بائنہ تھی ویسی۔

يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنَنَّ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ط

اُوکون لُکون جیہڑا اللہ انہاں دے پچہ دائی عَج پیدا کیتا ہے جیکر اللہ تے قیامت اُتے ایمان رکھیندیاں ہن

وَبَعُولَتَهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ

تے انہاں دے پچے (شوہر) ایں مُدت دے اندر اندر انہاں کون ولا کون آوڑ دا حق رکھیندے ہن جیکر اوہ سدھار دا ارادہ رکھیندے ہوں ① تے ذالین کیتے

مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۷ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ ط وَاللَّهُ

وی جواناں اُتے شریعت دے مطابق ایویں ای حق ہے جیویں (انہاں دا) ذالین اُتے ہے تے جواناں کون انہاں اُتے فضیلت ہے تے اللہ

عَزِيزٌ حَكِيمٌ ۸ الطَّلَاقُ مَرَّتَيْنِ ۹ فَاِمْسَاكُ بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْرِيحُ بِاِحْسَانٍ ط

بُاڈھا، حکمت آلا ہے (228) طلاق ڈو دفعہ ہے ول بھلائی دے نال روک گھنڑ ہے یا چنکے طریقے نال چھوڑ ڈیوٹ ہے ②

وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا بِمَا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا

تے تہاڈے کیتے جائز کاتنی جو تساں جیہڑا کجھ رناں کون ڈٹا ہووے اوندے وچوں کجھ واپس گھنو ہر لیں صورت وچ جو ڈونہائیں کون ڈر ہووے

إِلَّا يَاقِيَا حَدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ إِلَّا يَاقِيَا حَدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ

جو اوہ اللہ دیاں حدناں قائم نہ رکھ سکیں تاں جیکر تہاکوں ڈر ہووے جو ذال مرد اللہ دیاں حدناں کون قائم نہ رکھ سکیں تاں انہاں اُتے

عَلَيْهِمَا فَيَاقِيَا فِتْنَتُهُ تِلْكَ حَدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوا هَآءِجَ وَمَنْ يَتَعَدَّ

اُوں (مالی معاوضہ) وچ کئی گناہ کاتنی جیہڑا رن بدلے وچ ڈے تے جان چھوڑا گھنے، ء اللہ دیاں حدناں ہن، انہاں کیوں آگان نہ ودھو تے جیہڑا اللہ دیاں

حاشیہ ①... آیت وچ "ازاداً" دے لفظ توں ء وی پتہ لکھیا جو طلاق رجعی وچ رجوع کرڻ کیتے رن دی مرضی ضروری کاتنی صرف

جوان دا رجوع کافی ہے، با ظلم کرڻ تے رن کیوں اہٹا بدلہ گھنڑ کیتے رجوع کرڻ ہوں ہرا ہے۔ افسوس جو اچ کل ایں جہالت دی وی کمی

کاتنی، ذالین کون ظلم تے ساوریاں (سسرال) کیوں بدلہ گھنڑ دا ذریعہ بٹایا ویندا ہے اتھاں تئیں جو کہیں ویلے تاں شادی ای ایں نیت نال کیتی ویندی

ہے تے کہیں ویلے طلاق دے بعد رجوع وی ایں بری نیت نال کیتا ویندا ہے۔ ②... چنکے طریقے نال روکڻ توں مراد رجوع کر تے روک

گھنڑ تے چنکے طریقے نال چھوڑ ڈیوٹ توں مراد طلاق ڈے تے عدت مُکڻ ڈیوے جو ایں طرحاں پک طلاق ای بانئہ تھی ویندی ہے۔

شریعت طلاق ڈیوٹ تے نہ ڈیوٹ دیاں ڈونہائیں صورتاں وچ بھلائی تے چنکائی دا فرمایا ہے، اچ کل لوکاں دی پک وڈی تعداد ڈونہائیں

صورتاں وچ الٹا چلدی ہے، طلاق ڈیوٹ وچ وی غلط طریقہ تے ذال کون رکھن وچ وی غلط طریقہ۔ اللہ پاک ہدایت ڈیوے۔

حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿۲۲۹﴾ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدِ

حداں توں آکھاں ودھ تان اُوے ای ظالم لوک ہن (229) ول جیکر بے ذال کون (تربھی) طلاق ڈے ڈیوے تان ہن اُوہ رن ابندے کیتے حلال نہ ہوسی

حَتَّىٰ تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ ۖ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا

جہاں تئیں ڈوجھے جوان نال نکاح نہ کرے، ① ول اُوہ ڈوجھا بے جیکر ایکوں طلاق ڈے ڈیوے تان انہاں ڈوہاں اُتے یک ڈوجھے دی طرف ول ونجن وچ کئی گناہ

إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ ۖ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ

کلتی جیکر اُوہ ۽ سمجھن جو (ہن) اللہ دیاں حداں کون قائم رکھ گھنیں تے ۽ اللہ دیاں حداں ہن جہاں کون اُوہ جائن آلی قوم کیتے بیان

يَعْلَمُونَ ﴿۲۳۰﴾ وَإِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَّغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأُمْسِكُوهُنَّ

کریندا ہے (230) تے جہاں تسال ذالیں کون طلاق ڈیوے تے اُوہ اپنی (عدت دے ختم تھیوں دی) مدت (دے قریب) تئیں پُچ ونجن تان اُون ویلے انہاں کون چیکے

بِعَرُوفٍ أَوْ سَرِّ حَوْهِنَّ بِعَرُوفٍ ۚ وَلَا تُسْكَوهُنَّ صِرَارًا لَتَتَّعَدُوا ج

طریقے نال روک گھنو یا چیکے طریقے نال چھوڑ ڈیوے تے انہاں کون نقصان پُچاؤں کیتے نہ روکو تانجو تسال (انہاں اُتے) زیادتی کرو ②

وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ ۖ وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا ۚ

تے جیہڑا ایجا کرے تان اُون اپنی جان اُتے ظلم کیتا تے اللہ دیاں آیتاں کون کھل مناق نہ بناو

حاشیہ ①... تریہ (03) طلاقاں تریہ مہنیاں وچ ڈٹیاں ونجن یا یک مہینے وچ یا یک ڈہنہ وچ یا یک مجلس وچ یا یک حملے وچ ہر

صورت وچ تریہیں واقع تھی ویندیاں ہن تے ذال مرد اُتے حرام تھی ویندی ہے۔ تریہ طلاقاں دے بعد بغیر شرعی طریقے دے مرد تے ذال

دا بمبستری وغیرہ کرن کھلا حرام تے ناجائز ہے تے ایجھی صلح دی کوشش کرواؤں آلی وی گناہ وچ برابر دے شریک ہن۔ ②... طلاق

آلی رن دی عدت ختم تھیوں توں پہلے رجوع کرن یا نہ کرن دا اختیار ہے ہر ایس اختیار کون ظلم تے زیادتی دا حیلہ بناؤں منع تے ناجائز

ہے۔ جیہڑا ایویں کریندا ہے اُوہ اپنی جان اُتے ای ظلم کریندا ہے تے ۽ کم بالکل اللہ پاک دیاں آیتاں کون مناق بناؤں وانگھن ہے۔ ایجھے لوکاں

کون یاد رکھنا چاہیندا ہے جو کائنات وچ ذالیں اُتے ظلم تے شرعی حکماں دی خلاف ورزی کون بیا کئی نہ وی چائدا ہووے ہر اللہ پاک تان بے

شک چائدا ہے تے اوندی بارگاہ وچ جواب ڈیوٹا ہوسی۔

وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ

تے لپٹے اُنے اللہ دا احسان یاد کرو تے اُون تہاڈے اُنے جیہڑی کتاب تے حکمت نازل کیتی ہے (اُوکوں یاد کرو)

يُعِظُكُمْ بِهِ ۱۰ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۱۱

اندے ذریعے اُوہ تہاکوں نصیحت فرمیندا ہے تے اللہ توں ڈرندے رہو تے جاؤ گھنو جو اللہ سبھ کُجھ جانتا ہے (231)

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ

تے جہاں تسان ذالین کون طلاق ڈیو تے انہاں دی (عدت دی) مُدت پوری تھی ونجے تاں اے رناں دے ولی وارثو! انہاں کون لپٹے پٹیاں نال

أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضُوا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ۱۲ ذَلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ

نکاح کرن تون نہ روکو جہاں جو آپس ءچ شریعت دے مطابق راضی تھی ونجے۔ ء نصیحت اوکوں کیتی ویندی ہے جیہڑا تہاڈے وجوں

يَوْمٍ مِنْ بِلَدِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۱۳ ذَلِكُمْ أَزْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ ۱۴ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَ

اللہ اُنے تے قیامت اُنے یقین رکھیندا ہووے۔ ① ء تہاڈے کیتے زیادہ سمجھرا تے پاک کم ہے تے اللہ

أَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ۱۵ وَالْوَالِدَاتُ يُرْضَعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ

جانتا ہے تے تسان نی جانتے ② (232) تے ماواں لپٹے ہالان کون پورے ڈو سال کھیر ہلاون، ③

لِسِنِّ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ ۱۶ وَعَلَى الْبَوْلِ دَلَّةٌ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ

(ء حکم) اوندے کیتے (ہے) جیہڑا کھیر ہلاؤں دی مُدت پوری کرن چاہوے تے ہال دے پیو اُنے رواج دے مطابق رناں دے کھلے تے کھڑیاں

①... جہاں کہیں رن دی عدت گزر ونجے تے عدت دے بعد اُوہ رن کہیں نال نکاح دا ارادہ کرے بھانویں اُوہ کئی نواں

بندہ ہووے یا اُوہو ہووے جین (رجعی یا تہرہ تون گھٹ باننہ) طلاق ڈتی ہئی تاں جیکر اُوہ ذال مرد آپس ءچ راضی ہن تاں ذال

دے ولی وارثاں کون بلا وجہ روکن دا حق کائنی۔ ②... مطلب ایں حکم اُنے عمل کرن تہاڈے کیتے زیادہ پاک ہے کیوں جو کہیں ویلے

پہلے تعلق دی وجہ تون رناں غلط قدم وی چا گھنڈیاں ہن تے بعد وچ ساریاں کیتے پریشانی دی وجہ بٹھدیاں ہن، ایں گالھوں رناں

کون پیا نکاح کرن تون بلا وجہ نہ روکو۔ ③... ہال کون کھیر ہلاؤں دے بارے حکماں دی تفصیل چائیں کیتے تفسیر صراط الجنان

(اردو) ج ۱، ص ۳۵۷ تے ڈیکھو۔

بِالْمَعْرُوفِ ۱ لَا تَكْفُفْ نَفْسَ إِلَّا وَسَعَهَا لَا تَضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَ

دی ذمہ واری ہے کہیں وی جان اُتے اتنی ہی ہوجھ سٹیا ویسی جتنی اُوندی طاقت ہووے۔ ماہ کون اُوندی اولاد دی وجہ توں تکلیف نہ ڈتی ونجے تے

لَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ ۲ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ ۳ فَإِنْ أَرَادَ فِصَالًا

نہ پیو کون اُوندی اولاد دی وجہ توں تکلیف ڈتی ونجے ① تے جیہڑا پیو دی جانے ہے اُوندے اُتے وی ایویں ای (حکم) ہے ② ول جیکر ماہ پیو ڈونہاں

عَنْ تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ۴ وَإِنْ أَرَادْتُمْ أَنْ

آہس دی مرضی تے مشورے نال کھیر (دودھ) چھڑواوڻ چاہیوڻ تاں اُنہاں اُتے گناہ کانتی تے جیکر تساں چاہو جو (ڈوجھیاں رناں کنوں)

تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا اتَّيْتُمْ

اِطْعَ بِاللَّيْلِ كَوْنِ كَهَيْرِ بِلَاوَا تَاں وَی تہاڈے اُتے کئی گناہ کانتی ہر جیہڑا عوض ڈیوٹا تساں مقرر کیتا ہووے اُوہ

بِالْمَعْرُوفِ ۵ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۲۳۳

چنکے طریقے نال ادا کرو تے اللہ کیوں ڈردے رہو تے جاڻ گھنو جو اللہ تہاڈے کم ڈیہدا پیا ہے (233)

وَالَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنكُمُ وَيَدْرُؤْنَ أَرْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ

تے تہاڈے وچوں جیہڑے مر ونجن تے ذالیں چھوڑ ونجن تاں اُوہ ذالیں چار مہینے تے ڈہ ڈینہ اِٹھے آپ کو

أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا ۶ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجْلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ

روکی رکھوڻ ③ تاں جہاں اُوہ اہٹی مدت (دی اخیر) کون بچ ونجن تاں اے ولی وارثو! تہاڈے اُتے اس کم ءچ کئی حرج کانتی

حاشیہ ①... ماہ کون تکلیف ڈیوڻ ء ہے جو جیہڑی صورت ءچ اُوندے اُتے کھیر پلاوڻ ضروری کانتی اُوندے وچ اُوکوں کھیر پلاوڻ

کیتے مجبور کیتا ونجے تے پیو کون تکلیف ڈیوڻ ء ہے جو اُوندی طاقت توں زیادہ اُوندے اُتے ذمہ داری سٹی ونجے۔ یا آیت دا مطلب ء ہے

جو نہ ماہ ہال کون تکلیف ڈیوے تے نہ پیو۔ ماہ دا ہال کون تکلیف ڈیوڻ ء ہے جو اُوکوں وخت اُتے کھیر نہ پلاوے تے نہ اُوندی ڈیکھ

بہال کرے یا اِٹھا عادی کرے چھوڑ ڈیوے اُتے پیو دا ہال کون نقصان ڈیوڻ ء ہے جو ماہ دے عادی ہال کون ماہ کیوں کھس گھنے یا اُون ہال

دی ماہ دے حق ءچ سستی کرے جیندے نال ہال کون نقصان ہنچے۔ ②... جیکر پیو مر گیا ہووے تاں جیہڑیاں ذمہ داریاں پیو اُتے

ہوندیاں ہن اُوہ ہن اُوندے اُتے ہوسین جیہڑا ہن اُوندی جانے ہے۔ ③... لیں آیت ءچ موٹے ہوئے آدمی دی ذال دی عدت دا بیان ہے جو

ذال دی عدت 4 مہینے 10 ڈینہ ہے۔ ء اُون صورت وچ ہے جہاں پئے چندر (چاند) دی پہلی تریخ کون مویا ہووے نہ تاں ذال 130 ڈینہ پورے

کرہی۔ ہٹی تفصیل تفسیر صراط الجنان (اردو) ج ۱، ص ۳۵۹ اُتے ڈیکھو۔

فِي سَافَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۖ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿۳۳۳﴾

جیڑا رناں اٹھے معاملے ۛج شریعت دے مطابق کر گھین ① نے اللہ تہاڑے کماں دی خبر رکھن آلا ۛے (234)

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي بَيْعِ عَرَضَاتِكُمْ بِهِ مِنْ خُطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكُنْتُمْ فِي

تے تہاڑے اُتے اس کالھ ۛج کئی گناہ کاٹی جو نساں کالھیں کالھیں ۛج رناں کون نکاح دا پیغام ڈیو یا اٹھے دل ۛج

أَنْفُسِكُمْ ۖ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ سَتُّدُّوْنَ هُنَّ وَلَكِنْ لَّا تَوَاعِدُوْنَ سِرًّا

لکا تے رکھو۔ اللہ کون پتہ ۛے جو ہنن نساں انہاں دا ذکر کریسو پر انہاں نال لک لکا تے وعدہ نہ کرو

إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَّعْرُوفًا ۖ وَلَا تَعْرِمُوا عَقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّىٰ

پر ۛ جو شریعت دے مطابق کئی کالھ آکھ ڈیو تے نکاح دے معاملے کون پکا نہ کراۛے جہاں تئیں (عدت دا)

يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ ۖ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ

لکھیا ہویا (حکم) اٹھی اغیری مدت کون نہ پُچ ونچے تے جاں گھنو جو اللہ جانتا ۛے جیڑا کجھ تہاڑے دلاں ۛج ۛے

فَاحْذَرُوا لَهُ ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿۳۳۵﴾ لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ

تاں اوندے تون ڈیرو تے جاں گھنو جو اللہ ہوں بشکن آلا، تحمل آلا ۛے ② (235) جیکر نساں ذالین کون طلاق ڈے ڈیو تاں جہاں تئیں

طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَسُوْهُنَّ أَوْ تَقْرَضُوْهُنَّ بِفَرِيضَةٍ ۖ وَمَتَّعُوْهُنَّ بِج

نساں انہاں کون ہتم نہ لایا ہووے یا کئی مہر نہ مقرر کیتا ہووے تہاں تئیں تہاڑے اُتے کجھ مطالبہ کاٹی ③ تے انہاں کون (یک جوڑا) ورثہ کیتے ڈیو۔

حاشیہ ①... اتھوں پتہ لکھیا جو رناں کون شریعت دے دائرے ۛج رہ تے اٹھے معاملیاں دا فیصلہ کرن دا اختیار ۛے تے اوہ خود وی

اپنا نکاح کر سگدیاں پن پر مشورے نال ٹرن بہتر ۛے۔ ②... پتہ دے مرن تون بعد عدت ۛج موجود رن نال نکاح کرن یا نکاح دا کھلا

پیغام ڈیو یا نکاح دا وعدہ کر گھنن تاں حرام ۛے پر کالھیں کالھیں ۛج نکاح دی خابش کون ظاہر کرن گناہ کاٹی مثال دے طور تے ۛ آکھ

جو تون وڈی نیک رن ہئیں، یا اپنا ارادہ دل ۛج ای رکھے تے زبان تون کجھ وی نہ آکھ، ۛ وی گناہ کاٹی۔ ③... ایس آیت ۛج مہر دے

کجھ مسئلے بیان کیتے گن، انہاں دی تفصیل جائن کیتے تفسیر صراط الجنان (اردو) ج ۱، ص ۳۶۱ تا ۳۶۶ کون پڑھو۔

عَلَى الْمَوْسِعِ قَدْرًا وَعَلَى الْمُقْتَرِ قَدْرًا ۚ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ ۚ

① مال دار اُتے اُوندی ہستی دے مطابق تے غریب اُتے اُوندی ہستی دے مطابق ڈیوں لازم ہے۔ شرعی اصول دے مطابق انہاں کون فائدہ ڈیو،

حَقًّا عَلَى الْبُحْسَيْنِ ۝ (۲۳۶) وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَسُوهُنَّ

ۚ چنکائی کرن آلیاں اُتے واجب ہے (236) تے جیکر تسان ذالیں کون ہتھ لاوڑ تون پہلے طلاق ڈے ڈیو

وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفَ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ

تے تسان انہاں کیتے کجھ مہر وی مقرر کر گھدا ہووے تاں چتی تسان مقرر کیتا ہئی اُوندا ادھا واجب ہے ہر ۚ جو ذالیں کجھ مہر معاف کر ڈیوں یا

يَعْفُوا الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ ۚ وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى ۚ

② اُوہ (ہے) زیادہ ڈے ڈیوے جیندے ہتھ ۚ چ نکاح دی کٹھہ ہے تے اے مردو! تہاڈا زیادہ ڈیوں ہر ہیزگاری دے زیادہ نیڑے ہے

وَلَا تَسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝ (۲۳۷) حِفْظًا عَلَى

تے آپس ۚ چ ہک ڈوجے اُتے احسان کرن نہ بھلو ہے شک اللہ تہاڈے کم ڈیہدا ہے ③ (237) ساریاں نمازاں دی پابندی کرو

الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوَسْطَىٰ ۚ وَقَوْمُوا لِلَّهِ قَنِينًا ۝ (۲۳۸) فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا

تے خاص طور ادھ آلی نماز دی تے اللہ دی بارگاہ ۚ چ ادب نال کھڑے تھ کرو (238) وُل جیکر تسان خوف دی حالت ۚ چ ہووو تاں پیراں

حاشیہ ①... انہاں آیتاں کینوں پتہ لکھیا جو علم فقہ ہہوں فضیلت تے اہمیت آلا ہے کیوں جو ایندے ۚ چ عبادتاں دے نال نال معاملیاں

جیویں نکاح، حق مہر تے طلاق وغیرہ دے بارے وی شرعی حکم بیان کیتے ویندے ہن۔ ②... رن دی طرفوں معافی ۚ ہے جو اُوہ ادھ

مہر تون کجھ یا سارا ای چھوڑ ڈیوے۔ پتے دی طرفوں معافی ۚ ہے جو اُون یکا مہر ڈے ڈتا ہووے تاں پیا ادھا مہر واپس نہ گھن تے زیادہ

ڈیوں دی صورت ۚ ہے جو ادھا ڈیوں بجائے یکا مہر ڈے ڈیوے۔ ③... طلاق دا معاملہ اتنی سخت ہوندا ہے جو عام طور تے ڈیوہائیں گروہ

بدلہ گھن تے جوش ۚ چ اندھے ہوندے ہن تے ہک ڈوجے کون جان تون مار ڈیوں دی خابش رکھیندے ہن پر اللہ پاک اتھاں وی آپس

ۚ چ چنکے سلوک دا حکم فرمیندا ہے تے ایندے ۚ چ وی خاص طور تے مرد کون زیادہ تاکید ہے کیوں جو زیادہ تکلیف عام طور تے مرد

تے اُوندے خاندان دی طرفوں ڈتی ویندی ہے۔

أَوْ رُكْبَانًا ۚ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَأَدْكُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا

یا سوار (جیوں تھی سیکے اونویں نماز پڑھ گھنو) ① ول جہاں امن دی حالت وچ ہووو تاں اللہ کون یاد کرو جیوں اُون تہا کون سکھایا ہے جیہڑا تسان نہ

تَعْلَبُونَ ﴿۲۳۹﴾ وَالَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْكُمُ وَيَدْرُونَ أَزْوَاجًا ۖ وَصِيَّةٌ

جائدے باوے (239) نے جیہڑے تہاڑے وچوں مر وچن تے ذالیں چھوڑ وچن اُوہ اپنیاں ذالیں کیتے (انہاں کون

لِأَزْوَاجِهِمْ مَّتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرِ إِخْرَاجٍ ۚ فَإِنْ خَرَجْنَا فَلَاجُنَاحَ

گھراں وچوں) کڈھے بغیر سال تئیں خرچہ ڈھونڈ دی وصیت کر وچن ② ول جیکر اُوہ خود نکل وچن تاں تہاڑے اُنے

عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَا فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَّعْرُوفٍ ۖ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿۲۴۰﴾

ایں معاملے وچ کئی پکڑ کتنی جیہڑا اُوہ اپنے بارے وچ شریعت دے مطابق کرن تے اللہ ڈاڈھا، ③ حکمت آلا ہے (240)

وَلِلْمَطَلَقِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿۲۴۱﴾ كَذَلِكَ يَبَيِّنُ

تے طلاق آلیاں رناں کیتے وی شرعی اصول دے مطابق خرچہ ہے، ④ ۽ پرہیزگاراں اُنے واجب ہے (241) اللہ ایوں تہاڑے

اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿۲۴۲﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ

کیتے اپنیاں آیتاں کھول تے بیان کریندا ہے تاغیو تسان سمجھو (242) اے حبیب! کیا تسان انہاں لوکاں کون نہ ڈھٹھا یا جیہڑے

حاشیہ ①... اتھاں دشمن یا درندے وغیرہ دے ڈر دی حالت وچ نماز دا حکم تے طریقہ ڈسایا گیا ہے، جیکر ڈر دی ایجی صورت

ہووے جو پک جا رکٹ ممکن نہ ہووے تاں پیراں ٹردے ہوئیں یا سواری اُنے جیوں ممکن ہووے نماز پڑھ گھنو۔ ②... اسلام دے شروع

شروع وچ بیوہ دی عدت پک سال ہئی تے اُون پک سال وچ اُوہ پے دے گھر رہ تے خرچہ گھنڈ دی حق دار ہوندی ہئی، ول پک سال

دی عدت تاں سورة البقرہ دی آیت 234 توں منسوخ تھی گئی تے پورے سال دا خرچہ سورة النساء دی آیت نمبر 12 مطلب وراثت آلی

آیت توں منسوخ تھی گیا۔ ③... عربی لفظ "عَزَيْتًا" عزة کیوں بٹیا ہے، ۽ ڈھیر ساریاں معنیاں وچ استعمال تھیندا ہے، جیوں عزت آلا،

غلے آلا، ڈاڈھا وغیرہ۔ ④... اتھاں آیت وچ ۽ بیان کیتا گیا ہے جو طلاق دی عدت وچ پے اُنے ذال کون خرچہ ڈھونڈ لازم ہے۔ تفصیل کیتے

بہار شریعت، ج ۲، حصہ ۸ "نفقہ کا بیان" ڈیکھو۔

دِيَارِهِمْ وَهُمْ أَلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ ۖ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا ۖ ثُمَّ أَحْيَاهُمْ ۗ ط

موت دے ڈر کیوں ہزاروں دی تعداد وچ ایٹے گھران توں نکلے تان اللہ انہاں کون فرمایا: مر ونجو ① ول انہاں کون زندہ فرما ڈتا،

إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿۲۴۳﴾

بے شک اللہ لوکاں اُتے فضل کرن آلا ہے پر اکثر لوک شکر ادا نی کرندے (243)

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ سَبِيعٌ عَلِيمٌ ﴿۲۴۴﴾ مَن ذَا

تے اللہ دی راہ وچ لڑو تے جاں گھنو جو اللہ شانن آلا، جاٹن آلا ہے (244) ہے کئی جیہڑا

الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهُ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضِعُّهُ لَهَا أَضْعَافًا كَثِيرَةً ۗ وَاللَّهُ

اللہ کون چنگا قرضہ ڈیوے ② تان اللہ اوندے کیتے اس قرضے کون بہوں زیادہ ودھا ڈیوے تے اللہ

يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ ۗ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿۲۴۵﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَإِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ

تنکی ڈیندا ہے تے کجائش ڈیندا ہے تے تسان اوندی طرف ای ولانے وسو (245) اے حبیب! کیا تسان بنی اسرائیل دی یک ٹولی کون نہ ڈھا

مَنْ بَعْدَ مُوسَىٰ ۖ إِذْ قَالُوا لِلنَّبِيِّ ۙ لَهِمْ أَبْعَثْ لَنَا مَلِكًا يُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۗ ط

جیہڑی موسیٰ دے بعد بنی، ③ جہاں انہاں ایٹے یک نبی کون آکھیا جو اساڈے کیتے یک بادشاہ مقرر کر ڈیو تانجو اسان اللہ دی راہ وچ لڑوں،

قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَالَنَا

اُون نبی فرمایا: کیا اس تان نہ تھسی جیکر تہاڈے اُتے جہاد فرض کیتا ونجے تان ول تسان جہاد نہ کرو؟ انہاں آکھیا: اساکون کیا تھی کے

حاشیہ ①... ایں واقعے توں پتہ لکھیا جو بندہ موت دے ڈر توں بھج تے جان فی بچا سکدا تان بھجٹے بے کار ہے، جیہڑی موت

تقدیر وچ لکھی ہوئی ہے اُوہ ضرور پھجیسی۔ بندے کون چاہیدا ہے جو اللہ دی مرضی اُتے راضی رہوے۔ ②... اللہ دی راہ وچ

خلوص دے نال خرچ کرن کون قرضہ آکھن، ء اللہ پاک دا کمال درجے دا لطف تے کرم ہے کیوں جو بندہ اُوندا بٹایا ہویا ہے تے

بندے دا مال اُوندا عطا کیتا ہویا ہے، حقیقی مالک اُوہو ای ہے پر بندہ اُوندی عطا نال مجازی ملک رکھیندا ہے پر ول وی مجازی

ملک آلے دے ڈیوں کون قرضہ آکھیا گے۔ ③... جہاد دا حکم ڈیوں دے بعد ہُن جہاد دی ہمت تے حوصلہ پیدا کرن آلا یک واقعہ

بہوں من بہانوی تفصیل نال بیان کیتا ویندا ہے۔

أَلَا تَقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْتُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ وَأَنْتُمْ بَنَاءٌ فَلَمَّا

جو اسان الله دی راہ وچ نہ لڑوں حالانکہ اساکوں اساڑے وطن تے اساڑی اولاد کیوں کڈھ ڈٹا کیا ہے ① تان ول جہاں

كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ

انہاں اُتے جہاد فرض کیا گیا تان انہاں وچوں تھوڑے جیسے لوکاں دے علاوہ (باقیاں) مونہ پھیر گھدا تے الله ظالماں کوں

بِالظَّالِمِينَ ۲۳۶) وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا

چنکی طرحاں چاٹھا ہے (246) تے انہاں کوں انہاں دے نبی فرمایا: بے شک الله طالوت کوں تہاڈا بادشاہ مقرر کیا ہے۔ ②

قَالُوا أَنَّى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ

اُوہ آھن لکھ: ایکوں اساڑے اُتے کھوں شاہی مل کھی ہے حالانکہ اسان ایں توں زیادہ شاہی دے حق دار ہیں تے ایکوں مال وچ وی

سَعَةً مِّنَ الْمَالِ ۚ قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي

زیادہ کنجائش نی ڈتی کھی۔ اُون نبی فرمایا: ایکوں الله تہاڈے اُتے چن گھدا ہے تے ایکوں علم تے جسم وچ کنجائش

الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَن يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ۲۳۷)

زیادہ ڈتی ہے تے الله جیکوں چاہوے اہٹا ملک ڈبوے تے الله کنجائش ڈبوں آلا، علم آلا ہے (247)

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّن

تے انہاں کوں انہاں دے نبی فرمایا: اُوندی شاہی دی نشانی ء ہے جو تہاڈے کول اُوہ صندوق آ ویسی جیندے وچ تہاڈے رب دی طرفوں

حاشیہ ①... ایں واقعے توں ء وی پتہ لکھیا جو جہاں قوم دے عقیدے تے عمل خراب تھی ویندے ہن تان انہاں اُتے ظالم تے جابر

قوموں کوں مسلط کر ڈٹا ویندا ہے۔ ایں آیت کوں سامٹے رکھ تے ساری دنیا دے مسلمان ملکاں دے عقیدے تے عملاں کوں ڈٹھا ونجے تان

اُنوں آلا نشہ ہوں واضح طور تے نظر آسی۔ قرآن پاک دے ایہو سنوئیں (جہیں) واقعے بیان کرڈن دا مقصد صرف تریخی واقعے ڈساوَن کانتی بھلکے

ایندے نال نال ء وی ہے جو لوک سبق تے نصیحت حاصل کرن۔ ②... عربی لفظ "بَعَثَ" دا لغت ءچ مطلب ہے "کہیں شی کوں کھڑا

کرڈن" پر مختلف قرینیاں دے اعتبار نال ایندے مطلب بدلارے رہندے ہن، اتہاں ء لفظ بھیجڈن تے مقرر کرڈن دے معنی ءچ ہے۔

سَرِيكُمْ وَبَقِيَّةَ مِمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَىٰ وَآلُ هَارُونَ تَحِصِلُهُ الْمَلَائِكَةُ ۗ إِنَّ

دلاں دا چین ہے تے معزز موسیٰ تے معزز ہارون ^① دیاں بچیاں ہوئیاں باقی چیزاں ہن ^②، فرشتے اوکوں چاقی ودے ہوسین۔ بے شک

فِي ذَلِكَ آيَةٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ ۚ فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ ۚ

ایندے وچ تہاڑے کیتے وڈی نشانی ہے جیکر ٹساں ایمان آلے ہویے (248) ول جہاں طالوت لشکراں کوں گھن تے شہر توں انج تھیا

قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ ۚ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي ۚ وَمَنْ لَّمْ

تاں اوں آکھیا: بے شک اللہ تہاکوں ہک نہر دے ذریعے آزماوے آلا ہے ^③ تاں جہڑا ایں نہر وچوں پائی پیسی اوہ میٹھا کانتی تے جہڑا نہ

يَطْعَمُهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اعْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ ۚ فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلَّا

پیسی اوہ میٹھا ہے علاوہ اوندے جہڑا ہک ہک لپٹے ہتھ نال پھر گھنے تے انہاں وچوں تھوڑے چھہ لوکاں دے علاوہ ساریاں اوں نہر کیوں

قَلِيلًا مِّنْهُمْ ۗ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ ۖ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ

پائی ہی گھنا ول جہاں طالوت تے اوندے نال آلے مسلمان نہر توں پار تھی کے تے انہاں آکھیا: اساڑے وچ آج

بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ ۗ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلِقُوا اللَّهَ ۖ لَكُمْ مِنْ فِيئَةٍ

جالوت تے اوندے لشکراں دے نال مقابلے دی طاقت کانتی۔ (ہر) جہڑے اللہ کوں ملن دا یقین رکھیندے ہن انہاں آکھیا: تہوں واری چھوٹی

حاشیہ ①... کجھ عالماں فرمایا ہے جو صندوق وچ حضرت موسیٰ تے حضرت ہارون علیہما السلام دے امتی عالماں دے تبرک ہن، ایں

وجہ توں "ال" کیوں مراد اوہ ای عالم ہن پر کجھ عالماں آکھ جو صندوق وچ حضرت موسیٰ تے حضرت ہارون علیہما السلام دے اٹے

تبرک ہن تے "ال" تعظیم دے طور تے انہاں کیتے استعمال تھیا ہے۔ ②... ایں توں پتہ لگیا جو اللہ پاک دے پیاریاں نال نسبت رکھن آلی

ہر شی برکت آلی تھی ویندی ہے جیویں صندوق وچ حضرت موسیٰ علیہ السلام دے نعلین شریفین مطلب پیراں وچ پاوڑاں الیاں مجتیاں وی

برکت دا ذریعہ ہن۔ ③... ایں واقعہ توں حکمت وی پتہ لگدی ہے جو جہاد توں پہلے آزما گھنن بہتر ہے۔ عین موقع آتے کئی بزدلی ڈکھاوے

تاں اوندنا نتیجہ چنگا نی ہوندا۔ امن دی حالت وچ فوج دی تربیت آتے محنت تے مشقت ایں مقصد کیتے ہوندی ہے پیا ء وی پتہ لگیا جو

کہن وڈے امتحان توں پہلے چھوٹے امتحان توں لنگھٹا چاہیدا ہے جو ایندے نال دل وچ طاقت پیدا تھیندی ہے۔

قَلِيلَةً غَلَبَتْ فِيهِ كَثِيرَةٌ بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿۲۴۹﴾ وَلَسَابِرُوا

جماعت اللہ دے حکم نال وڈی جماعت اُتے غالب آئی ہے ① تے اللہ صبر کرن آلیاں دے نال ہے (249) ول جہاں اوہ جالوت تے اوندے

لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا

لشکران دے سامنے آئے تاں انہاں عرض کیتی: اے اساڈے رب! اساڈے اُتے صبر پا ڈھے تے اساکوں ثابت قدمی عطا فرما تے کافر قوم دے

عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿۲۵۰﴾ فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ وَ

مقابلے وچ اساڈی مدد فرما ② (250) تاں انہاں اللہ دے حکم نال دشمنان کو بھجا ڈھا تے داؤد جالوت کون قتل کر ڈھا تے

إِنَّهُ اللَّهُ الْمَلِكُ وَالْحَكِيمُ وَعَلَيْهِ مَبَاشَاءُ ۖ وَلَا دَفْعُ اللَّهِ لِلنَّاسِ

اللہ اوکوں شاہی تے حکمت عطا کیتی تے جیہڑا کجھ چاہندا ہا اوکوں سیکھا ڈھا تے جیکر اللہ لوکاں وچ ہک دے ذریعے

بَعْضُهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿۲۵۱﴾

ڈھچھے کون دفع نہ کرے تاں ضرور زمین تباہ تھی ویسی ③ ہر اللہ سارے جہان اُتے فضل کرن آلا ہے (251)

تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ۖ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿۲۵۲﴾

اللہ دیاں آیتاں ہن جیہڑیاں اے حبیب! اساں تہاڈے سامنے حق دے نال تلاوت کریندے ہین تے بے شک تلساں رسولان وچوں بیویے (252)

حاشیہ ①... خلوص، جذبہ تے ہمت اللہ پاک دی مدد حاصل کرن دا ذریعہ ہن تے اسلامی تاریخ وچ چھوٹی جماعت دے وڈی جماعت اُتے غالب آون دیاں بہوں ساری مثالان موجود ہن، جیویں غزوہ بدر وچ 313 دی تھوڑی تعداد وچ مسلمان ہک ہزار دے قریب کافران دی وڈی جماعت اُتے غالب آئے، جنگ یرموک وچ 50000 دے قریب مسلمانان دا لشکر کافران دے 10 لکھ دے وڈے لشکر اُتے غالب آیا۔ ②... این توں ہتہ لکھا جو دشمن کیوں جنگ دے ویلے صرف ظاہری سبباں اُتے ای بھروسہ نی کرٹا چاہیدا بھلکہ اللہ پاک دی بارگاہ وچ صبر، ثابت قدمی تے دشمنان دے خلاف مدد دی دعا وی کئی چاہیدی ہے تانجو ظاہری سبباں دے نال نال اللہ پاک دی مدد وی شامل تھی ونجے۔ ③... اتھاں جہاد دی حکمت دا بیان ہے جو جہاد وچ ہزاران حکمتاں ہن، جیکر گھا نہ کیا ونجے تاں فصل بریاد تھی ویسی، جیکر اپریشن دے ذریعے زہریلا مواد نہ کڈھیا ونجے تاں بدن ویکر ویسی، جیکر چور ڈاکو نہ پکڑے ونجن تاں امن بریاد تھی ویسی۔ ایویں ای جہاد دے ذریعے مغروران، باغیاں تے سرکشان دا خاتمہ نہ کیتا ونجے تاں چنکے لوک جی نہ سکن۔

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِّنْهُمْ مَّنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ

۱ رسول ہیں اسان انہاں وجوں ہک کوئے اُتے فضیلت ڈتی ہے، انہاں وجوں کہیں اللہ نال کالھ کیتی تے کئی اوہ ہے جیکوں ساریاں اُتے

دَرَجَاتٍ ط وَاتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيْتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ ط وَكُوشَاءَ اللَّهِ

گئی درجے بلندی عطا کیتی ۲ تے اسان مریم دے پتر عیسیٰ کوں کھلیاں نشانیاں ڈتیاں تے پاک روح نال اوندی مدد کیتی تے جیکر اللہ چاہندا

مَا قَتَلُوا الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ وَلَكِنْ اخْتَلَفُوا فِيهِمْ

تاں انہاں دے بعد آئے آپس وچ نہ لڑدے جہاں جو انہاں دے کول کھلیاں نشانیاں آکیاں ہن پر انہاں آپس وچ اختلاف کیتا تاں انہاں وچ کئی

مَنْ آمَنَ وَمِنْهُمْ مَّنْ كَفَرَ ط وَكُوشَاءَ اللَّهِ مَا قَتَلُوا ق ف وَلَكِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا

مومن رہیا تے کئی کافر تھی گیا تے جیکر اللہ چاہندا تاں اوہ نہ لڑدے پر اللہ جیہڑا کجھ چاہندا ہے

يُرِيدُ ع ۲۵۳ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمْ

کریندا ہے ۳ (253) اے ایمان آلو! اساڈے ڈتے بھڑ رزق وجوں اللہ دی راہ وچ اوں ڈینہ دے آوڑ توں پہلے خرچ کر گھو جیندے وچ کئی

لَا يَبِيعُ فِيهِمْ وَلَا خَلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ ط وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ ۲۵۴ ۵ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ج

ڈتے گھن نہ ہوسی تے نہ کافراں کیتے دوستی نہ شفاعت ہوسی ۴ تے کافر ای ظالم ہیں ۵ (254) اللہ اوہ ہے جیندے سوا کئی معبود کانتی، ۶

حاشیہ ۱... عربی لفظ "الرُّسُلُ" رسول دی جمع ہے۔ ۲... اصل نبوت مطلب نبی ہموون وچ تاں سارے نبی عَلَيْهِ السَّلَام برابر ہیں پر انہاں

دے درجیاں وچ فرق ہے، کجھ کجھ کیوں اعلیٰ ہیں تے اساڈے نبی خاتم النبیین صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم سبھ توں اعلیٰ ہیں۔ ۳... اللہ پاک جیہڑا

کجھ چاہندا ہے کریندا ہے، اوندے مُلک وچ اوندے ارادے دے خلاف کئی کجھ فی کر سگنا تے ایہا ای اللہ دی شان ہے۔ اساکوں حکم

ہے جو اللہ پاک دے حکم اُتے سر جھکا گھنو تے جیہڑا کجھ اوں فرماتے اوندے اُتے عمل کروں۔ ۴... قیامت دے ڈینہ اویس مال کم آسی

جیکوں دنیا وچ نیک کہاں وچ خرچ کیتا ہوسی تے ایویں ای صرف نیک یار کم آسین، تے شفاعت وی اللہ پاک دی اجازت نال ہوسی تے اوہ

وی صرف مسلماناں کیتے۔ ۵... ظلم دا معنی ہے کہیں شیء کوں غلط جا استعمال کرڑ۔ کافراں دا ایمان دی جا کفر تے فرمانبرداری دی جا

نافرمانی تے شکر دی جا ناشکری کوں اختیار کرڑ انہاں دا ظلم ہے تے کیوں جو اتھاں ظلم دا سبھ توں بدتر درجہ مراد ہے ایں کالھوں فرمایا

جو کافر ای ظالم ہیں۔ ۶... آیت "آیة الکہسی" دے نال مشہور ہے، ایندے وچ اللہ پاک دی ذات دے بارے ہوں اعلیٰ مسئلیاں دا

بیان ہے تے ایندے وچ جتنا غور کریندے ونجو اللہ پاک دی عظمت تے اوندے بارے وچ عقیدے اُتی ای واضح تھیندے ویسین۔

الْحَى الْقَيُّومُ ۚ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ ۗ لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۗ ط

اُوہ خود جیندا ہے، ڈوجھیاں کون قائم رکھن آلا ہے، اوکوں نہ کھل آندی ہے نہ نیندر، جیہڑا کجھ آسمان وچ ہے تے جیہڑا کجھ زمین وچ ہے سارا اوندی ای ہے۔

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ اِلَّا بِاِذْنِهٖ ۗ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۗ وَ

کون ہے جیہڑا اوندے کول اوندی اجازت دے بغیر سفارش کرے؟ اُوہ جانتا ہے جیہڑا کجھ انہاں دے آکوں ہے تے جیہڑا کجھ انہاں دے پچھوں ہے تے

لَا يُحِيطُوْنَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهٖ اِلَّا بِمَا شَاءَ ۗ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ ۗ ج

لوک اوندے علم وچوں اتنی ای گھن سکدے ہن جتی اُوہ چاہوے، اوندی کرسی آسمان تے زمین کول اپنی کجائش (وسعت) وچ گھدا ہویا ہے

وَلَا يُوَدُّ اَنْ يُحْفَظَهَا ۗ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيْمُ ﴿۲۵۵﴾ لَا اِكْرٰهَ فِي الدِّيْنِ ۗ قَدْ تَبَيَّنَ

تے ایندی حفاظت اوکوں تھکا نی سکدی تے اُوہو ای وڈی شان آلا، عظمت آلا ہے (255) دین وچ کئی زبردستی کانتی،^① بے شک ہدایت دا

الرُّشْدُ مِنَ الْغَىِّ ۗ فَمَنْ يَّكْفُرْ بِالطَّاغُوْتِ وَيُؤْمِنْ بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ

رستہ کمرابی کیوں چنکی طرحاں انج تھی کیا ہے تاں جیہڑا شیطان کون نہ قنہ تے اللہ اُتے ایمان گھن آوے اُون وڈا مضبوط سہارا

الْوُثْقٰى ۗ لَا اَنْفِصَامَ لَهَا ۗ وَاللّٰهُ سَبِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿۲۵۶﴾ اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا يُخْرِجُهُم

بکڑ گھدا جیہڑے سہارے کول (کٹانہیں) تڑٹا کانتی^② تے اللہ سٹن آلا، جائن آلا ہے (256) اللہ مسلماناں دی مدت کرن آلا ہے انہاں کول

مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۗ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا اَوْلِيَٰهُمْ الطَّاغُوْتُ ۗ يُخْرِجُوْنَهُم

اندھاریاں کیوں نور دی طرف کڈھیندا ہے^③ تے جیہڑے کافر ہن انہاں دے حمایتی شیطان ہن اُوہ انہاں کول

حاشیہ ①... یاد رہوے جو کہیں کافر کون زبردستی مسلمان بناوڻ جائز کانتی ہر اسلام کیوں نکلتن توں مسلمان کون سختی نال روکیا ویسی کیوں جو اسلام گھن آوڻ دے بعد کفر دو ونجڻ اسلام دی توبین تے ڈوجھیاں کیتے بغاوت دا رستہ ہے جیکوں بند کرن ضروری ہے۔ ②... ہر سر زور تے گمراہ کون طاغوت آکھیا ویندا ہے شیطان، کابن، جادوگر تے بُت وغیرہ ساریاں اُتے ای ء لفظ ہولیا ویندا ہے۔ اتھاں آیت وچ طاغوت توں بچڻ دا فرمایا گیا کیوں جو اسلام اُتے مضبوطی نال اُوہو ای قائم رہ سکدا ہے جیہڑا بے دیناں دی صحبت، انہاں دی محبت، انہاں دیاں کتاباں ڈیکھن، انہاں دے وعظ سٹن توں پرے رہوے تے جیہڑا لٹے ایمان دی رسی اُتے خود ای چھریاں چلیسی اوندی رسی دا تڑنن کیوں بچن تہوں مشکل ہے۔ ③... عربی لفظ "ظلمات" توں کفر تے "نور" توں ایمان مراد ہے تے کفر دیاں کیوں جو کئی قسماں ہن ہر اسلام ہک ای دین ہے ایں گالھوں اتھاں نور کون واحد تے ظلمات کون جمع ذکر کیتا گیا ہے۔

مِّنَ النَّوْمِ إِلَى الظُّلُمَاتِ ۖ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۲۵۷﴾ أَلَمْ تَرَ

نور کیوں اندھا رہا دی طرف کھیندے ہن۔ اچھے لوگ ای جھنی ہن، ء ہمیشہ ایندے وچ رہسن (257) اے حبیب! کیا تسن اوکوں نہ ڈنھا با

إِلَى الَّذِينَ حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ ۖ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي

جین ابراہیم نال اوندے رب دے بارے وچ این کالھوں جھڑا لایا جو اللہ اوکوں شاہی ڈتی ہے، جہاں ابراہیم فرمایا: میٹھا رب اوہ ہے جھڑا

يُحْيِي وَيُمِيتُ ۚ قَالَ أَنَا أَحْيِي وَأُمِيتُ ۖ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ

زندگی ڈیندا ہے تے موت ڈیندا ہے۔ اُون آکھیا میں وی زندگی ڈیندا ہاں تے موت ڈیندا ہاں۔ ابراہیم فرمایا: تاں اللہ سچھ کون

مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ

سچھ اُہار کیوں گھن آندا ہے پس توں اوکوں ڈینہ لہ توں گھن آ۔ تاں اُون کافر دے ہوش اُڈ کے ① تے اللہ ظالمان کون ہدایت فی

الظَّالِمِينَ ﴿۲۵۸﴾ أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَىٰ قَرْيَةٍ وَوَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا ۚ قَالَ أَنَّىٰ يُحْيِي

ڈیندا (258) یا (کیا تسن) اُون بندے کون (نہ ڈنھا) جھڑا یک وستی توں لکھیا تے اوہ وستی اُٹیاں جھتاں دے ہار ڈھنی ہئی ہئی ② تاں اُون بندے آکھیا: اللہ انہاں کون انہاں دی

هٰذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ ۖ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ ۖ

موت دے بعد کیوں جیندا کرہی؟ تاں اللہ اوکوں سو سال موت دی حالت وچ رکھیا ول اوکوں جیندا کیا، (ول اُون بندے کون) فرمایا: تسن انہاں کیتی عرصہ رہے بیویے؟

قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۖ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانظُرْ

اُون عرض کیتی: میں یک ڈینہ یا یک ڈینہ کیوں وی کچھ گھٹ وخت رہیا ہوساں۔ اللہ فرمایا: (کائنا) بھلکہ تو انہاں سو سال رہیا ہئیں تے اُٹے کھلے تے ہائی کون

إِلَىٰ طَعَامِكَ وَشْرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهٖ ۚ وَانظُرْ إِلَىٰ حِمَارِكَ ۚ وَلِنَجْعَلَ آيَةً

ڈیکھ جو ہن تیں بدبو آلا فی تھیا تے اُٹے کھلے کون ڈیکھ (جیندیاں ہنہاں وی سلامت فی رہاں) تے ء (سبھ) این کالھوں (کیا کیا ہے) تانجو اسن تھاکوں لوکان کیتے

حاشیہ ①... این آیت توں عقیدیاں وچ مناظرہ کرن دا ثبوت ملدا ہے تے ء نبیاں علیہم السلام دی سنت ہے، این وجہ توں مناظرہ کرن

برا کانتی پر ایندے وچ جیکر وڈائی تے سرکشی تے حق کون قبول نہ کرن داخل تھی ونجے تاں برا ہے تے این صورت کون عالمان برا آکھیا

ہے۔ ②... پھوں سارے مفسران این آیت ءچ بیان کیتے کے واقعے دے بارے آکھیا ہے جو ء حضرت عزیر علیہ السلام دا ہے تے وستی توں

بیت المقدس مراد ہے۔

لِلنَّاسِ وَانظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِرُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا حَمًا ط فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ لَا

ہک نشانی بنا ڈھیوں تے اُنہاں ہڈیاں کون ڈیکھ جو اسان کیوں انہاں کون اُھیندے (جیندا کریندے) بیسے ول انہاں کون گوشت چڑھیندے ہین تاں جہاں ء معاملہ اوندے اُتے

قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۲۵۹﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ

ظاہر تھی کیا تاں اُوہ بول پیا: میں چنکی طرحاں چاہتا ہاں جو اللہ ہر شے اُتے قادر ہے (259) تے جہاں ابراہیم عرض کیتی: اے میٹھے رب! توں میکوں ڈیکھا جو توں

تَحْيِ الْبُوتَى ط قَالَ أَوْلَمْ تَأْمُرُنِي ط قَالَ بَلَىٰ وَلَكِنَّ لِي بِطَيْنٍ قَلْبِي ط قَالَ

مُردیاں کون کیوں جیندا کریسین؟ اللہ فرمایا: کیا تیکوں یقین کاتھی؟ ابراہیم عرض کیتی: یقین کیوں کاتھی بر ء (چاہندا ہاں) جو میٹھے دل کون سکون آونجے۔ ① اللہ فرمایا:

فَخَذُ أَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصَرَّهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ أَجْعَلْ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ

تاں پکھیاں وچوں گئی چار پکھی پکڑ گھن ول انہاں کون اہٹا بھیلکا کر گھن ول انہاں ساریاں دا ہک ہک ٹوٹا ہر پہاڑ تے رکھ ڈے ول

ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا ط وَأَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿۲۶۰﴾ مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ

انہاں کون سبب تاں اُوہ تیبھے کول بیچ تے آ ویسن تے چاڑ گھنو جو اللہ ڈاڈھا حکمت آلا ہے ② (260) انہاں لوکاں دی مثال

أَمْوَالِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَشَلِ حَبَّةٍ أُنْبِتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةٌ

جھپڑے لٹے مال اللہ دی راہ وچ خرچ کریندے ہین ③ اُون ڈٹکے وانکڑے ہے جین ست بوٹے کڈھے، ہر بوٹے وچ سو ڈٹکے

حَبَّةٍ ط وَاللَّهُ يُضْعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ ط وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿۲۶۱﴾ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ

ہین تے اللہ ایس توں وی زیادہ ودھاوے جیندے کیٹے چاہوے تے اللہ وسعت آلا، علم آلا ہے ④ (261) اُوہ لوک جھپڑے

حاشیہ ①... ایس آیت وچ مُردیاں کون زندہ کر ڈے بارے اللہ پاک دی عظیم قدرت اُتے دلالت کر ڈے آلا ہک پیا واقعہ بیان کیتا ویندا ہے ایندی تفصیل چاڑ کیتے تفسیر صراط الجنان (اردو)، ج ۱، ص ۳۹۳ اُتے ڈیکھو۔ ②... ایس توں پتہ لگیا جو اللہ پاک دی بارگاہ وچ نبیاں تے رسولان غفورہ السلام دا رتبہ ہہوں اُچا ہے جو اللہ پاک انہاں دیاں خابشاں پوریاں فرمیندا، انہاں دیاں دعائیں قبول کریندا، اتھان تئیں جو انہاں دیاں دعاواں نال مُردے وی زندہ فرما ڈیندا ہے۔ ③... ایس آیت وچ واجب یا قیل دی قید دے بغیر خرچ کر ڈے دا فرمایا گیا ہے پیا ء جو نیکی دیاں ساریاں صورتاں وچ خرچ کر ڈے اللہ پاک دی راہ وچ خرچ کر ڈے جیویں کہیں عالم یا طالب علم دی مدد کر ڈے، غریب کون کھاٹا، کپڑا، دوائی یا کھاوڑ بیوڑ دیاں چیزاں وغیرہ گھن ڈیوڑ۔ ④... یاد رہوے جو نیک عمل تاں پیکو سنویں (جہیں) ہوندے ہین ہر اخلاص، چنکی نیت تے نسبت وغیرہ وچ فرق دی وجہ توں کہیں ویلے ثواب وچ ہہوں فرق ہوندا ہے۔

أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتَّبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى لَّهُمْ أَجْرُهُمْ

اپنے مال اللہ ہی راہ وچ خرچ کریندے ہن ول اپنے خرچ کرڻ دے بعد نہ احسان جیندے ہن نہ تکلیف ڈیندے ہن¹ انہاں دا انعام

عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿۳۲۱﴾ قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ

انہاں دے رب دے کول ہے تے انہاں آتے نہ کئی خوف ہوسی نہ اُوہ غمکین ہوسن (262) چنگی کالہ آکھن تے معاف کر ڈیوں

خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يُتَّبَعُهَا أَذًى ۖ وَاللَّهُ عَنِّي حَلِيمٌ ﴿۳۲۲﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

اُوں خیریت توں بہتر ہے جیندے بعد تکلیف ڈیوں ہووے تے اللہ بے پرواہ، تحمل آلا ہے (263) اے ایمان آلا!

لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَ

احسان جتا تے، تکلیف پھا تے اپنے صدقہ بریاد نہ کرو² اُوں آدمی وانہن جیہڑا اپنا مال لوکاں دے ڈکھاوے کیتے خرچ کریندا ہے آتے

لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۖ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ

اللہ تے قیامت آتے ایمان نی کون آندا تاں اوندی مثال ایویں ہے جویں ہک تیلکتا پھر ہووے جیندے آتے مٹی ہووے تاں اوندے آتے ڈاڈھی

وَأَبِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا ۖ لَا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي

بارش تھی ہووے جین اوکوں صاف پھر کر چھوڑیا ہووے، ایجے لوک اپنے کلتے بھنے عیلاں وچوں کہیں شے آتے قادر نہ ہوسن³ تے اللہ

حاشیہ ①... صدقہ ڈیوں دے بعد احسان جتاوڻ تے جیکوں صدقہ ڈتا اوکوں تکلیف ڈیوں ناجائز تے منع ہے۔ احسان جتاوڻ تاں ے ہے

جو ڈیوں توں بعد ڈوجھیان دے سامنے ظاہر کرن جو اسان تیہے نال ایجے ایجے سلوک کیتے تے ایں اوندا دل ڈکھاوڻ تے تکلیف ڈیوں ے ہے

جو اوکوں شرم ڈیواوڻ جو توں غریب بانویں، مُتہاج بانویں، مجبور بانویں، نکما بانویں اسان تاں تیہی خبر رکھی ہئی یا کہیں بے طریقے نال اوندے

آتے دباؤ پاون۔ ②... جیکر سوال کرڻ آتے کون کجھ نہ ڈتا ونجے تاں اوندے نال خوش اخلاق نال چنگی کالہ آکھی ونجے جیہڑی اوکوں بری نہ

لکے تے جیکر اُوہ سوال کرڻ ےج ضد کرے یا بدتمیزی کرے تاں اوندے کیوں درگزر کیتا ونجے۔ سوالی کون کجھ نہ ڈیوں دی صورت ےج اوکوں

چنگی کالہ آکھن تے اوندی زیادتی کون معاف کر ڈیوں اُوں صدقہ توں بہتر ہے جیندے بعد اوکوں شرم ڈیوائی ونجے یا احسان جتایا ونجے یا

کہیں بے طریقے نال اوکوں تکلیف پھجائی ونجے۔ ③... ظاہری تے لکا تے ڈونہائیں طرحاں صدقہ دی اجازت ہے پر اپنی دل حالت تے نظر

رکھڻ وی ضروری ہے۔ افسوس جو اچ کل ڈکھاوا، احسان جتاوڻ تے تکلیف ڈیوں تریہے بد عملیاں ہوں ڈیکھڻ کو ملدیاں ہن۔ پیسہ خرچ کر

تے اپنے نال دے اشتہار لواوڻ یا اپنی تصویر یا خبر چھیواوڻ عام کالہ ہے، ایویں ای جیکر خاندان وچ کئی کہیں دی مدد کر ڈیوے تاں زندگی

پھر اوکوں دباوی رکھیندے تے جہاں دل کرے سارے لوکاں دے سامنے اوکوں رسوا کریندا ہے، ے ہوں برا ہے۔

الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿۲۳۳﴾ وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ

کافران کوں بناہت فی ڈہندا (264) تے جیہڑے لوک ایٹے مال اللہ دی مرضی چاہوٹ کیتے تے ایٹے دلاں کوں ثابت قدم

وَتَشْتَاتِمُنْ أَنْفُسِهِمْ كَشَلِّ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَاتَتْ كُلَّهَا ضِعْفَيْنِ ج

رکھن کیتے خرچ کریندے ہن انہاں دی مثال اوں باغ وانکھن ہے جیہڑا کہیں اچی زمین تے ہووے اوندے اُتے ڈاڈھی بارش تھی ہووے تاں اوں باغ ڈوڑا بھل ڈتا

فَإِنْ لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَلَطٌ ط وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿۲۳۵﴾ أَيَوَدَّ أَحَدُكُمْ أَنْ

ول جیکر زور آلی بارش نہ ہووے تاں ہلکی جیہڑی بھنوار ای ہوں ہے تے اللہ تہاڈے کم ڈہندا بیا ہے ① (265) کیا تہاڈے وچوں کئی ء پسند کرسی جو

تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِّنْ نَّجِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ

اوندے کوں کھجیاں تے انکوریاں دا ہک باغ ہووے جیندے تلے نہراں وسندیاں ہوں، اوندے کیتے ایندے وچ

كُلِّ الشَّرَائِبِ لَ وَأَصَابَهُ الْكِبْرُ وَلَهُ ذُرِّيَةٌ ضِعْفًا ۖ فَاصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ

ہر قسم دے بھل ہوں تے اوکوں پڑھیا آونچے تے حال ء ہووے جو اوندے کزور ہال ہوں ول اوندے اُتے ہک کولہ آوے جیندے وچ بھاء ہووے

فَاحْتَرَقَتْ ط كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿۲۳۶﴾ يَا أَيُّهَا

تاں سارا باغ سڑ وچے۔ اللہ تہا کوں ایویں ایٹیاں آیتاں کھول تے بیان کریندا ہے تاںجو تسلاں غور تے فکر کرو ② (266) اے

الَّذِينَ آمَنُوا الْفُقَرَاءِ مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَاكُمْ مِنَ الْأَرْضِ ص

ایمان آلو! ایٹیاں پاک کھائیاں وچوں تے اوندے وچوں جیہڑا اسان تہاڈے کیتے زمین وچوں کڈھیا ہے (اللہ دی راہ وچ) کجھ خرچ کرو

حاشیہ ①... ایں آیت وچ انہاں لوکاں دی مثال بیان کیتی گئی ہے جیہڑے خالص اللہ پاک دی مرضی کوں حاصل کرن کیتے اُتے ایٹے

دلاں کوں ایمان اُتے استقامت ڈیوٹ کیتے اخلاص دے نال عمل کریندے ہن جیویں اُچے علاقے دی چنگی زمین دا باغ ہر حال ءچ چنگی

طرحاں بھلدا ہے بھانویں بارش کم تھیوے یا زیادہ، ایویں ای خلوص آلے مومن دا صدقہ کم ہووے یا زیادہ اللہ پاک اوکوں ودھیندا ہے۔ اللہ

پاک دی بارگاہ وچ دل دی حالت ڈنٹھی ویندی ہے نہ جو صرف مال دا وزن۔ ②... اللہ اکبر! کئی دل بلا ڈیوٹ آلی مثال ہے۔ شالا جو

اسان وی سمجھ ونجوں تے ایٹے سارے عملاں، نماز، ذکر تے درود، تلاوت تے نعت خوانی، حج تے عمرہ، زکوٰۃ تے صدقے وغیرہ کوں

ڈکھاوے دی تباہی کینوں بچاگھنوں تے ایٹے عملاں اُتے غور تے فکر کرن شروع کر ڈیوں۔

وَلَا تَيْسَرُوا بِالْحَبِيثِ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغِضُوا فِيهِ ۖ وَ

تے خرچ کریندے ہوئیں گھنیا مال (ڈیون) دا ارادہ نہ کرو حالانکہ (جیکر اوبو تہا کوں ڈپٹا ونجے تاں) تساں اوکوں آکھیں نوٹے بغیر قبول کائنا کریسو ① تے

اعلموا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَبِيدٌ ۝۳۶۷ الشَّيْطَانُ يُعِدُّ كُمْ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ ۚ

جاں گھنو جو اللہ بے پرواہ، تعریف دے لائق ہے (267) شیطان تہا کوں مٹھاجی کھوں ڈریندا ہے تے بے حیائی دا حکم ڈیندا ہے ②

وَاللَّهُ يُعِدُّ كُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ۝۳۶۸ يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ

تے اللہ تہا ڈے نال اپنی طرفوں بخشیش تے فضل دا وعدہ فرمیندا ہے تے اللہ وسعت آلا، علم آلا ہے (268) اللہ جیکوں چاہندا ہے حکمت

يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُؤْتِ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو

ڈیندا ہے تے جیکوں حکمت ڈیٹی ونجے تاں بے شک اوکوں بہوں وڈی بھلائی مل جی تے عقل آلی ای نصیحت

الْأَلْبَابِ ۝۳۶۹ وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ ۗ وَ

منیدے ہن (269) تے تساں جیڑا کجھ خرچ کرو یا کئی منت منو اللہ اوکوں چائندا ہے تے

مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ۝۳۷۰ إِنْ تُبَدُّو الصَّدَقَاتِ فَعَبَّاهِي ۚ وَإِنْ تَخْفَوْهَا وَتُوْتُوها

ظالمن دی کئی مدد کرن آلا کئی (270) جیکر ٹساں ساریاں دے سامنے خیریت ڈیسو تاں اوہ کیا ای چنکی کالہ ہے تے جیکر تساں لکا تے فقیراں کوں

①... ہوں سارے لوگ خود تاں چنکی شے استعمال کریندے ہن پر جہاں اللہ پاک دی راہ وچ ڈیوٹا ہووے تاں استعمال دے

قابل نہ ہووے آلیاں چیزاں تے گھٹائے مال ڈیندے ہن۔ انہاں کیتے ایں آیت وچ سبق ہے۔ جیکر کئی شے خود چنکی ہے پر بندے کوں خود پسند کائنی تاں اوکوں ڈیوٹ وچ کئی مسئلہ کائنی، مسئلہ اوں ویلے ہے جہاں شے چنکی نہ ہووے دی وجہ توں ناہسند ہووے۔

②... شیطان طرحاں طرحاں دے وہم ڈیویندا ہے جو جیکر تساں خرچ کریسو، صدقہ ڈیسو تاں خود فقیر تے غریب تھی ویسو ایں کالہوں خرچ نہ کرو۔ ء شیطان دی بہوں وڈی چال ہے جو اللہ پاک دی راہ وچ خرچ کریندے ویلے ایں طرحاں دے وہم ڈیویندا ہے حالانکہ جنہاں لوکاں دے دلاں وچ ء وہم سٹیا ویندا پیا ہوندے اوپے لوک شادی وچ جائز تے ناجائز رساں آتے تے عام زندگی وچ بہوں زیادہ خرچ کریندے بے ہوندے ہن۔

الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿۲۷۱﴾

ڈیو تان ۽ تہاڑے کیسے سبھ توں بہتر ہے ① تے اللہ تہاڑے کیوں تہاڑیاں کجھ برائیاں مٹا ڈہسی تے اللہ تہاڑے کاں کیوں خبردار ہے (271)

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۗ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ

لوکاں کوں ہدایت ڈے ڈیوں تہاڑے اُتے لازم کاٹتی، ② ہا اللہ جیکوں چاہندا ہے ہدایت ڈے ڈیندا ہے تے تسان جیہڑی چنکی شی خرچ کرو

فَلَا تُنْفِقُوا إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ ۗ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفِّ إِلَيْكُمْ

تاں اُوہ تہاڑے کیسے ای فائدہ مند ہے تے تسان اللہ دی مرضی چاہوں کیسے ای خرچ کرو تے جیہڑا مال تسان خرچ کریسو اُوہ تہاڑوں پورا پورا ڈٹا ویسی

وَأَنْتُمْ لَا تَظْلُمُونَ ﴿۲۷۲﴾ لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ

تے تہاڑے اُتے کئی زیادتی کاٹنا کیتی ویسی (272) انہاں فقیراں کیسے جیہڑے اللہ دے رستے وچ روک ڈتے کجے، اُوہ زمین وچ

ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعْفِفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيئِهِمْ

ٹر پھر نی سکیوے۔ اٹھاڑ انہاں کوں سوال کرڻ توں بچڑ دی وجہ توں مال دار سمجھدے پِن۔ ③ تسان انہاں کوں انہاں دی نشانی توں سنجھاں گھنسو۔ ④

حاشیہ ①... اکثر عیلام وچ ایہو اصول ہے جو اُوہ لکے تے آتے ساریاں دے سامنے ڈونہائیاں طرحاں جائز پِن پر ڈکھاوے کیسے لوکاں

دے سامنے کرڻ حرام ہے تے ڈوجھیاں کوں رغبت ڈیواوڻ کیسے ثواب ہے۔ پیر تے عالم تہوں سارے عمل ایں کالہوں لوکاں دے سامنے کریندے

پِن جو انہاں دے مریداں تے انہاں نال جڑے ہوئیاں کوں رغبت تھیوے۔ ②... حضور خاتم النبیین صَلى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ خوشخبری ڈیوں آلے

تے ڈر سٹاوڻ آلے تے داعی مطلب دعوت ڈیوں آلے بنا تے بھیجے کجے پِن، آپ دا فرض دعوت ڈیوں نال پورا تھی ویندا ہے تے ایں توں

زیادہ کوشش آپ اُتے لازم کاٹتی۔ ③... آیت صفہ آلیاں دے حق وچ نازل تھی۔ انہاں حضرات دی تعداد چار سو دے نیڑے ہئی، ۽

ہجرت کر تے مدینے طیبہ حاضر تھے پِن۔ اتھاں نہ انہاں دا مکان ہا نہ کنبہ، نہ قبیلہ تے نہ انہاں حضرات شادی کیتی ہئی، انہاں دا سارا وقت

عبادت وچ گزردا ہا، رات وچ قرآن پاک سکھڻ ڈیندے وچ جہاد دے کہاں وچ مصروف رہوڻ انہاں دی روز دی عادت ہئی۔ ④... انہاں

حضرات دی صف وچ اُوہ عالم تے طالب تے تبلیغ کرڻ آلے تے دین دی خدمت کرڻ آلے داخل پِن جنہاں کوں دینی کہاں وچ مصروفیت

دی وجہ توں وخت نی ملدا۔ ۽ لوک ایہی عزت تے وقار تے محبت دی وجہ توں لوکاں کیوں سوال وی نی کریندے تے ایہی غریبی کوں وی

لکیندے پِن جیندی وجہ توں لوک سمجھدے پِن جو انہاں دا گزارا تہوں چنکا تھیندا ہے پر حقیقت ایندے خلاف ہوندی ہے جو تحقیق

کرڻ نال انہاں دیاں زندگیاں دا مشکل وچ ہووڻ تہوں ساریاں نشانیاں تے واسطیاں دے نال پتہ لکج ویسی۔

لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِحْافًا وَمَا تَنْفَقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿۲۷۳﴾ الَّذِينَ

اُوہ لوگ کون چبڑ نے سوال فی کریندے نے نساں جیڑا کجھ خیرت کرو اللہ اوکوں چاٹنا ہے (273) اُوہ لوک جیڑے

يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ

رات وچ نے ڈینہ وچ لکا نے آتے لوگ دے ساٹھ اٹھ مال خیرت کریندے ہن انہاں کیتے انہاں دا اجر انہاں دے رب کول ہے

وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿۲۷۴﴾ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا أَلَّا يَقُومُونَ

انہاں آتے نہ کئی خوف ہوسی نے نہ اُوہ غمکین تھینن (274) جیڑے لوک سود کھاندے ہن اُوہ قیامت دے ڈینہ کاتنا کھڑے تھینن

إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذُلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا

ہر اُوں بندے دے کھڑے تھیوں وانہن جیکوں جن ہنہ لا نے پاگل بنا ڈتا ہووے۔ ء سزا ایں کالہوں ہے جو انہاں آکھیا: ڈے گھن

الْبَيْعِ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ

وی تاں سود ای وانہن ہے حالانکہ اللہ ڈے گھن کون حلال کیتا نے سود کون حرام کیتا تاں جیندے کول اوندے رب دی طرفوں نصیحت آوے

مِّنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرٌ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ

ول اُوہ باز آگیا تاں اوندے کیتے حلال ہے اُوہ جیڑا پہلے لنگھ کیتا نے اوندنا معاملہ اللہ دے حوالے ہے نے جیڑے ولا ایجی حرکت کرینن تاں اُوہ

النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۲۷۵﴾ يَبْحَثُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرِي الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ

جھنی ہن، اُوہ اوندے وچ لہے عرصے تئیں رسیں ① (275) اللہ سود کون وٹیندا ہے نے صدقیاں کون ودھیندا ہے نے

لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ ﴿۲۷۶﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

اللہ کہیں نا شکرے، وڈے گناہ کار کون ہسند فی کریندا (276) بے شک اُوہ لوک جیڑے ایمان گھن آتے نے انہاں چنیکے کم کیتے نے نماز قائم کیتی

حاشیہ ①... سود کون حلال سمجھ تے کھاوٹن آلا کافر ہے کیوں جو ء قطعی طور تے حرام ہے تے کہیں وی قطعی حرام کون حلال

چاٹن آلا کافر ہے تے ایجھا بندہ ہمیشہ جہنم ءچ رسیں تے جیڑا بندہ سود کون حرام سمجھ تے کھاوے تاں اُوہ سخت گناہ کار ہے تے ہک

لہے عرصے تئیں جہنم ءچ رسیں۔

وَاتُوا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۖ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ

تے زکوٰۃ ڏیڻی انہاں دا اجر انہاں دے رب کول ۽ تے انہاں آتے نہ کھی خوف ہوسی تے نہ اوہ

يَحْزَنُونَ ﴿۲۷۷﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِنَّ

غمکین تھیسین (277) اے ایمان آلو! جیکر تسان ایمان آلے بیویے تان الله کیوں ڏرو تے جھپڑا سود باقی رہ گیا ۽ اوکوں

كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿۲۷۸﴾ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ وَإِن

چھوڑ ڏیو (278) ول جیکر تسان ایویں نہ کریسو تان الله تے الله دے رسول دی طرفوں لڑائی دا یقین کر گھنو تے جیکر

تُبِّئْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ ۖ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿۲۷۹﴾ وَإِن كَانَ

تسان تویاں کرو تان تهاڙے کیتے اڀا اصل مال گھنڻ جائز ۽۔^① نہ تسان کہیں کون قصان پهاڙو تے نہ تهاڙوں قصان تھیویے^② (279) تے جیکر

ذُو عُسْرَةٍ قَنْظَرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ ۖ وَأَن تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۲۸۰﴾

قرضائیں تنگ دست ہوویے تان اوکوں اسانی تئیں مہلت ڏیو تے تهاڙا قرضے کون صدقہ کر ڏیوڻ تهاڙے کیتے سبھ تون بہتر ۽ جیکر تسان ڄاڻ گھنو^③ (280)

وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَىٰ اللَّهِ ۖ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ

تے اوں ڏينہہ تو ڏرو جڙاں تسان الله دی طرف ولاڻے ويسو ول هر جان کون اوندی کافي پوری پوری ڏیڻی ويسي تے انہاں آتے

حاشیہ ①... ۽ ٻيون سخت ڏراوا ۽، کيندي مجال ۽ جو الله پاڪ تے اوندي رسول ﷺ نال لڙائي دا سوچو، جڙاں ۽ آيت

نازل تھي تان جنھن صحابہ دا سودي معاملہ با انھن اڀيے سودي مطلبه چھوڙ ڏيڻ تے سود ڏيڻ گھنڻ تون تويان کر گھدي۔ پر اڄ کل دے

ناں دے مسلمان دانشوران دا حال ۽ ۽ جو اوہ تويان دي بجائے بتون خود الله پاڪ نال جنگ دا اعلان کريندے پن تے سود دي اھميت

تے ضرورت آتے ڪتاباں، مضمون تے ڪالم لکھيندے پن۔ ②... ۽ آيت بهانويں سود دے حوالے نال ۽ پر عام زندگي وچ وي شريعت تے

عقل دا تقاضا ۽ ۽ جو نہ ظلم کيتا ونجے نہ ظلم برداشت کيتا ونجے مطلب ظلم کون ختم ڪرڻ دي ڪوشش ڪرڻي چاهيدي ۽ کيون جو کيون ويلے

ظلم کون برداشت ڪرڻ ظالم کون پيا بهادر کريندا ۽، با چڙھاڻ معاف ڪرڻ دي صورت بڻدي هوويے انھن ايڪون اختيار کيتا ونجے۔

③... پتہ لکيا جو قرضائين جیکر تنگ دست يا غريب هوويے تان اوکوں مہلت ڏيڻو يا قرضے دا کجھ حصہ يا پورا قرضہ معاف کر ڏيڻو

ٻيون وڙيے اجر دا سبب ۽۔

لَا يُظْلَمُونَ ۶ (۲۸۱) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَيْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى

ظلم نہ تھمسی (281) اے ایمان آلو! جہاں تساں یک مقرر مدت تہیں کہیں قرضے دا لین دین کرو

فَاكْتُبُوهُ ۷ وَليَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبًا بِالْعَدْلِ ۸ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا

تاں اوکوں لکھ گھدا کرو تے تہاڑے وچ کہیں لکھن آلے کوں انصاف دے نال (معابده) لکھنا چاہیدا ہے تے لکھن آلا لکھن توں انکار نہ کرے جیویں جو

عَلَّمَهُ اللَّهُ ۹ فَلْيَكْتُبْ ۱۰ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ ۱۱ وَ

اوکوں اللہ سکھایا ہے تاں اوکوں لکھ ڈیوٹا چاہیدا ہے تے جیہڑے آدمی اُتے حق لازم آندا ہے اوہ لکھویندا ونجے تے اللہ کیوں ڈرے جیہڑا اُوندا رب ہے تے

لَا يَبْخَسُ مِنْهُ شَيْئًا ۱۲ فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ

اوں حق وچوں کُجھ کمی نہ کرے ① ول جیندے اُتے حق آندا ہے جیکر اوہ بے عقل یا کمزور ہووے یا

لَا يَسْتِطِيعُ أَنْ يُبْلِلَ ۱۳ هُوَ فليُبْلِلْ ۱۴ وَلِيَهُ بِالْعَدْلِ ۱۵ وَأَسْتَشْهَدُ ۱۶ وَأَشْهَدُ ۱۷

لکھوا نہ سکدا ہووے تاں اُوندا ولی وارث انصاف دے نال لکھوا ڈیوے ② تے لٹے ڈیو گواہ بنا گھنو

رَّجَالِكُمْ ۱۸ فَإِنْ لَّمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ ۱۹ وَأَمْرَاتِنِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ ۲۰

مرداں وچوں ول جیکر ڈیو مرد نہ ہوں تاں یک مرد تے ڈیو راناں انہاں گواہواں وچوں (چڑ گھنو) جیکوں تساں پسند کرو

أَنْ تَضِلَّ ۲۱ أَحَدُهُمَا فَتَذَكَّرْ ۲۲ أَحَدُهُمَا الْأُخْرَىٰ ۲۳ وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ ۲۴ إِذَا مَا

تانجو (جیکر) انہاں وچوں یک رن بھلے تاں ڈیو جی اوکوں یاد ڈیو ڈیوے ③ تے جہاں گواہواں کوں سٹہیا ونجے تاں اوہ اوڑن توں انکار نہ

حاشیہ ①... جہاں ادھار دا کئی معاملہ ہووے، بھانویں قرضے دا لین دین ہووے یا ڈیے گھن ہووے، رقم پہلے ڈتی ہووے تے مال بعد وچ گھننا

ہووے یا مال ادھار تے ڈتا ہووے تے رقم بعد وچ گھننی ہووے، ایویں ای دکان یا مکان کولے تے گھندے ہوئیں ٹھہری یا کولے دا معاملہ ہووے ایں

طرحاں دیاں ساریاں صورتاں وچ معابده لکھ گھننا چاہیدا ہے۔ ②... جیکر کہیں کوں خود لکھن فی آندا جیویں کئی ہال ہے یا تہوں بٹھا ہے یا اندھا وغیرہ ہے

تاں ایں حکم اُتے عمل کرڻ تہوں اہم تھی گیا ہے۔ ③... جیکر کہیں کوں خود لکھن فی آندا جیویں کئی ہال ہے یا تہوں بٹھا ہے یا اندھا وغیرہ ہے

تاں اوہ ڈیو جیہاں کیوں لکھوا گھنے تے جیکوں لکھن دا آکھیا ونجے اوکوں لکھن کیوں انکار فی کرنا چاہیدا کیوں جو ④... لین دین دا معابده لکھن دے بعد اوندے اُتے گواہ وی بنا

تے لکھن آلے دا ایندے وچ کئی شصان وی کانتی تاں مفت دا ثواب کیوں چھوڑے۔ ⑤... لین دین دا معابده لکھن دے بعد اوندے اُتے گواہ وی بنا

گھنے چاہیدے ہن تانجو ضرورت ویلے کم آسکے۔ گواہ ڈیو مرد یا یک مرد تے ڈیو راناں ہووئیاں چاہیدیاں ہن۔

دُعَا ۱ وَلَا تَسْمُوا أَنْ تَكْتُبُوا صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ آجَلِهِ ۲ ذَلِكُمْ أَقْسَطُ

کرن تے قرضہ چھوٹا ہووے یا وڈا ایسوں ایسی مدت تئیں لکھن وچ آگو نہ۔ ۱۔ ۲۔ اللہ دے نزدیک زیادہ انصاف دی کالہ ہے

عِنْدَ اللَّهِ ۳ وَأَقْوَمٌ لِلشَّهَادَةِ ۴ وَأَدْنَىٰ ۵ أَلَّا تَرْتَابُوا ۶ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً

تے ایندے وچ گواہی ہوں ٹھیک رہی تے ۳۔ ۴۔ ایندے قریب ہے جو تساں (بعد وچ) شک ۵۔ ۶۔ نہ ہووے (ہر معاہدہ لکھ گویا کرو) ۱۔ ۲۔ ۳۔ جو کئی

حَاضِرَةً ۷ تَدِيرُونَ ۸ هَابِيْنَكُمْ ۹ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ ۱۰ أَلَّا تَكْتُبُوهَا ۱۱ وَأَشْهَدُوا ۱۲

ہتھو ہتھ سودا ہووے جیندا تساں آہس ۷۔ ۸۔ لین دین کرو تاں اوندے نہ لکھن ۹۔ ۱۰۔ تہاڑے اُتے کئی حرج کائی تے جہاں ۱۱۔ ۱۲۔ ڈے گون کرو تاں گواہ

إِذَا تَبَايَعْتُمْ ۱۳ وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ ۱۴ وَإِنْ تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ

ہٹا گویا کرو تے نہ کہیں لکھن آلی کون کئی نقصان پھلایا ونجے تے نہ گواہ کون (یا نہ لکھن آلا کئی نقصان پھلایا تے نہ گواہ) تے جیکر تساں ایویں کریسو تاں

فُسُوقٌ ۱۵ بِكُمْ ۱۶ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۱۷ وَيَعْلَمِكُمُ اللَّهُ ۱۸ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۱۹ وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَىٰ

۱۳۔ ۱۴۔ تہاڑی نافرمانی ہوئی تے اللہ کیوں ڈرو تے اللہ تہا کون سکھیندا ہے ۱۵۔ ۱۶۔ تے اللہ سبھ کجھ جانتا ہے (282) تے جیکر تساں

سَفَرٍ ۲۰ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهْنِ مَقْبُوضَةً ۲۱ فَاِنْ مِنْ بَعْضِكُمْ بَعْضًا فُلْيُودٌ ۲۲

سفر ۲۰۔ ۲۱۔ لکھن آلا نہ ملے تاں (قرضہ منہن آلی دے) قرضے وچ گروی شی ہووے تے جیکر تہا کون ہک ڈوجھے اُتے بھروسہ ہووے تاں

الَّذِي أَوْثِنَ أَمَانَتَهُ ۲۳ وَيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ ۲۴ وَلَا تَكْتُبُوا الشَّهَادَةَ ۲۵ وَمَنْ

اُوہ (قرضائیں) جیکوں امانت دار سمجھا گیا یا اُوہ ایہی امانت ادا کر ڈیوے تے اللہ کیوں ڈرے جیہڑا اُوندا رب ہے تے گواہی نہ لکاو تے جیہڑا

حاشیہ ①...قرضے دے معاملات کون لکھن وچ آلس فی کئی چاہیدی ہلکے قرضہ چھوٹا ہووے یا وڈا، اوندی مقدار، قسَم تے مدت تئیں لکھ گھٹی چاہیدی ہے ایندا ہک فیہدہ ۳۔ ۴۔ ہے جو اللہ پاک دے نزدیک ۵۔ ۶۔ ہوں وڈی انصاف آلی کالہ ہے جیندے نال لوکان دے حق محفوظ تھی ویندے پن، ڈوجھا فائدہ ۷۔ ۸۔ ہے جو ایندے نال گواہی ٹھیک تے آسان تھی ویسی، تریجھا فائدہ ۹۔ ۱۰۔ ہے جو معاملہ صاف رہیسی تے ہک ڈوجھے دے دل وچ نفرت پیدا کائنا تھیسے۔ ②... عربی دے انبار نال لفظ "يَمَانَةُ" کون معروف تے مجہول ڈونہائیں معنیان وچ گویا ونج سکدیا ہے۔ مجہول دے اعتبار نال معنی ہوئی جو لکھن آلی تے گواہوں کون نقصان نہ پھلایا ونجے۔ معروف پڑھن دی صورت وچ معنی ۳۔ ۴۔ ہوئی جو لکھن آلا تے گواہ ڈے گون کرن آلیاں کون نقصان نہ پھلایا۔

يَكْتُمُهَا فَإِنَّهُ أَمَّ قَلْبُهُ ۖ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿۲۸۳﴾ ۚ لِلَّهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا

کراہی لکھسی تاں اوندا دل گناہ کار ہے تے اللہ تہاڑے کماں کون چنکی طرحاں چاٹدا ہے ① (283) جیہڑا کجھ اسماں وچ ہے تے جیہڑا کجھ

فِي الْأَرْضِ ۖ وَإِنْ تُبَدُّوْا مٰفِيْ اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفَوْهُ يُحٰسِبْكُمْ بِهٖ ۗ وَاللَّهُ

زمین وچ سارا اللہ ہی دا ہے تے جیہڑا کجھ تہاڑے دلاں وچ ہے جیکر تساں اوکوں ظاہر کرو یا لکھو، اللہ تہاڑے کون اوندا حساب گھنسی ②

فَيَغْفِرْ لِمَنْ يَّشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَّشَاءُ ۗ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۲۸۴﴾ ۚ اٰمَنْ

تاں جیکوں چاہسی بخشک ڈھنسی تے جیکوں چاہسی سزا ڈھنسی تے اللہ ہر شے اُتے قادر ہے (284) رسول اوندے اُتے ایمان

الرَّسُوْلُ بِمَا اُنزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَّبِّهِ وَالْمُوْمِنُوْنَ ۗ كُلُّ اٰمَنْ بِاللّٰهِ وَرٰمِلِكِتِهٖ وَ

گھن آیا جیہڑا اوندے رب دی طرفوں اوندی طرف نازل کیتا گیا تے مسلمان وی۔ سارے اللہ اُتے تے اوندے فرشتیاں اُتے تے اوندیاں کتاباں تے

كُتِبَتْهُ وَرُسُلِهٖ ۗ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْ رُّسُلِهٖ ۗ وَقَالُوْا سَمِعْنَا وَ

اوندے رسولاں اُتے ء آہے ہوئیں ایمان گھن آئے جو اسان اوندے کہیں رسول اُتے ایمان کھن آوڑ وچ فرق نی کریندے تے انہاں عرض کیتی:

اَطَعْنَا ۗ غُفْرٰنَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيْرُ ﴿۲۸۵﴾ ۚ لَا يَكْلِفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا ۗ

اے اساڑے رب! اسان سُنیّا تے منیا، (اساڑے اُتے) تہنہی معافی ہووے تے تہنہی طرف ای ولنا ہے (285) اللہ کہیں جان اُتے اوندی طاقت جتنی ای بوجھ ستیندا ہے۔

حاشیہ ①... آیت نمبر 282 تے 283 اُتے غور کروں تے سمجھوں جو اللہ پاک اساڑے خالص دنیا دے مالی معاملاتیاں وچ وی اساکوں

کتنے صاف حکم ارشاد فرمائے ہن۔ اس توں پتہ لکھیا جو اساڈا دین کامل ہے جو ایندے وچ عقیدے تے عبادتاں دے نال نال معاملاتیاں تھیں دا

وی بیان ہے تے بندیاں دے حق ہنوں اہم ہن جو اللہ پاک ہنوں وضاحت نال انہاں کون بیان فرمایا ہے۔ بیا ء جو شریعت دے حکماں وچ

ہنوں حکمتاں ہن تے انہاں وچ اساڈی ہنوں زیادہ بھلائی ہے۔ ②... آدمی دے دل وچ کئی طرحاں دے خیال آندے ہن جیویں وہم تے

عزم تے ارادہ۔ وہماں کیوں دل کون خالی کرڈ آدمی دی طاقت وچ کاٹتی، انہاں اُتے پکڑ وی کاٹتی۔ ڈوجھے اوہ خیال ہن جنہاں کون بندہ

اپنے دل وچ جا ڈھندا ہے تے انہاں اُتے عمل کرڈ دا ارادہ کریندا ہے انہاں اُتے پکڑ تھنسی تے انہاں دا ای بیان ای آیت وچ ہے جو اپنے دلاں

وچ موجود شے کون تساں ظاہر کرو یا لکھو اللہ پاک تہاڈا ایندے اُتے حساب گھنسی۔

لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ ۗ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ

کہیں جان جھپڑا کجھ چنکا ککے اوہ اوندے کیے ہے تے کہیں جان جھپڑا کجھ برا ککے اوندنا وبال اوندے اُتے ہے۔^① اے اساڈے رب! جیکر اسان بھلوں

أَخْطَا نَا ۗ رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا ۗ

یا خطا کروں تاں اساڈی پکڑ نہ فرماویں، اے اساڈے رب! تے اساڈے اُتے وزنی بوجھ نہ رکھ جیویں تیں اساڈے توں پہلے لوکاں اُتے رکھیا ہا،

رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ ۗ وَاعْفُ عَنَّا ۗ وَاعْفِرْ لَنَا ۗ وَارْحَمْنَا ۗ

اے اساڈے رب! تے اساڈے اُتے بوجھ نہ سٹ جیندی اساکوں طاقت کانتی تے اساکوں معاف فرما ڈے تے اساکوں بیشک ڈے تے اساڈے اُتے مہربانی فرما،

أَنْتَ مَوْلَانَا فَأَنْصِرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ۙ

توں اساڈا مالک ہمیں ہس کافر قوم دے مقابلے ۽ چ اساڈی مدد فرما (286)

مشیہ ①... ۽ آیت آخرت دے ثواب تے عذاب دے بارے وچ ہے پر ایہو سنواں معاملہ دنیا وچ وی پیش آندا رہہ ویندے جو ہر

بندہ کون اپنی محنت دا پھل ملدا ہے، محنت کرڻ آلے کون اوندی محنت دا صلہ ملدا ہے پر آلسی نے نکے تے کم چور کون اوندے آلسی

ہووڻ دا انجام ڈیکھتا ہوندا ہے۔